

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
SAYISAL YÖNTEMLER BİLİM DALI

**2000 YILINDAN SONRA AB'NE ÜYE OLAN ÜLKELERLE TÜRKİYE'NİN
BAZI DEMOGRAFİK VE EKONOMİK ALANLARDA KARŞILAŞTIRMALI
İSTATİSTİKSEL ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET EMRE ARSLAN

İSTANBUL, 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
SAYISAL YÖNTEMLER BİLİM DALI

**2000 YILINDAN SONRA AB'NE ÜYE OLAN ÜLKELERLE TÜRKİYE'NİN
BAZI DEMOGRAFİK VE EKONOMİK ALANLARDA KARŞILAŞTIRMALI
İSTATİSTİKSEL ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET EMRE ARSLAN

DANIŞMAN

DOC. DR. HAKAN YILDIRIM

İSTANBUL, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İŞLETME Anabilim Dalı SAYISAL YÖNTEMLER Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi AHMET EMRE ARSLAN nın 2000 YILINDAN SONRA AB'NE ÜYE OLAN ÜLKELERLE TÜRKİYE'NİN BAZI DEMOGRAFİK VE EKONOMİK ALANLARDA KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 26.01.2011 tarih ve 2011-1/28 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 07.12.2011

1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. HAKAN YILDIRIM

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. İSMAİL HAKKI ARMUTLULU

3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. MURAT ÇOKGEZEN



GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Ahmet Emre Arslan
Anabilim Dalı	: İşletme
Programı	: Sayısal Yöntemler
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Hakan Yıldırım
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Nisan 2011
Anahtar Kelimeler	: Maastricht Kriterleri, İnsani Gelişme Endeksi, Avrupa Birliği

ÖZET

2000 YILINDAN SONRA AB'NE ÜYE OLAN ÜLKELERLE TÜRKİYE'NİN BAZI DEMOGRAFİK VE EKONOMİK ALANLARDA KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Maastricht zirvesinden sonra, Avrupa Topluluğu yeni bir döneme girmiştir ve Topluluğun doğuya doğru genişlemesi ile 12 yeni ülke Avrupa Birliği'ne tam üye olmuştur. Türkiye'nin yeni katılan bu ülkeler arasında olamamasının nedeni istatistiksel olarak incelenmiştir. İncelemede, ekonomik açıdan Maastricht Kriterleri, demografik açıdan İnsani Gelişme Endeksi kullanılarak karşılaştırmalı istatistiksel analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda, Maastricht Kriterleri göre söz konusu ülkelerin çoğunda Avrupa Birliği'ne üye olmadan önceki ve sonraki oranlarında anlamlı değişiklikler olmadığı saptanmıştır. Kriterleri sağlama durumları incelendiğinde Türkiye'nin söz konusu ülkelerin çoğundan daha iyi oranlara sahip olduğu görülmüştür. Demografik açıdan İnsani Gelişme Endeksi'ne göre yapılan istatistiksel karşılaştırmada Türkiye'nin söz konusu ülkelerin tümünden daha kötü orana sahip olduğu saptanmıştır ve farkın anlamlı çıktığı ülkelerin hepsinden daha kötü orana sahip olması, Avrupa Birliği'ne hala tam üye olunamamasının ekonomik değil demografik nedenlerden kaynaklandığı sonucunu çıkarmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ahmet Emre Arslan
Field : Business Administration
Programme : Quantitative Methods
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Hakan Yıldırım
Degree Awarded and Date : Master – April 2011
Key words : The Maastricht Criteria, Human Development Indexes,
European Union

ABSTRACT

COMPARATIVE STATISTICAL ANALYSIS OF SOME ECONOMICAL AND DEMOGRAPHIC PROPERTIES BETWEEN TURKEY AND EU MEMBERS STATE THAT HAVE JOINED AFTER YEAR 2000

After the Maastricht summit, the European Community has entered a new era and 12 new countries became members of the European Union as a result of Community's eastward expansion. Statistically analyzed that why Turkey should not be member of EU as these new members. In examination, comparative statistical analysis was conducted using the Maastricht Criteria as economical perspective and Human Development Index as demographic perspective. As a result of the analysis, according to the Maastricht criteria in most of these countries had no significant changes in rates before member of EU and after member of EU. Examination for compliance of criteria, Turkey had significantly better rates than most of new members. According to comparative statistical analysis as demographic perspective, Turkey has the worst rate than all of these countries and this result was explained that why Turkey still not be a member of EU. This situation issued due to demographic reasons, not economic reasons.

ÖNSÖZ (TEŞEKKÜR)

Tez çalışmamın başından sonuna kadar her aşamasında, konu seçiminden içeriğinin belirlenmesine kadar bilgisini, deneyimini benden esirgemeyen, doğru yönlendirmeler neticesinde tezimde beni yalnız bırakmayan, öğrencisi olmaktan onur duyduğum danışman hocam Doç. Dr. Hakan YILDIRIM 'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca yüksek lisans öğretimim boyunca beni destekleyen, öğretim hayatımın bu bölümünü de başarıyla bitirmem konusunda beni motive eden ve temsil etmekten gurur duyduğum TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme kurumuna sonsuz teşekkür ederim.

Hayatımın her anında olduğu gibi, tez çalışmalarım sırasında anlayışları, sevgileri ve sabırlarıyla beni destekleyen sevgili aileme ve hazırlık sınıfından beri birbirimizi motive ettiğimiz sevgili sınıf arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ (TEŞEKKÜR).....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	iv
TABLolar DİZİNİ	v
KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ	1
1. AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHİ GEÇMİŞİ	2
1.1. Avrupa’da Bir Birlik Yaratılması Fikrinin Doğuşu	2
1.2. Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun Genişleme Süreci	4
1.3. Avrupa Birliği Ve Türkiye	10
1.3.1. Ankara Antlaşması’nın İmzalanması.....	10
1.3.2. Katma Protokol’ün Yürürlüğe Girmesi Ve Geçiş Dönemi.....	11
1.3.3. Tam Üyelik Başvurusu Ve Gümrük Birliği.....	12
1.3.4. Gündem 2000 Ve Son Gelişmeler	13
2. AVRUPA BİRLİĞİ’NE UYUM KRİTERLERİ	16
2.1. Maastricht Antlaşması Ve Kapsamı	16
2.2. Maastricht Zirvesiyle Getirilen Düzenlemeler	19

2.2.1. Ekonomik Ve Parasal Birlik	19
2.2.2. Uyum Fonu	21
2.2.3. Siyasal Birlik.....	22
3. AVRUPA BİRLİĞİNE 2000 YILINDAN SONRA TAM ÜYE OLAN ÜLKELER İLE TÜRKİYE’NİN KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZİ	24
3.1. Ekonomik Kriterlere Göre Karşılaştırma.....	24
3.1.1. Kamu Borçları Kriteri	28
3.1.2. Kamu Açığı Kriteri	36
3.1.3. Düşük Enflasyon Oranı Kriteri	48
3.1.4. Maastricht Kriterlerinin Ülkelerin AB’ye Tam Üye Olabilmesine Etkisinin Lojistik Regresyon İle Sınanması	60
3.2. İnsani Gelişme Endeksine Göre Karşılaştırma.....	62
3.2.1. GSYİH Endeksine Göre Karşılaştırma	64
3.2.2. Yaşam Beklentisi Endeksine Göre Karşılaştırma	67
3.2.3. Eğitim Endeksine Göre Karşılaştırma.....	72
SONUÇ	77
EKLER	79
KAYNAKÇA.....	80

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1 Kamu Borcu/GSYİH İçin AB Öncesi ve Sonrası.....	26
Şekil 2.1 Aşırı Kamu Borçları Kriteri İçin Trend Modelleri	31
Şekil 2.2 Aşırı Kamu Borçları Kriteri İçin Trend Modelleri	32
Şekil 2.3 Aşırı Kamu Borçları Kriteri İçin Trend Modelleri	33
Şekil 3 Kamu Açığı/GSYİH İçin AB Öncesi ve Sonrası.....	38
Şekil 4.1 Aşırı Kamu Açığı Kriteri İçin Trend Modelleri	43
Şekil 4.2 Aşırı Kamu Açığı Kriteri İçin Trend Modelleri	44
Şekil 4.3 Aşırı Kamu Açığı Kriteri İçin Trend Modelleri	45
Şekil 5 Enflasyon Oranları İçin AB Öncesi ve Sonrası	50
Şekil 6.1 Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Trend Modelleri	55
Şekil 6.2 Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Trend Modelleri	56
Şekil 6.3 Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Trend Modelleri	57

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1 İmalat Sanayi Üretim Endeksi (1938-1967)	5
Tablo 2 AB’nde Genişlemeye İlişkin Katılım Antlaşmaları	8
Tablo 3 AB’nin Genişleme Süreci ve AB’ye Tam Üyelik Başvuruları	9
Tablo 4 Maastricht Antlaşması’nı Onaylama Süreci.....	18
Tablo 5 Uyum Fonu Uygulaması (1993-1999)	22
Tablo 6 AB’ye 2000’den Sonra Tam Üye Olan Ülkeler İle Türkiye’nin Yıllık Kamu Borcu / GSYİH Oranı (1995-2008).....	25
Tablo 7 Kolmogorov-Smirnov Testi (Kamu Borcu Kriteri)	26
Tablo 8 Kamu Borcu Kriteri İçin Bağımsız İki Örneklem T Testi	27
Tablo 9 Aşırı Kamu Borçları Kriteri İçin Trend Modeli Kestirimleri.....	30
Tablo 10 Aşırı Kamu Borcu Kriteri İçin Kestirilen Trend Modellerine Göre Tahmin Edilen Veriler	34
Tablo 11 2006-2008 Arası Aşırı Kamu Borcu Kriterine Uygunluk Durumu	35
Tablo 12 2009-2011 Arası Aşırı Kamu Borcu Kriterine Uygunluk Durumu	35
Tablo 13 AB’ye 2000’den Sonra Tam Üye Olan Ülkeler İle Türkiye’nin Yıllık Kamu Açığı / GSYİH Oranı (1995-2008)	36
Tablo 14 Kolmogorov-Smirnov Testi (Kamu Açığı Kriteri)	37
Tablo 15 Aşırı Kamu Açığı Kriteri İçin Bağımsız İki Örneklem T Testi	39

Tablo 16 Kamu Açığı Kriteri İçin Tren Modelleri Kestirimleri.....	42
Tablo 17 Aşırı Kamu Açığı Kriteri İçin Kestirilen Modellere Göre Tahmin Edilen Veriler	46
Tablo 18 2006-2008 Arası Aşırı Kamu Açığı Kriterine Uygunluk Durumu	47
Tablo 19 2009-2011 Arası Aşırı Kamu Açığı Kriterine Uygunluk Durumu	47
Tablo 20 AB'ye 2000'den Sonra Tam Üye Olan Ülkeler İle Türkiye'nin Yıllık Enflasyon Oranı (1997-2009)	48
Tablo 21 Düşük Enflasyon Kriteri İçin Kolmogorov-Smirnov Testi.....	49
Tablo 22 Düşük Enflasyon Oranı Kriteri Bağımsız İki Örneklem T Testi	51
Tablo 23 Düşük Enflasyon Kriteri İçin Trend Modelleri Kestirimleri.....	54
Tablo 24 Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Kestirilen Modellere Göre Tahmin Edilen Veriler	58
Tablo 25 2007-2009 Arası Düşük Enflasyon Kriterine Uygunluk Durumu	59
Tablo 26 2007-2009 Arası Düşük Enflasyon Kriterine Uygunluk Durumu	59
Tablo 27 Lojistik Regresyon Tablosu (Enflasyon-K.Açığı-K.Borcu)	60
Tablo 28 Uyum İyiliği Testi.....	61
Tablo 29 GSYİH Endeksi Tablosu.....	63
Tablo 30 Kolmogorov-Smirnov Testi (GSYİH)	63
Tablo 31 GSYİH Endeksi İçin Tanımlayıcı İstatistikler	64
Tablo 32 GSYİH Endeksi İçin ANOVA	65
Tablo 33 GSYİH Endeksi İçin Leneve Testi.....	65
Tablo 34 GSYİH Endeksi İçin İkili Karşılaştırmalar	66

Tablo 35 Yaşam Beklentisi Endeksi Tablosu.....	67
Tablo 36 Kolmogorov-Smirnov Testi (Yaşam Beklentisi Endeksi)	68
Tablo 37 Yaşam Beklentisi Endeksi İçin Tanımlayıcı İstatistikler	69
Tablo 38 Yaşam Beklentisi Endeksi İçin ANOVA.....	70
Tablo 39 Yaşam Beklentisi Endeksi İçin Levene Testi.....	70
Tablo 40 Yaşam Beklentisi Endeksi İçin İkili Karşılaştırmalar.....	71
Tablo 41 Eğitim Endeksi Tablosu	72
Tablo 42 Kolmogorov-Smirnov Testi (Eğitim Endeksi).....	73
Tablo 43 Eğitim Endeksi İçin Tanımlayıcı İstatistikler	74
Tablo 44 Eğitim Endeksi İçin ANOVA	75
Tablo 45 Eğitim Endeksi İçin Leneve Testi.....	75
Tablo 46 Eğitim Endeksi İçin İkili Karşılaştırmalar	76

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
BAB	: Batı Avrupa Birliği
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AET	: Avrupa Ekonomi Topluluğu
EFTA	: Avrupa Serbest Ticari Bölgesi
AP	: Avrupa Parlamentosu
APE	: Avrupa Para Enstitüsü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
EPB	: Ekonomik ve Parasal Birlik

GİRİŞ

Avrupa Birliği yada kısaca AB, temelleri 1951 yılında atılan, altı ülkenin katılımıyla oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na ve 1957 Roma Antlaşmasına dayanmaktadır. O dönemden bu yana, birlik yeni üyelerin katılımıyla boyut olarak büyümüş, var olan yetkilerine yeni görev ve sorumluluk alanları ekleyerek de gücünü arttırmıştır. AB, günümüzde 27 üye ülkeden oluşan ve toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasında bulunan, dünyanın nominal gayrisafi yurtiçi hasılasının % 30'luk bölümünü oluşturan siyasi ve ekonomik örgütlenmedir.

Bu tezin amacı, AB'ne 2000 yılından sonra üye olmuş 11 üye ülke ile Türkiye'nin ekonomik açıdan (Maastricht Kriterleri kullanılarak) ve demografik açıdan (İnsani Gelişme Endeksini kullanarak) istatistiksel olarak karşılaştırılması ve Türkiye'nin söz konusu kriterleri sağlama durumunun istatistiksel olarak analiz edip sonuç çıkarımıdır. Çalışma üç bölüm olarak tasarlanmıştır.

Birinci bölümde, Avrupa Birliği'nin düşünce olarak ortaya çıkışından günümüze kadar olan gelişimine değinilmiştir. Avrupa Birliği ve Türkiye arasında 1959 yılında başlayan görüşmelerin günümüze kadar olan gelişmeleri ayrıntılı olarak anlatılmıştır ve Türkiye'nin son yıllarda geldiği durum ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Avrupa Birliği'ne tam üye olmak için ekonomik anlamda bir yeterlilik göstergesi olan Maastrich kriterlerinin amaç ve kapsamlarına değinilmiş ve getirdiği düzenlemeler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Avrupa Birliği'ne 2000 yılından sonra tam üye olan 11 ülke ile Türkiye Maastricht kriterlerine göre istatistiksel olarak karşılaştırılmıştır. Ülkelerin bu kriterleri sağlama durumları ele alınmış ve zamana göre bir trend gösteren ülkelerin trend modelleri çıkarılarak sonraki üç sene için trend model kestirilmiştir. Söz konusu kriterlerin, AB'ne tam üye olmada etkisi araştırılmıştır. Ayrıca demografik anlamda İnsani Gelişme Endeksi kullanılarak istatistiksel karşılaştırmalar yapılmıştır.

AB'ye 2000 yılından sonra tam üye olan ülkelerle Türkiye'nin karşılaştırılması söz konusu kriterlere göre yapılmış ve bu kriterlere göre Türkiye'nin durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHİ GEÇMİŞİ

I. AVRUPA'DA BİR BİRLİK YARATILMASI FİKRİNİN DOĞUŞU

Avrupa'da bir birlik kurmaya yönelik hareketlerin kökeni, çok eskilere dayanır. Tanınmış Fransız yazar Victor Hugo, 1849'da Paris'te toplanan Uluslar arası Barış Konferansı'nda ve 1 Mart 1871 tarihinde Fransız Ulusal Meclisi'nde Avrupa Birliği konusunda şunları söylemiştir: “ ABD nasıl yeni bir dünya taçlandırdıysa, bir gün gelecek Avrupa Birleşik Devletleri' de eski dünyayı süsleyecektir. İster benimsensin, ister ret edilsin, birlik fikri, hiç durmadan yakılıp yıkılan, kasılıp kavrulmuş bir kıtanın bin yıllık hülyası olarak her zaman varlığını sürdürmektedir.”¹

Avrupa'da ilk ekonomik birleşme 18 Temmuz 1932 tarihinde Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında imzalanan Ouchy Sözleşmesi ile yaratılan Benelüks ilk ekonomik birleşme olması açısından çok önemlidir. Sözleşme'nin amacı, üç ülke arasında tedrici olarak bir gümrük birliği yaratmaktır. Bu Sözleşme, üç Konsey'in kurulmasını kabul etmiştir. Bunlar, Gümrük Vergileri Yönetim Konseyi, Dış Ticaretin Kontrolü Konseyi (1966'da ismi Birlik Konseyi olarak değiştirilmiştir) ve Ticari Antlaşmalar Konseyi'dir. Avrupa Birliği'nden farklı olarak Benelüks'te, ortak ve uluslar üstü yetkiyle donatılmış organ ve kuramlar yoktur. Kararlar, hükümetler arasında doğrudan görüşmeler yoluyla alınmaktadır.²

Avrupa'da ikinci ekonomik birleşme, 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (The European Coal and Steel Community : ECSC) kuran Paris Antlaşması ile imzalanmıştır. Antlaşma, 50 yıl geçerlidir ve 23 Temmuz 2002'de sona ermiştir. Yüksek Otorite'nin başkanlığına Jean Monnet atanmıştır. Topluluğun merkezi Lüksemburg olmasına rağmen, Ortak Meclis devamlı olarak Avrupa Konseyi'nin Strasbourg'taki salonunda faaliyetlerini yürütmektedir. 10 Şubat 1953'de çelik için bir ortak pazar kurulmaya başlanmıştır. Geçiş döneminin 9 Şubat 1958

¹ S.Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 9.Basım , İstanbul: Beta,2007, s.1.

² Karluk, s.5.

tarihinde son bulması ile kömür ve çelik ürünlerinde Avrupa'da bir ortak pazar yaratılmıştır. Böylece, kartel niteliği ağır basan Paris Antlaşması ile altı batı Avrupa ülkesi arasında kömür, demir cevheri, hurda demir ve çelik ürünleri ticaretine konan kısıtlamalar tamamen kaldırılmış, Topluluk dışında kalan ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulanmaya başlanmıştır. Topluluğa, 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka üye olmuştur. AKÇT'nun amaçları, üye ülke ekonomilerinin gelişmesinde katkıda bulunmak, tam istihdamı gerçekleştirerek işsizliği önlemek ve hayat seviyesinin yükseltilmesini sağlamaktır. Ayrıca, sektörde tekelleşmenin önlenmesi, yatırımların hızlandırılması ve işçilerin konut edinmelerine yardımcı olunması da amaçları arasındadır. AKÇT kurulduğunda 5 organa sahipti. Bunlar: Yüksek Otorite, Bakanlar Konseyi, Danışma Komitesi, Ortak Meclis ve Adalet Divanı'dır.³

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun 1952 yılında kurulmasından sonra ortaya koyduğu başarılı gelişme, Avrupa'da sektör bazında olmayan daha geniş kapsamlı bir ekonomik birleşmenin gerçekleştirilmesi konusunda görüşlerin ağırlık kazanmasına yol açmıştır. 29-30 Mayıs 1956 tarihinde Venedik'te yapılan toplantıda AKÇT Dışişleri Bakanları, Spaak Komitesinin¹ hazırladığı Raporu görüşerek kabul etmiştir. Antlaşma taslağı üzerinde yapılan ayrıntılı görüşmelerden sonra Roma'da 25 Mart 1957'de imzalanan antlaşmalar ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (The European Economic Community :EEC) ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (The European Atomic Energy Community : EURATOM) kurulmuştur. Antlaşmalar, 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir. AET Antlaşması'nın süresi sonsuzdur (Md.240) ve AKÇT ile Benelüks Antlaşmalarını yürürlükten kaldırmıştır.⁴

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, atom enerjisinin sanayi ve enerji üretiminde barışçı amaçlar için kullanılmasını amaçlamıştır. Topluluğu kuran ülkeler o tarihlere enerji ihtiyaçlarını atom enerjisini kullanarak gidermeyi düşünmüşlerdir. Özellikle 1956 yılında patlak veren Mısır – İsrail Savaşı ve ardından İngiltere ve Fransa'nın Süveyş Kanalı'na müdahale etmesiyle başlayan buhran döneminde, Avrupa'ya Ortadoğu'dan petrol ikmali önemli derecede aksamıştır. Bu durum, petrole bağımlılığın azalması ve diğer enerji kaynaklarının devreye sokulması konusunda o dönemde Avrupa'da önemli çabaların harcanmasına yol açmıştır. Bunların ürünü olan EURATOM, daha sonra

³ Karluk, s.7.

⁴ Karluk, s.11.

¹ AKÇT'na üye ülkelerin Dışişleri Bakanları, İtalya'nın Messina şehrinde 1-2 Haziran 1955 tarihinde yaptıkları toplantıda, Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henri Spaak başkanlığında bir komite kurulmuştur.

petrolün Afrika'nın güneyinden dev tankerlerle taşınması ve fiyatlarda 1970'li yıllara kadar önemli artış olmaması üzerine, diğer iki Avrupa Topluluğu kadar gelişme gösterememiştir.⁵

II. AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU'NUN GENİŞLEME SÜRECİ

Avrupa Topluluklarının kuruluşundan itibaren göstermiş oldukları başarılı gelişim, başlangıçta AT'na girmek istemeyen ülkelerin daha sonra Topluluklara üyelik başvurularına bulunmasına yol açmıştır.

15 Ağustos 1947 tarihinde, İngiltere'nin Hindistan'a koşulsuz olarak bağımsızlığını tanımasıyla birlikte, sömürgelerin İngiliz İmparatorluğundan ayrılma süreci ivme kazanmıştır. Benzer bir şekilde, Fransa, Hollanda, Belçika ve Portekiz'de sömürgelerini kaybetmiştir. Böylece, söz konusu ülkeler, özellikle ucuz hammadde ve pazar kaybı bakımından geleneksel ekonomik avantajlarını kaybetmişlerdir.⁶

İkinci Dünya Savaşı ertesindeki yıllarda, Batı Avrupalı ülkeleri endişelendiren temel husus, Komünizm'e karşı bir Üçüncü Dünya Savaşı verilmesi ihtimalidir. Ayrıca, tartışılan diğer önemli konu ise Almanya'nın yeniden silahlanıp silahlanmayacağıdır. 1948 yılı sonuna gelindiğinde, üç önemli gelişmeⁱⁱ, Churchill'in Demirperdeⁱⁱⁱ konuşmasındaki öngörüler üzerindeki şüpheleri ortadan kaldırmış fakat Batı Avrupa ülkelerinin endişelerini arttırmıştır.⁷

Bununla birlikte, İngiltere, 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından yapılan Schuman Deklarasyonu ile temeli atılan AKÇT'nda kurucu üye olarak yer almamıştır. Ancak İngiltere, Avrupa Serbest Ticari Bölgesi'nin (European Free Trade Association- EFTA)^{iv} kurulmasına öncülük etmiştir.

⁵ Karluk, s.12.

⁶ Davies Norman, **Europe A History**: Oxford University Press, 1996, s. 1068-1069.

⁷ Davies, s. 1068. - 1069.

ⁱⁱ Bu gelişmeler, Komünist Enformasyon Bürosu'nun oluşturulması (Ekim 1947), Prag Darbesi (Şubat 1948) ve Berlin Ablukası'dır (Haziran 1948).

ⁱⁱⁱ W. Churchill Berlin Duvarı'nı Demirperde olarak tanımlamış ve duvar iki blok arasındaki soğuk savaşın bir simgesi olmuştur.

^{iv} Merkezi Cenevre'de bulunan EFTA, 4 Ocak 1960 tarihinde, Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve İngiltere tarafından imzalanan, Stockholm Konvansiyonu ile kurulmuştur. 1961 yılında ortak üye olan Finlandiya 1986 yılında, İzlanda ise 1970 yılında EFTA'ya üye olmuştur. EFTA'nın günümüzde dört üyesi bulunmaktadır; İsviçre, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç.

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında imalat sanayi üretim endeksi en yüksek ülke iken, 1967 yılında Tablo 1’de isimleri belirtilen ülkeler arasında en düşük endekse sahip olmuştur. Bu durum, 1961 yılı itibariyle, Almanya’nın yabancı sermayeyi özendirici düzeltmeleri azaltma yönüne gittiği ve diğer ülkelerden işgücü talebinde bulunduğu bir dönemde, İngiltere’nin neden AT’na üye olma talebinde bulunduğunu ekonomik yönden açıklamaktadır.⁸

Tablo 1: İmalat Sanayi Üretim Endeksi (1938-1967)

(1958=100)	1938	1948	1959	1967
Almanya (Batı)	52	27	107	158
Fransa	53	55	101	155
İtalya	43	44	112	212
İngiltere	67	74	105	133
ABD	33	73	113	168
Japonya	58	22	120	347

Kaynak: Walter Laquer, **Europe Since Hitler**, Londra, 1967, s. 194.

Böylece, EFTA kurucu üyelerinden İngiltere ve Norveç, sırasıyla 9 ve 10 Ağustos 1961 tarihinde, İrlanda’nın 31 Temmuz 1961 tarihinde yaptığı başvurunun ardından, AT’na üye olmak için resmen başvuruda bulunmuşlardır. Ancak, Fransa Başkanı General de Gaulle, İngiltere’nin üye olmak istediğinden kuşku duyduğunu 14 Ocak 1963 tarihinde yaptığı bir basın toplantısında dile getirmiş, birkaç gün sonra adaylık başvurusunda bulunan ülkelerle ilgili müzakereler askıya alınmıştır.⁹

İngiltere, 11 Mayıs 1967 tarihinde, AT’na katılmak için tekrar başvuruda bulunmuş, bu başvuruyu İrlanda, Danimarka ve Norveç başvuruları izlemiştir. Komisyon, İngiltere, Danimarka, İrlanda ve Norveç’in AT’na üyelik başvuruları konusunda görüşünü 13 Eylül 1967 tarihinde bildirmiş ve 30 Haziran 1970 tarihinde aday ülkeler ile katılım müzakereleri Lüksemburg’da başlamıştır. Müzakereler sonunda Danimarka, İrlanda ve İngiltere 1 Ocak 1973 tarihinde AT’na katılmıştır.¹⁰

⁸Kavalalı Murat, **Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci**, Ankara, Ekim 2005, s. 7.

⁹ Avrupa Birliği Kronolojisi, 1946-2002, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Mayıs 2002, s. 22.

¹⁰ Danimarka, İrlanda ve İngiltere Katılım Antlaşması, 27.03.1972 tarih ve L 073 sayılı Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi

Topluluğun ikinci genişlemesi, Yunanistan'ın 1 Ocak 1981 tarihinde Topluluğa 10. üye olarak katılmasıyla güneye doğru olmuştur. Yunanistan ile AET arasında ortaklık müzakerelerine 10 Eylül 1959 tarihinde başlanılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda Yunanistan ile AET arasında 9 Temmuz 1961'de Atina'da bir ortaklık Antlaşması (Atina Antlaşması) imzalanmıştır. 1 Kasım 1962'de yürürlüğe giren Atina Antlaşması ile Yunanistan, AET'na tam 22 yıl sonra tam üye olabilecektir. Yunanistan'da 21 Nisan 1967 tarihinde meydana gelen askeri darbeden sonra, ülkenin AET ile ilişkisi dondurulmuştur (1967-1974). Türkiye'nin 20 Temmuz Kıbrıs Barış Harekatı sonucunda Yunanistan'da 1967 yılında iktidara gelen "Albaylar Cuntası" yönetimden düşünce, Atina Antlaşması tekrar yürürlüğe konmuştur. Bu tarihten bir yıl sonra Yunanistan, öngörülen süreden önce, 12 Haziran 1975'te Topluluğa tam üyelik başvurusunu yapsa da ekonomik gerekçeler ile olumsuz yönde görüş açıklanmıştır.^v Komisyonun bu görüşü 9 Şubat 1976'da görüşülmüş ve siyasi tarafın ağır basması sonucunda olumlu yönde değiştirilmiştir. PASOK'ın iktidara gelme ihtimali, Yunanistan'ın tam üyelik sürecini hızlandırmış ve 28 Mayıs 1979'ta Atina'da Yunanistan'ın tam üyeliği ile Katılım Antlaşması imzalanmıştır. Katılım Antlaşması, 5 yıllık bir uyum dönemi öngörmüş ve bu süre içinde gümrük tarifelerinin kaldırılması amaçlanmıştır. 14 üründe geçiş dönemi boyunca kota uygulamasına devam edilmesi kabul edilmiş, serbest dolaşım hakkı ise 1988'de tanınmıştır.¹¹

Avrupa Toplulukları 1 Ocak 1986 tarihinde İspanya ve Portekiz'in Topluluklara katılması ile üçüncü defa genişlemiştir. İspanya, 20 Kasım 1975'de diktatör Franco'nun ölümü sonucunda demokratik rejime yeniden geçince (1939-1975), Haziran 1977 seçimlerinden sonra 28 Temmuz 1977'de, AT'na tam üye olmak için başvurmuştur. Konsey, 20 Eylül 1977'de İspanya dosyasını Komisyon'a havale ederek Roma Antlaşması'nda öngörülen sürecin başlatılmasına karar vermiştir. 29 Kasım 1978'de Komisyon olumlu görüş bildirerek kararını Konsey'e iletmiştir. Bunun üzerine Konsey, 18-19 Aralık 1978 tarihinde yaptığı oturumda Komisyon'un görüşlerini benimsemiştir. 12 Haziran 1985 tarihinde, Madrid'de imzalanan Katılım Antlaşması ile İspanya, 1 Ocak 1986'da Topluluğa tam üye olmuştur.¹²

AT'na 1986'da katılan ve Toplulukların Yunanistan ile birlikte en az gelişmiş ülkesi olan Portekiz, 28 Mart 1977'de AT'na tam üye olmak için Konsey'e

¹¹ Karluk, s. 15.

¹² Karluk, s. 16.

^v Avis Raporu, 29 Ocak 1976

başvurmuştur. Konsey 5 Nisan 1977'de Portekiz'in katılma başvurusunu Roma Antlaşması'na göre Komisyon'a göndermiştir. Komisyon, kendisine gelen Portekiz dosyası hakkındaki görüşünü 19 Mayıs 1978 tarihinde olumlu olarak açıklamıştır. Bunun üzerine Konsey, 6 Haziran 1978'de Portekiz'in başvurusunu uygun bularak müzakerelerin başlatılmasına karar vermiş ve 17 Ekim 1978'de görüşmelere başlamıştır. Bu tarihte başlayan görüşmeler, 12 Haziran 1985'te Lizbon'da imzalanan Katılım Antlaşması ile Portekiz'e tam üyelik ve 7 yıllık bir "uyum dönemi" süresi verilmiştir. Serbest dolaşım hakkı 1992'de elde edilmiştir.¹³

Toplulukta dördüncü genişleme, Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın birliğe tam üye olması ile gerçekleşmiştir. 1992 Edinburg Zirvesi'nde önemli bir adım atılmış ve Maastricht Antlaşması'nın^{vi} onay sürecinin tamamlanması beklenmeksizin Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile katılım müzakereleri 1 Şubat 1993'de başlamıştır. Avrupa Parlamentosu, 4 Mayıs 1994 tarihinde almış olduğu tarihi karar ile Avusturya, Finlandiya, Norveç ve İsveç'e yeşil ışık yakmış ve AB'nin kapısını bu dört ülkeye açmıştır 24-25 Haziran 1994 Korfu Zirvesi'nde, dört yeni ülkenin Katılım Antlaşmaları imzalanmıştır. Böylece Avrupa Birliği, Kuzey ve Orta Avrupa'ya doğru dördüncü genişlemesini gerçekleştirmiştir. Üç EFTA üyesinin AB'ne katılması ile birlikte EFTA çözülme sürecine girmiş ve fiilen dağılmıştır.¹⁴

AB'nde beşinci genişleme, tam üyelik başvurusunda bulunan 10 ülke ile 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da Katılım Antlaşması imzalanmış ve 10 aday ülke 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyesi olmuşlardır. Böylece beşinci genişleme sonrasında AB ülkelerinin sayısı 25'e ulaşmıştır. İrlanda'nın başkenti Dublin'de gerçekleştirilen törenlerle Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya AB'nin yeni üyeleri olmuşlardır. Genişlemeyle birlikte AB'nin üye sayısı 25'e, resmi dil sayısı 20'ye yükselmiştir. AB'nin yüzölçümü dörtte bir oranında büyümüş, nüfusu beşte bir oranında artmıştır. Nüfustaki % 20'lik artışa rağmen yurtiçi hâsılanın % 5 artması genişleyen AB'nin kişi başına düşen gelirini azaltmıştır (24.100 Euro). Yeni ülkeler arasında en yüksek kişi başı gelinine sahip ülkeler GKRY ve Slovenya, en düşük gelirli ülke ise Letonya'dır.

¹³ Karluk, s. 17.

¹⁴ Karluk, s. 19.

^{vi} Maastricht Antlaşması, 7 Şubat 1992'de imzalanan ve AET'nin AB olması yolundaki son adım olan ekonomik ve parasal birliği de gerçekleştirme yolunda girdiği antlaşmadır.

Genişleme öncesinde kişi başına gelirin en yüksek olduğu bölge ile en düşük bölge arasındaki fark bire beşken, genişleme sonrası bu oran bire dokuza çıkmıştır.¹⁵

Balkan ülkelerinden Romanya 22 Haziran 1995, Bulgaristan ise 16 Aralık 1995 tarihinde AB'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Komisyon 16 Temmuz 1997'de olumlu görüşünü açıklamış, her iki ülke ile 15 Şubat 2000'de üyelik müzakerelerine başlanılmıştır. Komisyon, Romanya'nın Kopenhag^{vii} siyasi kriterlerine uyum sağlamış olduğunu, ancak ekonomik kriterler ve müktesebata uyum kriterleri bakımından eksiklikleri bulunduğunu, ayrıca kamu idaresi ve adalet alanlarında reformlar gerçekleştirmesi gerektiğini vurgulamıştır. 22 Şubat 2005 tarihinde her iki ülkenin AB'ne katılımına ilişkin olumlu Komisyon görüşü üzerine Romanya ve Bulgaristan ile Katılım Antlaşmaları 25 Haziran 2005 tarihinde imzalanmıştır. Böylelikle AB'ye üye olan ülkelerin sayısı 27'ye yükselmiştir.¹⁶

Tablo 2 : AB'nde Genişlemeye İlişkin Katılım Antlaşmaları

ÜLKELER	AVRUPA TOPLULUKLARI RESMİ GAZETESİ
I. Danimarka, İngiltere, İrlanda	27.03.1972 tarih ve L 73 sayılı
II. Yunanistan	19.11.1979 tarih ve L 291 sayılı
III. İspanya, Portekiz	15.11.1995 tarih ve L 302 sayılı
IV. Avusturya, Finlandiya, İsveç	29.08.1994 tarih ve L 241 sayılı
V. Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Malta, Slovenya, Slovakya	23.09.2003 tarih ve L236 sayılı
VI. Bulgaristan, Romanya	21.06.2005 tarih ve L 157 sayılı

Kaynak: Karluk, s.20.

¹⁵ Karluk, s.20.

¹⁶ Karluk, s.22.

^{vii} 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde , Avrupa Konseyi , Avrupa Birliği'nin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerini kapsayacağını kabul etmiş ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri de belirtmiştir. Bu kriterler siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanmıştır.

Tablo 3 : AB'nin Genişleme Süreci ve AB'ye Tam Üyelik Başvuruları

Kurucu	Belçika	Fransa	Lüksemburg	Hollanda	İtalya	Almanya
Ülkeler	Üyelik Başvurusu	Komisyon Görüşü	Üyelik Müzakerelerinin Başlaması	Katılım Antlaşması	AB Üyeliği	Ortak Üyelik
I. Genişleme						
İngiltere	09.Ağu.61	13.Eyl.67	10.Eki.61	-	-	-
	11.May.67	01.Eki.69	30.Haz.70	22.Oca.70	01.Oca.73	-
İrlanda	31.Tem.61	13.Eyl.67	-	-	-	-
	11.May.67	01.Eki.69	30.Haz.70	22.Oca.70	01.Oca.73	-
Danimarka	10.Ağu.61	13.Eyl.67	-	-	-	-
	11.May.67	01.Eki.69	30.Haz.70	22.Oca.70	01.Oca.73	-
II. Genişleme						
Yunanistan	12.Haz.75	29.Oca.76	27.Tem.76	28.May.79	01.Oca.81	1962
III. Genişleme						
Portekiz	28.Mar.77	19.May.78	17.Eki.78	12.Haz.85	01.Oca.86	1985
İspanya	28.Tem.77	29.Kas.78	05.Şub.79	12.Haz.85	01.Oca.86	1989
IV. Genişleme						
İsveç	01.Tem.91	31.Tem.92	01.Şub.93	25.Haz.94	01.Oca.95	1994
Finlandiya	18.Mar.92	04.Kas.92	01.Şub.93	25.Haz.94	01.Oca.95	1994
Avusturya	17.Tem.89	01.Ağu.91	01.Şub.93	25.Haz.94	01.Oca.95	1972
V. Genişleme						
GKRK	04.Tem.90	30.Haz.93	30.Mar.98	16.Nis.03	01.May.04	1973
Malta	16.Tem.90	30.Haz.93	15.Şub.00	16.Haz.03	01.May.04	1972
İsviçre	20.May.92	07.Şub.99	-	-	-	-
Macaristan	31.Mar.94	16.Tem.97	30.Mar.98	16.Nis.03	01.May.04	1992
Polonya	05.Nis.94	16.Tem.97	30.Mar.98	16.Nis.03	01.May.04	1992
Slovakya	27.Haz.95	16.Tem.97	15.Şub.00	16.Nis.03	01.May.04	1992
Letonya	27.Eki.95	16.Tem.97	15.Şub.00	16.Nis.03	01.May.04	1994
Estonya	27.Kas.95	16.Tem.97	30.Mar.98	16.Nis.03	01.May.04	1994
Litvanya	12.Ara.95	16.Tem.97	15.Şub.00	16.Nis.03	01.May.04	1994
Çek Cumh.	17.Oca.96	16.Tem.97	30.Mar.98	16.Nis.03	01.May.04	1992
Slovenya	10.Haz.96	16.Tem.97	30.Mar.98	16.Nis.03	01.May.04	1996
VI. Genişleme						
Romanya	22.Haz.95	16.Tem.97	15.Şub.00	25.Nis.05	01.Oca.07	-
Bulgaristan	16.Ara.95	16.Tem.97	15.Şub.00	25.Nis.05	01.Oca.07	-
Aday Ülkeler						
Türkiye	14.Nis.87	19.Şub.89	03.Eki.06	-	-	-
Hırvatistan	21.Şub.03	20.Nis.04	03.Eki.06	-	-	-
Makedonya	22.Nis.04	-	-	-	-	-

Kaynak: Karluk, s.30.

III. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

A. ANKARA ANTLAŞMASI'NIN İMZALANMASI

İkinci Dünya Savaşı ertesinde tercihini Batı bloğu içinde yer almaktan yana kullanan Türkiye, NATO'ya kabul edilmesinin ardından, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurarak bir anlamda bundan sonraki tüm kararlarını etkileyecek olan adımı atmıştır. Türkiye kalkınma sürecinin hızlanacağı düşüncesiyle 31 Temmuz 1959'da AET'na ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Bununla birlikte 15 Temmuz 1959'da Yunanistan'ın Topluluğa yaptığı başvuru, olası bir üyeliğin bu ülkeye sağlayacağı avantajlardan yoksun kalma kaygısını da Türkiye'nin başvurusunda önemli bir etken olarak ortaya çıkarmaktadır.¹⁷

Gereken incelemeleri yaptıktan sonra Topluluk Konsey başvuruyla ilgili olarak, 11 Eylül 1959'da Komisyon'a Türkiye ile görüşmeleri yürütmesi için yetki verilmesini kararlaştırmıştır. Bunun üzerine başlayan görüşmelerin Ankara Anlaşması'nın imzası ile sonuçlanması tam 4 yıl sürmüştür. Bu dönemde gerçekleşen 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi bir süre için ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Daha sonra koalisyon hükümetleri döneminde devam eden görüşmeler sırasında Topluluk tarafından önerilen tercihli ticaret anlaşması seçeneğini ise Türkiye reddetmiştir.¹⁸

Ankara Anlaşması, iki taraf arasında giderek daha sıkı bağlar kurularak Türkiye'deki yaşam koşullarının hızlı bir ekonomi ilerleyişi ve Toplulukla uyumlu bir alışveriş içinde geliştirilmesini, böylece Türk ekonomisi ile Topluluk ekonomisi arasındaki farkı azaltmayı, Türk halkının yaşam düzeyini yükseltme çabasına AET'nun getireceği destek ile ileride Türkiye'nin Topluluğa katılmasının kolaylaştırılmasını hedeflemektedir. Anlaşmanın amacı 2. maddede, Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliğinin kurulması olarak ifade edilmiştir. Ankara Antlaşması uyarınca Türkiye – AET ortaklığı 3 dönemden oluşur. Bunlar, Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönemdir.¹⁹

¹⁷ Çayhan Esra Ve Ateşoğlu Güney Nurşin, **Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye**, İstanbul: Alfa, 1996, s. 96.

¹⁸ Çayhan ve Ateşoğlu Güney, s. 97.

¹⁹ Ceyhan Ayşe, **Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Afa, 1991, s. 24.

B. KATMA PROTOKOL'ÜN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ VE GEÇİŞ DÖNEMİ

Hazırlık Dönemi boyunca Türkiye Topluluğa karşı herhangi bir yükümlülük altına girmemiştir. Hazırlık Döneminin ardından Geçiş Dönemini başlatacak olan Katma Protokol'ün TBMM'de onaylanması sırasında Adalet Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisi üyeleri olumlu oy kullanırlarken Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokratik Parti üyeleri, Türkiye'nin Geçiş Döneminin getireceği ekonomik yükümlülükleri üstlenemeyeceğini savunarak Katma Protokol'e ret oyu vermişlerdir.²⁰

1970'li yıllarda Geçiş Döneminin başlamasıyla birlikte hükümetler, Türkiye'nin tarım ürünlerindeki avantajlarının azalmasından, sanayi ürünlerindeki yükümlülüklerinin ise artmasından yakınmışlardır. Sanayi ürünleri konusunda, Topluluğun genişlemesi ve Avrupa Serbest Ticaret Alanı'nın kurulmasından kaynaklanan sorunlar doğmuş, öte yandan gelişmekte olan ülkelerin mamul ve yarı-mamul mallarının gümrüksüz olarak Topluluk pazarlarına girmelerini sağlayan 'Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi ve tekstil ürünlerindeki kısıtlamalar da Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Tarım ürünlerinde Türkiye'nin rekabet avantajlarının azalmasına neden olarak ise, Topluluğun, çeşitli Akdeniz ülkelerinin sınai ürünlerinin gümrüksüz olarak Topluluk pazarlarına girmesini sağlayan ve tarım ürünlerine de ayrıcalıklar tanıyan 'Akdeniz Politikası görülmüştür. Tüm bunlara ek olarak, Katma Protokolün 36. maddesine göre 1976 ile 1986 yılları arasında kademeli olarak gerçekleşmesi gereken işçilerin serbest dolaşımı bir türlü hayata geçirilememiş, aksine 1974 yılında petrol krizinden sonra Batı Avrupa'da yaygınlaşan işsizlik, yabancı işçi alımının durdurulmasına ve bir bölümünün ülkelere geri gönderilmelerine yol açmıştır. 1980 yılında Batı Almanya, Benelüks ülkeleri ve Fransa'nın Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlaması soruna yeni bir boyut eklemiştir.²¹

1978 yılında iktidarda bulunan Ecevit hükümeti, ortaya çıkan rahatsızlıkları gidermek ve Toplulukla ilişkilerde yeni bir düzenleme sağlamak amacıyla Türkiye'nin yükümlülüklerinin 5 yıl süreyle dondurulmasını önermiştir. Talep edilenler arasında tarım ürünlerinde üçüncü ülkelere tanınan preferanslardan yararlanılması, tekstildeki sınırlamaların kaldırılması ve serbest dolaşım hakkının uygulanması da yer almış, ayrıca Topluluktan toplam 8 milyar doları bulan mali yardım istenmiştir. Topluluk Mayıs

²⁰ Çayhan ve Ateşoğlu Güney, s. 99.

²¹ Çayhan ve Ateşoğlu Güney, s. 100.

1979'da, bu taleplerden sadece beş yıllık bağımsızlık dönemini kabul ettiğini açıklamıştır.²²

Ekonomik alanda yaşanan bu sıkıntılara, dış politikada yaşanan Küba füze krizi ve Johnson mektubuyla başlayıp Kıbrıs müdahalesinin işgal olarak değerlendirilmesiyle şiddetlenen olaylar da eklenince, bu sürecinin iç politikaya yansımalarının Batı karşıtı yeni bir kimlik arayışı olduğunu söylenebilir. Tüm bu gelişmelerin Türkiye – AT ilişkilerini çıkmaza sürüklemesi ve hatta kopma noktasına getirmesi beklenirken, 1980 yılında Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi azınlık hükümeti umulmadık bir hareketle tam üyeliğe geçişi hızlandırma istemini dile getirmiştir. Hükümetin askeri müdahale endişesiyle Batı'nın desteğini kazanmak istemesi ve ekonomide dışa açık bir büyüme modeli hedefleyen 24 Ocak kararları da Topluluk ile ilişkileri iyileştirme çabasının diğer unsurları olarak belirtilebilir. Ancak 12 Eylül 1980 askeri darbesi Türkiye – AT ilişkilerinde siyasal yönden en sorunlu dönemin başlangıcı olarak ortaya çıkacaktır.²³

C. TAM ÜYELİK BAŞVURUSU VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

13 Aralık 1983'te kurulan Özal başkanlığındaki ANAP hükümetinin programında "AET ile münasebetlerimizde esas hedefimiz tam üyelik olmakla beraber, bütün safhalarda münasebetlerimizin dengelenmesini esas alan bir anlayış içinde olacağız" ifadesi yer almaktadır. Bu dönemde özellikle demokrasi ve insan hakları konularında yaşanan gerginliklere rağmen hükümet 14 Nisan 1987'de Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve özellikle 1987'den sonra Topluluğa uyum konusunda oldukça önemli gümrük indirimlerine gidilmiştir.²⁴

Karma Parlamento Komisyonu'nun yeniden toplanmasını sağlayan AP kararının alındığı 15 Eylül 1988 tarihine kadar Parlamento, azınlık hakları ve Kıbrıs konularında eleştirilerine devam etmiş, Türkiye'nin başvurusunu değerlendiren 17 Aralık 1989 tarihli Komisyon raporunda da, bu konular başvurunun reddinin siyasal dayanakları olarak yer almıştır. Yüksek enflasyon ve işsizlik gibi çözülmesi gereken ekonomik sorunların yanı sıra siyasi çoğulculuğun genişletilmesi, demokratikleşme ve insan haklarında düzelme konularının da raporun olumsuz bir içerik taşımasına neden

²² Çayhan ve Ateşoğlu Güney, s. 101.

²³ Çayhan ve Ateşoğlu Güney, s. 102.

²⁴ Bozkurt Veysel, **Türkiye ve Avrupa Topluluğu**, İstanbul: Ağaç, 1992, s. 38-39.

olmuştur. Sonuç olarak, Komisyon'un raporu 5 Şubat 1990'da toplanan Bakanlar Konseyi tarafından aynen kabul edilmiştir.²⁵

Bu gelişmelerin ardından, Türkiye'nin Topluluktan tamamen uzaklaşmasını önlemek için Komisyon'a ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesini amaçlayan bir işbirliği paketi hazırlama görevi verildi. Bu kapsamda, Ankara Anlaşması ile hedeflenen sınıai mallarda Gümrük Birliği'nin 1995'e kadar gerçekleştirilmesi için Türkiye'nin o güne kadar 12 yıllık ürünlerde %50, 22 yıllık ürünlerde ise %40 oranında sağladığı indirimi sonuçlandırarak gümrük vergisi tarifelerini kaldırması gerektiği belirtiliyordu. Öngörülenler arasında, Türkiye'nin tarım ürünleri ve tekstil ihracatının kademeli olarak serbestleştirilmesi için görüşmeler yapılması, mali hizmetler, ulaştırma, enerji, çevre, bilim ve teknoloji gibi alanlarda da işbirliğine gidilmesi, 4. Mali Protokolün yürürlüğe girmesiyle mali işbirliğinin yeniden başlatılması ve siyasal diyalogun güçlendirilmesi de vardı. 6 Mart 1995'te yapılan 36. Ortaklık Konseyi toplantısında alınan Gümrük Birliği kararı 1 Ocak 1996'dan itibaren yürürlüğe girmiş olup Ankara Anlaşması'nın son dönemini başlatmıştır. Yani 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, taraflar arasında imzalanan bir anlaşma değil, Ankara Anlaşması'nda üzerinde anlaşılan Gümrük Birliği'nin işleyişine ilgili hükümlerin belirtildiği bir belgedir.²⁶

D. GÜNDEM 2000 VE SON GELİŞMELER

Türkiye'nin Gümrük Birliği ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirme çalışmaları sürerken AB'nin gündeminde genişleme ve derinleşme tartışmaları yer alıyordu. Bu dönemde yaşanan en önemli gelişme, serbest piyasa ekonomisine geçişin ardından 10 Merkez ve Doğu Avrupa ülkesinin, 1994-1996 yılları arasında Birliğe üye olmak için başvurularını gerçekleştirmeleridir. Komisyon tarafından hazırlanan ve 16 Temmuz 1997'de o dönemki Komisyon Başkanı Jacques Santer tarafından Avrupa Parlamentosu'na sunulan Gündem 2000'de ele alınan 3 temel konu, Birliğin yeni yüzyılda izleyeceği politikalar ve yapılması gereken reformlar, genişleme ve 2000-2006 döneminde uygulanacak olan mali çerçevedir. Bu rapor kapsamında Birliğin bundan sonraki genişleme stratejisinin unsurları ve başvuran ülkelere ilişkin durum değerlendirmelerinin hangi kriterlere göre yapılacağı ana hatlarıyla belirtilmiştir. Böylece Birliğin bundan sonraki dönemde genişleme ile ilgili tüm referanslarını

²⁵ Çayhan ve Ateşoğlu Güney, s. 104.

²⁶ Çayhan ve Ateşoğlu Güney, s. 132.

yapacağı Kopenhag kriterlerine uyum, tüm aday ülkelere üyeliğin temel koşulu olarak sunuluyor ve Gündem 2000 genişlemenin temel metinlerinden bir haline dönüşüyordu.²⁷

12 – 13 Aralık 1997'deki Lüksemburg Zirvesi'nde Avrupa Birliği genişleme ile ilgili kararında, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve Kıbrıs Rum Kesimi'nden oluşan birinci grupta üyelik görüşmelerinin Nisan 1998'de başlayacağını belirlemiştir. Bulgaristan, Romanya, Letonya, Litvanya ve Slovakya'dan oluşan ikinci grupta ise katılım ortaklıkları çerçevesinde daha sıkı ekonomik ilişkiler kurulacağını ve bu ülkelerin üyelik görüşmeleri için bir süre daha beklemesi gerektiğini ifade etmiştir. Başkanlık Bildirgesi'nin Türkiye'ye ayrılan 31-36. paragraflarında, Türkiye'nin tam üyelik için ehil olduğu ve diğer adaylarla aynı kriterlere göre değerlendirileceği vurgulanıyor ve Türkiye için bir Avrupa stratejisinin hazırlanacağı, bu stratejinin hangi alanlarda geliştirileceği belirtiliyordu.²⁸

15 – 16 Haziran 1998 Cardiff Zirvesi'nde, diğer adaylarla birlikte, Türkiye için de düzenli ilerleme raporu hazırlanmasından duyulan memnuniyet vurgulanmış ve Başkanlık Bildirgesi'nin 68. paragrafında Türkiye için Avrupa Stratejisi'nin geliştirilmesi ve Türkiye'nin Topluluk müktesebatına uyum çalışmalarına devam etmesi çağrısı yer almıştır. AB Konseyi İlerleme Raporun, Türkiye'nin adaylık açısından içinde bulunduğu durumu Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi ve Lüksemburg Zirvesi sonuçlarına dayanarak değerlendireceğini belirtilmiştir. 22 Temmuz 1998 tarihinde "Türkiye ile AB Arasındaki İlişkilerin Geliştirilmesi için Strateji" başlıklı bir belgeyi Komisyon'a sunan Türkiye, Lüksemburg Zirvesi'nden sonra, en azından ticari ve ekonomik işbirliğini amaçlayarak bu ilişkilerin siyasi alanda yaşanan sıkıntılardan etkilenmesini önlemeye çalışmıştır.²⁹

4 Kasım 1998'de Komisyon'un 12 aday ülke için hazırladığı ilk İlerleme Raporu serisinde Türkiye'nin de yer alması, Türkiye'nin adaylığının bir anlamda onaylanması olarak nitelendirildi. Komisyon, bu ilk İlerleme Raporu, Türkiye için hazırlanan Avrupa Stratejisi'nin, Ankara Anlaşması 28. madde ve Kopenhag kriterleri çerçevesinde gözden geçirileceğine değinen Lüksemburg AB Konseyi'nin talebine bir yanıt olarak sunmuştur. Bu nedenle rapor Kopenhag kriterlerini temel alan bir

²⁷ DTM, Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 1999, s. 246.

²⁸ Barchard David, Turkey and the European Union, Londra: www.cer.org.uk/pdf/p093_turkey.pdf, 1998, s.1.

²⁹ Kabaalioğlu Haluk, **Turkey and the European Union – Converging or Drifting Apart ?**, İstanbul: Marmara Journal of European Studies, 1999, s. 142.

değerlendirme yapmaktadır. Buna göre, “Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıklara saygıyı ve azınlıkların korunmasını teminat altına alan kurumların istikrarını sağlamak” şeklindeki siyasi kriterlere göre Türkiye henüz yolun başındadır. Kamu otoritelerinin işleyişindeki aksaklıklar, insan hakları ihlalleri, ordu üzerinde sivil denetim olmayışı, Güneydoğu sorununa sivil bir çözüm bulunamaması bu madde altında sıralanan konulardan bazılarıdır. “İşleyen bir pazar ekonomisine sahip olunmasının yanı sıra, AB içindeki rekabet baskısı ile piyasa güçleri karşısında durabilme yeteneğini değerlendiren ekonomik kriterde ise Türkiye nispeten daha başarılıdır. Piyasa ekonomisinin temel özelliklerinin çoğuna, dinamik bir özel sektöre ve liberal ticaret kurallarına sahip olan ülkede kalıcı bir makroekonomik istikrar sağlanmalı ve bölgesel kalkınma farkları kapatılmalıdır. Üçüncü ve son kriter olan “Siyasi, ekonomik ve parasal birlik de dahil olmak üzere tam üyelikten kaynaklanan yükümlülüklerle uyum yeteneği” konusunda ise Türkiye’nin Gümrük Birliği kararında öngörülen mevzuatın büyük kısmını uyguladığı, Avrupa Stratejisi kapsamındaki alanlarda da Topluluk yasalarına uyum sürecini başlattığı belirtilirken, bunların dışında kalan sektörlerde kat edilmesi gereken uzun bir yol olduğu vurgulanmıştır.³⁰

9 Kasım 2010 tarihinde açıklanan son İlerleme Raporunda ise, Sermayenin serbest dolaşımı başlığında kara para aklanması ile mücadelede bazı yasal ilerlemelerin sağlandığı belirtilmiştir. Kamu ihaleleri başlığında yolsuzlukla mücadele ve saydamlığın artırılması konusunda ilerleme sağlandığı belirtilmiştir. Fikri mülkiyet hukuku başlığında sahte ve korsan ürünlere yönelik ilerleme olduğu ancak daha fazla dikkat çekilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Rekabet politikası, mali hizmetler, bilgi toplumu ve medya, tarımsal ve kırsal kalkınma, gıda güvenliği politikası, enerji, vergi, ekonomik ve parasal politika, istatistik gibi başlıklarda ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Malların serbest dolaşımı, işçilerin serbest dolaşımı, balıkçılık, sosyal politika ve istihdam gibi başlıklarda da ilerleme kaydedilmediği vurgulanmıştır.³¹

³⁰ Uysal Ceren, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler**, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 2001, s.149.

³¹http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNE UYUM KRİTERLERİ

I. MAASTRİCHT ANTLAŞMASI VE KAPSAMI

Avrupa Toplulukları, 1991 yılında Hollanda'nın Maastricht şehrinde yapılan Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesi ile iç bütünleşme yolunda tarihi bir dönüm noktasından geçmişlerdir. 9-10 Aralık 1991 tarihinde, Belçika-Almanya sınırına çok yakın olan en eski Hollanda şehri Maastricht'de toplanan AT Hükümet ve Devlet Başkanları, Avrupa Birliği Antlaşması üzerine anlaşarak, metni 7 Şubat 1992'de imzalamışlardır. Böylece, Avrupa Birliği'nin hukuki temelleri atılmıştır. Söz konusu hukuki dönüşüm, Roma Antlaşması'nı değiştiren, siyasi ve ekonomik nitelik taşıyan, bir Siyasi Birliğe ve diğeri Ekonomik Birliğe ilişkin iki sözleşmenin Topluluğa üye ülkeler tarafından imzalanmasıyla sağlanmıştır. Bu zirveye ek bir protokolle İngiltere'nin para birliği dışında kalma seçeneği sunulmuştur. Danimarka ise, kendi anayasası gereği para birliğine katılma kararını referandum ile belirleyecektir.³²

Maastricht Zirve toplantısında alınan kararlar sonucunda, Topluluğun genişlemesinin yolu açılmıştır. 26-27 Haziran 1992 tarihinde Lizbon'da yapılan Zirve Toplantısı Başkanlık Sonuç Bildirisinde AT'na üye hazırlıkları ilerlemiş bulunan ve Topluluğa katılmaları büyük sorunlar yaratmayacak olan ülkeler ile katılma müzakerelerinin süratle başlaması görüşüne yer verilmiştir. Bu ülkeler EFTA üyesi ülkelerdir. AT eski Doğu Bloğu ülkelerinin Paris şartında da öngörülen normlar çerçevesinde insan haklarına saygılı, demokratik pazar ekonomileri olarak gelişmelerini sağlayabilmeleri için sorumluluk üstlenmiştir. Bu dönemde, Visegrad ülkeleri (Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Polonya ve Macaristan, 1 Mayıs 2004'de AB üyesi olduktan sonra 12 Mayıs 2004'de Kromeriz'de bir bildiri yayınlayarak, kendi aralarında ve AB ile olan ilişkilerinde işbirliğinin geliştirilmesine ilişkin ilkeleri belirlemişlerdir), Merkezi Avrupa Serbest Ticaret Antlaşmasını (CEFTA) imzalayarak kendi içlerinde bütünleşmeye hız vermişleridir. Türkiye açısından en önemli nokta, Maastricht

³² Karluk, s.68.

Antlaşması ile kurulacak olan AB'ne katılmanın gittikçe güçleşmesi ve maliyetinin artmasıdır. Yeni üyelerin kabulüyle, farklılıklar daha da artacak ve derinleşecektir. ³³

7 Şubat 1992 tarihinde Topluluklara üye ülkelerin Dışişleri ve Maliye Bakanlarınınca imzalanan Maastricht Antlaşması, 200 maddesi, 17 ek protokol ve 33 adet ekiyle Roma Antlaşması'nda yapılan en önemli ve en karmaşık hükümler içeren değişikliktir. Antlaşma, siyasi ve parasal birlik konusunda 8 yıldır sürdürülen tartışmaların ve 18 aydan fazla süren müzakerelerin sonucunda oluşmuş üye ülkeler arasındaki bir uzlaşma metnidir. Resmi adı Avrupa Birliği Antlaşması (Treaty on European Union) olan Maastricht Antlaşması, Avrupa Birliği esasları üzerine kurulmuş olup, Avrupa Ekonomik Topluluğu adını Avrupa Topluluğu'na dönüştürmüştür. Antlaşmanın, gelecekteki Avrupa'nın yapılması için gerekli zemini oluşturma, Birliği meydana getiren toplumların gelenek, kültür ve geçmişini göz ardı etmeden dayanışmaya güçlendirme, Avrupa Topluluğu'nun demokratik karakterini ve hukuk devletinin temel insan hak ve hürriyetini pekiştirme gibi tarihi ve siyasi bir önemi vardır.

Maastricht Antlaşması'nın, 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Fakat Danimarka'da yapılan halk oylamasının reddedilmesi (Tablo 4), Fransa'da yapılan tartışmalar sonucunda çok az bir farkla kabul edilmesi ve İngiltere'nin onay için bazı şartları ileri sürmesi Antlaşmanın yürürlüğe girme süresini uzatmıştır. Danimarka'da yapılacak ikinci referandum öncesinde Danimarkalıların endişelerini giderecek şekilde, bu ülke için(başka hiçbir ülkeye tanınmayacağı ifade edilen) bazı ayrıcalıklar kabul edilmiştir. Böylece, Danimarka'nın ortak savunma politikası dışında kalması ve Parasal Birliğin önceki aşamalarına katılsa bile tek Avrupa parası uygulamasına katılmaması kabul edilmiştir. Bunun neticesinde Danimarka'da yapılan ikinci halk oylaması sonucunda Antlaşma kabul edilmiştir. Böylece 1 Ocak 1993'te yürürlüğe girmesi gereken Antlaşma bazı düzeltmelerle ancak 1 Kasım 1993'te uygulamaya konulmuştur.³⁴

³³ Karluk, s.69.

³⁴ Karluk, s.69.

Tablo 4 : Masstricht Antlaşması'nı Onaylama Süreci

		EVET	HAYIR	SONUÇ
BELÇİKA				
17.07.1992	Parlamento Oylaması	146	33	Kabul
04.11.1992	Senato Oylaması	115	26	Kabul
10.12.1992	Antlaşma Onaylandı			
DANİMARKA				
12.05.1992	Parlamento Oylaması	130	25	Kabul
02.06.1992	Referandum Oylaması	49,30%	50,70%	Ret
30.03.1993	Parlamento Oylaması	154	6	Kabul
18.05.1993	Referandum Oylaması	56,70%	43,30%	Kabul
17.06.1993	Antlaşma Onaylandı			
ALMANYA				
02.12.1992	Parlamento Oylaması	543	17	Kabul
12.10.1993	Anayasa Mah. Karar. İle Ant. Onaylandı			
YUNANİSTAN				
31.07.1992	Parlamento Oylaması	286	8	Kabul
03.11.1992	Antlaşma Onaylandı			
İSPANYA				
29.10.1992	Parlamento Oylaması	314	3	Kabul
25.11.1992	Senato Oylaması	222		Kabul
31.12.1992	Antlaşma Onaylandı			
FRANSA				
20.09.1992	Referandum Oylaması	51,05%	48,95%	Kabul
04.11.1992	Antlaşma Onaylandı			
İRLANDA				
18.06.1992	Referandum Oylaması	69,05%	30,95%	Kabul
23.11.1992	Antlaşma Onaylandı			
İTALYA				
17.09.1992	Senato Oylaması	176	16	Kabul
29.10.1992	Parlamento Oylaması	403	46	Kabul
05.12.1992	Antlaşma Onaylandı			
LÜKSEMBURG				
02.07.1992	Parlamento Oylaması	51	6	Kabul
24.08.1992	Antlaşma Onaylandı			
HOLLANDA				
12.11.1992	Parlamento Oylaması	137	13	Kabul
15.12.1992	Senato Oylaması	Oybirliği		Kabul
28.12.1992	Antlaşma Onaylandı			
PORTEKİZ				
10.12.1992	Parlamento Oylaması	200	21	Kabul
16.02.1993	Antlaşma Onaylandı			
İNGİLTERE				
20.05.1993	Avam Kamarası Oylaması	292	112	Kabul
20.07.1993	Lordlar Kamarası Oylaması	141	29	Kabul
02.08.1993	Antlaşma Onaylandı			

Kaynak: Karluk, s.92-93.

Antlaşma, sınırsız bir süre için akdedilmiştir ve Avrupa tek parası gibi geri dönüşü olmayan taahhütler içermektedir. Antlaşmaya imzalayan her ülke sonsuza kadar süren taahhütler altına girmemekte ve antlaşmadan çekinilebileceğine ilişkin açık bir hüküm olmasa da, tarafların niyetlerinde ya da durumlarında bir değişiklik öne sürerek, Maastricht Antlaşması'nın bozulduğunu ilan etme imkanı her zaman bulunmaktadır.³⁵

I. MAASTRİCHT ZİRVESİYLE GETİRİLEN DÜZENLEMELER

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Roma Antlaşması ile belirlenen temel ilkeleri dört ana unsurdan oluşmaktadır. Bunlar;

- Tek bir pazar,
- Rekabet alanında ortak politikalar,
- Ortak bölgesel ve yapısal politikalar,
- Bütçe politikaları dahil ulusal politikaların koordinasyonu.

AT, ekonomik birliğin imkanlarından en verimli şekilde yararlanmanın, ancak yukarıdaki unsurların para birliği ile desteklenmesi sonucu mümkün olabileceği kanaatine varmış ve tek para birimi ile sembolleşen Avrupa Para Birliği'nin üç aşamada gerçekleştirilmesi yoluyla Ekonomik ve Parasal Birliğe ulaşmayı kararlaştırmıştır.

1. Ekonomik ve Parasal Birlik

Ekonomik ve Parasal Birliğin amacı, AT ülkelerinin ekonomik standartlarını birbirlerine yaklaştırma ve Topluluk bünyesinde sağlıklı gelişmeyi destekleyecek kalıcı bir fiyat istikrarını sağlamaktır. Üye ülkeler, ekonomi politikalarını ortak bir çıkar olarak benimseyip, Konsey içinde koordinasyon sağlamayı hedef olarak almışlardır. Ekonomik ve Parasal Birliğin sağlanması ile üye ülkelerin ekonomik politikaları ortak bir sorun haline gelecek, serbest rekabete dayalı açık piyasa ekonomisi ve etkin kaynak dağılımının yanı sıra sağlam bir kamu maliyesi de ekonomik politikaların temel ilkeleri arasında kabul edilecektir. Ekonomik ve Parasal birliğe üç aşamada ulaşılmıştır;

³⁵ Karluk, s.70.

Birinci Aşama : 1 Temmuz 1990 tarihinde başlamış ve 31 Aralık 1993 tarihinde sona ermiştir. Bu aşama boyunca üye ülke sabit kurlarının belirlenmesini mümkün hale getirmek tek para birimi oluşturmak için, üye ülke ekonomik performanslarının yakınlaştırılmasını sağlamak üzere uyum programları hazırlanmıştır. İkinci aşama geçiş tarihi olan 1 Ocak 1994 tarihine kadar her üye devlet;

- Fiyat istikrarını sağlayacak,
- Kamu maliyesini sağlamlaştıracak,
- Merkez bankalarını bağımsızlaştıracak,
- Sermaye hareketlerine ilişkin tüm kısıtlamalar kaldırılacak.³⁶

İkinci Aşama : 1 Ocak 1994 tarihinde başlaması kararlaştırılan bu aşamada, bir Avrupa Para Enstitüsü (APE) kurulması ve Parasal birliğin tamamlanmasından sonra bu kurumun Avrupa Merkez Bankasına dönüşerek özerk bir şekilde topluluğun para politikalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitekim Avrupa Para Enstitüsü, 1994 yılında Frankfurt'ta açılmış ve başkanlığına Alexandre Lamfalussy getirilmiştir. İkinci aşama, üye ülkeler arasında birleşme çabalarının sürdürüleceği bir geçiş dönemi olmuştur.

Üçüncü Aşama : Bu aşamaya en erken 1 Ocak 1997'de en geç 1 Ocak 1999'da geçilmesi kararlaştırılmıştır. Avrupa Konseyi ve Avrupa Para Enstitüsü tarafından hazırlanacak rapora göre, AB'nin Maliye Bakanları hangi ülkelerin tek paraya geçiş için gerekli kriteri sağladığı belirlenecektir. Eğer bu kriteri sağlayan ülke sayısı en az yedi ise Avrupa Konseyi nitelikli çoğunluk ile bu ülkelerin üçüncü aşama geçme kararı alabileceklerdir. Böyle bir karar alınmazsa, en geç 1 Ocak 1999'da üçüncü aşamaya geçiş sağlanacaktır. Bu kriteri yerine getirmeyen ülkeler gerekli performansı sağlayana kadar üçüncü aşamaya geçemeyeceklerdir. Üçüncü aşamanın başlaması ile birlikte bağımsız Avrupa Merkez Bankası (AMB) kurulacaktır. Üçüncü aşamaya geçiş için gerekli ekonomik yaklaşım şartları (Maastricht kriterleri) aşağıda özetlenmiştir;

- Birliğe üye ülkelerin 12 aylık enflasyon ortalaması, AB'de en düşük enflasyon oranına sahip 3 ülkenin enflasyon ortalamasından en çok 1,5 puan fazla olabilecektir,
- Üye ülkelerde devlet borçları GSYİH'nın %60'ını geçemeyecektir,

³⁶ Karluk, s.72.-73.

- Bütçe açığı GSYİH'nin %3'ten fazla olmayacaktır,
- Herhangi bir üye ülkede uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibariyle en iyi performans gösteren 3 üyenin faiz oranından en fazla %2 fazla olacaktır,
- Son 2 yıl itibariyle üye ülke parasının diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmemesi gerekmektedir.

Üye ülkeler yukarıdaki şartları sağlamadıkları takdirde, nitelikli çoğunlukla aşağıdaki 4 yaptırımdan birini ya da hepsini uygulama durumunda kalacaktır. Bu yaptırımlar;

- Üye ülke bonolarının sağlıklı olduğu yolunda bir bildiri yayınlaması,
- AYB'nin ilgili üye ülkeye borç vermemesi,
- AT'na faizsiz bir depozito yatırılması zorunluluğu,
- Para cezası.³⁷

2. Uyum Fonu

Topluluğun, en fakir ülkelerin kalkınmalarını sağlamak ve ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını azaltmak amacıyla hareket eden Topluluk, Maastricht Antlaşması'nda bu amacı gerçekleştirilmesini mümkün kılmak için Uyum Fonu adı altında bir fonun kurulmasını öngörmüştür. Topluluk, satın alma gücü paritesi ile kişi başına GSMH'sı Topluluk ortalamasının %90'ından daha düşük ülkeleri, bu fondan yararlanabileceklerine karar vermiştir. Buna göre oluşturulan mali araçların,

- İspanya %52-58'ini,
- Yunanistan %16-20'sini,
- Portekiz %16,20'sini ve
- İrlanda %7-10'unu kullanabilecektir.

Konsey, 16 Mayıs 1994'de kabul ettiği (EC 1164/94) sayılı Tüzük ile Uyum Fonunu kurmuş ve faydalanabilme şartlarını ortaya koymuştur. Buna göre, Fon'dan faydalanmaya ehil olan ülkelerin kamu açığının büyümesi durumunda, bu ülkelerden gelecek yeni projelere Fon'dan destek sağlaması mümkün değildir. Uyum Fon'undan faydalanılabilecek projeler arasında Çevre Projeleri ve Ulaşım Alt Yapı Projeleri en önemlileridir.

³⁷ Karluk, s.74.

Çevre Projeleri, çevrenin korunması ve geliştirilmesi, insan sağlığının korunması ile doğal kaynakların rasyonel kullanılması gibi faaliyetler yer almaktadır. Tüzük, içme suyu temini, atık suları arıtılması ve katı atıkların bertaraf edilmesi alanındaki projelere öncelik tanımaktadır.

Ulaşım ve Alt Yapı Projeleri, üye ülkeler tarafından finansa edilen ve Topluluğun ortak ilgi alanında olan ulaştırma ile ilgili altyapılarının finansmanına mali destek sağlamakla ilgilidir. Konsey, belirtilen bu alanlardaki projelerin finansmanı için Edinburg Zirvesi'nde 1993 yılından itibaren yedi yıllık bir dönem için 15,150 milyar ECU'luk bir kaynak ayrılmasına karar vermiştir.

Uyum Fon'undan, Yunanistan 1993'de GSYİH'in %13,8'i ve 1999'da %1,9'u, İspanya 1993'de GSYİH'in %6,8'i ve 1999'da %1,4'ü, İrlanda 1993'de GSYİH'in %2,7'si ve 1999'da %2,9'u, Portekiz 1993'de GSYİH'in %6,1'i ve 1999'da %1,3'ü oranında destek kullanmıştır.³⁸

Tablo 5: Uyum Fonu Uygulaması (1993-1999)

SEKTÖRLER	1999		1993-1999 Toplam	
	Milyon Euro	%	Milyon Euro	%
Çevre	1605,4	51,3	8424,2	50,3
İçme Suyu	433,9	13,9	2576,5	14,3
Atık Su	936,5	29,9	3817,8	22,8
Katı Su	193,7	6,2	948,8	5,7
Erozyonla Mücadele	35,4	1,1	622,7	3,7
Diğer	5,9	0,2	458,4	2,7
Ulaştırma	1523,5	48,7	8325,7	49,7
Karayolları	345,2	11	4706,1	28,1
Demiryolları	958,5	30,6	2819,2	16,8
Havaalanları	144,8	4,6	496,2	3
Limanlar	45,9	1,5	237,2	1,4
Trafik Kontrol Sistemleri	0	0	37,9	0,2
Diğer	29,1	0,9	29,1	0,2
Genel Toplam	3128,9	100	16749,9	100

Kaynak: Karluk, s.77.

3. Siyasi Birlik

Bu konudaki gelişmeler, Avrupa vatandaşlığı, ortak savunma politikası gibi alanlarda gerçekleşmiştir. Bu alanda kararlar oy birliğiyle alınacak, ancak bazı

³⁸ Karluk, s.76.

konularda çoğunluğun görüşleri de göz önünde bulundurulacaktır. Siyasi Birlik kapsamında ele alınan “ Ortak Dış Politika ve Savunma Politikası “ nda amaç, mevcut hükümetlerarası işbirliği aracılığıyla gerçekleştirilenden daha hızlı ve daha etkin hareket etmektir.³⁹

Aşağıda, bir ülkenin AB'ye tam üyelik özellikleri dört önemli kritere göre verilmiştir. Bu ele alınan kriterler, hem tam üyeliğin ön şartlarını hem de tam üyeliğin muhtemel sonuçlarını belirlemektedir.

1. Grup Kriterler: Demokratik Güvenlik

- Parlamenter demokrasi
- İnsan hakları ve demokrasi
- Sosyal ve siyasal örgütlenme özgürlüğü

2. Grup Kriterler: Müktesebatı Yerine Getirmek

- Ekonomik olgunluk
- Ekonomik ve parasal birliği geçiş kriterlerine uyum
- Siyasal ve idari altyapının uyumu
- Siyasi, idari ve ekonomik kadroların hazırlığı
- AB'nin siyasal müktesebatını kabul etmek

3. Grup Kriterler: Birliğin Siyasal Gelişmesine Açıklık

- Birlik yetkilerinin genişlemesine açıklık
- Kurumsal reformlara açıklık
- Ulusal çıkarlar ile AB arasındaki ilişki

4. Grup Kriterler: Avrupalılık

- Coğrafi konum
- Ortak kültürel miras
- AB ruhu

³⁹ Karluk, s.77.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NE 2000 YILINDAN SONRA TAM ÜYE OLAN ÜLKELER İLE TÜRKİYENİN KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

I. EKONOMİK KRİTERLERE GÖRE KARŞILAŞTIRMA

7 Şubat 1992 tarihinde, Hollanda'nın Maastricht kentinde imzalanarak 1 Kasım 1993'de yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşmasında (Maastricht Antlaşması), Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) aşamaları, bu aşamalarda izlenecek ekonomik ve parasal politikalar ve bu politikaların uygulanması için gerekli kurumsal değişiklikler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde, EPB'nin gerçekleştirilmesi doğrultusunda, üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesi amacıyla bazı makro büyüklükler tespit edilmiş ve bunlara uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımlar belirlenmiştir. Söz konusu kriterler aşağıda yer almaktadır:⁴⁰

I. KAMU BORÇLARI KRİTERİ

Üye devletlerin kamu borçlarının GSYİH'lerine oranı %60'ı geçmemelidir.^{IX} Buna göre, Avrupa Birliğine 2000 yılından sonra tam üye olan ülkeler ve Türkiye'nin verileri Avrupa Birliği'nin istatistik veri ambarından Tablo 6'da ki gibi elde edilmiştir.

⁴⁰ Dilekli,S. , Yeşilkaya,K. ,**Maastricht Kriterleri**, Ankara: DPT, 2002, s.1.

^{IX} Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine ilişkin Protokol m. 2; Aşırı Kamu Açığı Prosedürüne İlişkin Protokol

**Tablo 6: AB'ye 2000'den Sonra Tam Üye Olan Ülkeler İle Türkiye'nin
Yıllık Kamu Borcu / GSYİH Oranı (1995-2008)**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bulgaristan	-	-	105,1	79,6	79,3	74,3	67,3	53,6	45,9	37,9	29,2	22,7	18,2	14,1
Çek Cumh.	14,6	12,5	13,1	15,0	16,4	18,5	24,9	28,2	29,8	30,1	29,7	29,4	29,0	30,0
Estonya	9,0	7,4	6,2	5,5	6,0	5,1	4,8	5,7	5,6	5,0	4,6	4,5	3,8	4,6
GKRY	40,6	42,8	46,7	51,2	51,8	48,7	52,1	64,6	68,9	70,2	69,1	64,6	58,3	48,4
Letonya	15,1	13,9	11,1	9,6	12,5	12,3	14,0	13,5	14,6	14,9	12,4	10,7	9,0	19,5
Litvanya	11,9	14,3	15,6	16,6	22,8	23,7	23,1	22,3	21,1	19,4	18,4	18,0	16,9	15,6
Macaristan	85,2	71,4	62,0	59,9	59,8	55,0	52,0	55,6	58,4	59,1	61,8	65,6	65,9	72,9
Malta	35,3	40,1	48,4	53,4	57,1	55,9	62,1	60,1	69,3	72,1	70,2	63,6	62,0	63,8
Polonya	49,0	43,4	42,9	38,9	39,6	36,8	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,7	45,0	47,2
Romanya	7,0	11,1	15,2	16,6	21,7	22,5	25,7	24,9	21,5	18,7	15,8	12,4	12,6	13,6
Slovenya	-	-	-	-	-	-	26,8	28,0	27,5	27,2	27,0	26,7	23,3	22,5
Slovakya	22,1	31,1	33,8	34,5	47,9	50,3	48,9	43,4	42,4	41,5	34,2	30,5	29,3	27,7
TÜRKİYE	-	-	-	-	-	-	104,4	93,0	85,1	59,2	52,3	46,1	39,4	39,5

Kaynak: Eurostat

Not: Koyu renk ile gösterilen tarihler AB'ye tam üyelik tarihleridir.

Karşılaştırmalı analizde ilk olarak söz konusu ülkelerin Avrupa Birliği'ne girmeden önceki oran ile sonraki oranın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenecektir. İstatistiksel testlerde, yapılan testin anlamlı olabilmesi için minimum 5 veri olması gerekmektedir. Analize, tam üye olduktan sonra 2 verisi bulunan Bulgaristan, Romanya ve AB'ne tam üye olmadan önce 3 verisi bulunan Slovenya bu nedenle dahil edilmemiştir. İncelemede hangi istatistiksel testin kullanılacağı önemlidir. Bu anlamda tüm ülke verileri için Kolmogorov-Smirnov testi ile verilerin Normal Dağılıma uygunluğu % 5 anlam seviyesinde aşağıdaki hipotezlere göre test edilirse Tablo 7' ye ulaşırız.

Kolmogorov- Smirnov Testi İçin Hipotezler

H_0 : "Veriler Normal Dağılmaktadır"

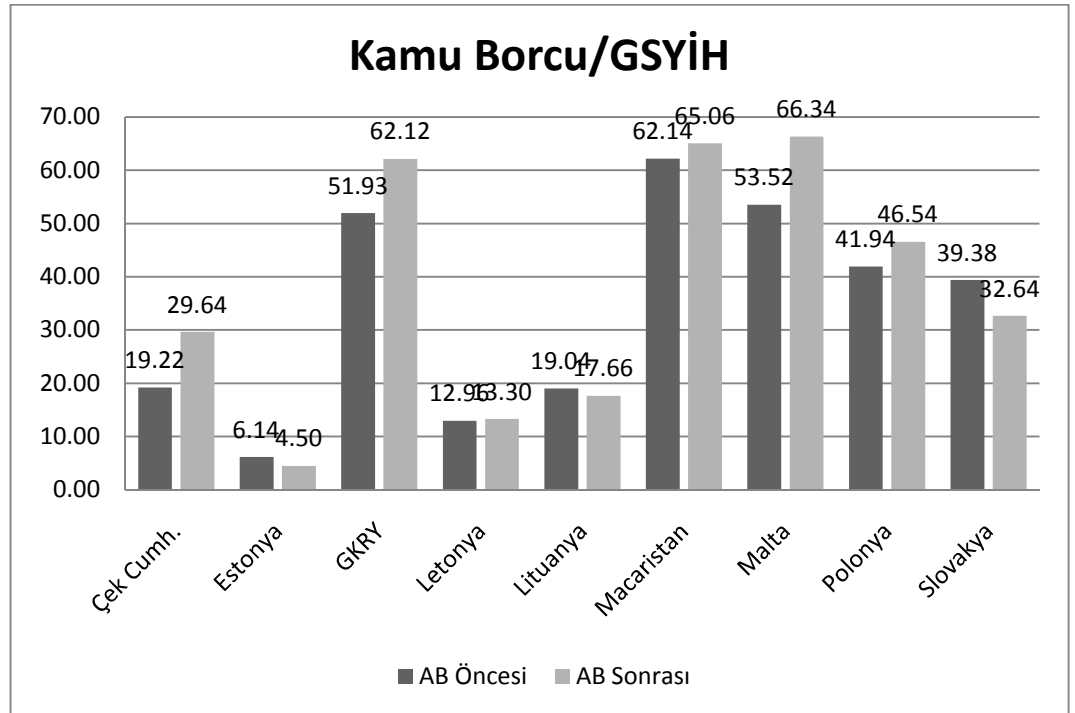
H_A : "Veriler Normal Dağılmamaktadır"

Tablo 7: Kolmogorov-Smirnov Testi (Kamu Borcu Kriteri)

	ÇEK	EST	GKRY	LET	LİT	MAC	MALT	POL	SLVK	
N	14	14	14	14	14	14	14	14	14	
Normal Parameters ^a	Mean	22,94	5,56	55,57	13,08	18,55	63,19	58,10	43,59	36,97
	Std. Deviation	7,36	1,33	10,21	2,67	3,65	8,66	10,85	4,04	8,76
Kolmogorov-Smirnov Z	0,98	0,64	0,77	0,57	0,50	0,74	0,54	0,62	0,68	
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,29	0,80	0,60	0,90	0,96	0,65	0,93	0,84	0,74	

Tablo 7 incelendiğinde bütün ülkeler için H_0 hipotezinin ret edilemediği görülür (Asymp. Sig istatistikleri tüm üye ülkeler için anlamlılık düzeyi olan 0,05 değerinden büyüktür). Yani her ülkenin verileri Normal dağılmaktadır. Aşırı kamu borcu kriteri için AB'nin etkisinin istatistiksel olarak anlamlılığını test etmek için, parametrik istatistiksel testlerden bağımsız iki örneklem t testi uygun olacaktır. SPSS 16 paket programında gerekli atamalar yapıldığında Tablo 8'de ki sonuçlar elde edilir.

Şekil 1: Kamu Borcu/GSYİH İçin AB Öncesi ve Sonrası



Tablo 8 : Kamu Borcu Kriteri İçin Bağımsız İki Örneklem T Testi

	Independent Samples Test										
	Levene's Test		t-test for Equality of Means							95% Confidence Interval of the Difference	
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper		
ÇEK_CMH	14,739	<u>.002</u>	-3,430	12	,005	-10,41778	3,03755	-17,03603	-3,79952		
			-4,672	8,131	<u>.002</u>	-10,41778	2,22984	-15,54541	-5,29015		
EST	2,590	<u>.134</u>	2,699	12	<u>.019</u>	1,64444	,60936	,31677	2,97212		
			3,456	10,684	,006	1,64444	,47578	,59347	2,69542		
GKRY	,016	<u>.902</u>	-1,979	12	<u>.071</u>	-10,18667	5,14642	-21,39975	1,02641		
			-2,003	8,683	,077	-10,18667	5,08450	-21,75290	1,37957		
LET	4,441	<u>.057</u>	-,223	12	<u>.827</u>	-,34444	1,54426	-3,70909	3,02020		
			-,179	4,843	,865	-,34444	1,92332	-5,33718	4,64829		
LIT	15,269	<u>.002</u>	,665	12	,518	1,38444	2,08049	-3,14856	5,91744		
			,854	10,601	<u>.412</u>	1,38444	1,62055	-2,19883	4,96772		
MAC	1,133	<u>.308</u>	-,588	12	<u>.567</u>	-2,91556	4,95549	-13,71264	7,88153		
			-,706	11,987	,494	-2,91556	4,13250	-11,92056	6,08945		
MALTA	2,247	<u>.160</u>	-2,513	12	<u>.027</u>	-12,81778	5,10083	-23,93152	-1,70403		
			-3,122	11,546	,009	-12,81778	4,10595	-21,80305	-3,83251		
POL	5,111	<u>.043</u>	-2,372	12	,035	-4,59556	1,93710	-8,81614	-,37497		
			-3,100	9,924	<u>.011</u>	-4,59556	1,48222	-7,90158	-1,28953		
SLVKY	3,021	<u>.108</u>	1,435	12	<u>.177</u>	6,73778	4,69692	-3,49594	16,97149		
			1,675	11,912	,120	6,73778	4,02374	-2,03640	15,51196		

Levene Testi İçin Hipotezler

H₀: "Varyanslar Homojendir"

H_A: "Varyanslar Homojen Değildir"

T Testi İçin Hipotezler

H₀: "Ortalamalar Arasında Fark Yoktur"

H_A: "Ortalamalar Farklıdır"

Çek Cumhuriyeti için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,002 < 0,05). Varyans eşitliğini kabul etmeyen T testi istatistiği incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H₀ hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,002 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Çek Cumhuriyeti'nin AB öncesindeki kamu borcu/GSYİH oranı 19,2 iken AB sonrası 29,6' ya çıkmıştır (Şekil 1). Çek Cumhuriyeti için AB'ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmamıştır.

Estonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,134 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H₀ hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,019 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Estonya'nın AB öncesindeki kamu borcu/GSYİH oranı 6,14 iken AB sonrası 4,5'e inmiştir (Şekil 1). Estonya için AB'ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmuştur.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,902 > 0,05).). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H₀ hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,071 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. GKRY'ni AB'ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Letonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,057 > 0,05).). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H₀ hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,827 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Letonya'yı AB'ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Litvanya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,002 < 0,05).). Varyans eşitliğini kabul etmeyen T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,412 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Litvanya’yı AB’ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Macaristan için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,308 > 0,05).). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,567 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Macaristan’ı AB’ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Malta için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,160 > 0,05).). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,027 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Malta’nın AB öncesindeki kamu borcu/GSYİH oranı 53,52 iken AB sonrası 66,34’e yükselmiştir (Şekil 1). Malta için AB’ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmamıştır.

Polonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,043 < 0,05). Varyans eşitliğini kabul etmeyen T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,011 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Polonya’nın AB öncesindeki kamu borcu/GSYİH oranı 41,94 iken AB sonrası 46,54’e yükselmiştir (Şekil 1). Polonya için AB’ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmamıştır.

Slovakya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,108 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,177 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Slovakya’yı AB’ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Sonuç olarak, Aşırı Kamu Borcu kriteri için AB'ne tam üye olmak 5 ülke açısından değişiklik yapmazken 2 ülkeyi olumlu yönde 2 ülkeyi de olumsuz yönde etkilemiştir.

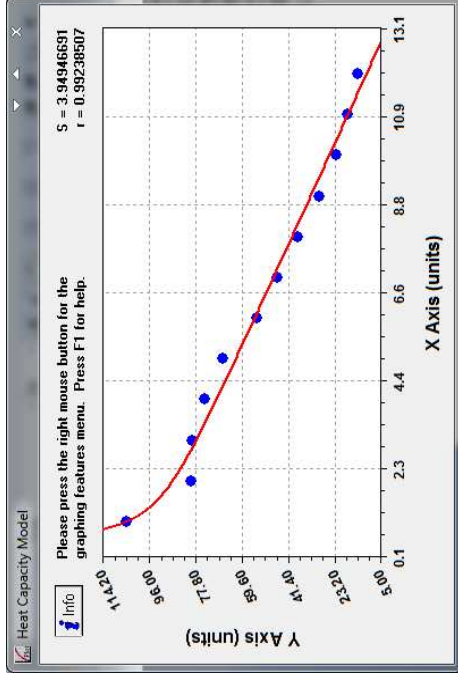
Aşırı Kamu Borcu kriteri için, AB'ne 2000'den sonra tam üye olan ülkeler ile Türkiye'nin zaman içindeki gösterdikleri eğilimlerin incelemesi yapılmıştır. Bu incelemede, söz konusu ülkelerde herhangi bir olağandışı bir değişiklik (ekonomik, siyasi ve demografik anlamda) olmadığı yani geçmiş seneler ile aynı özelliklerini koruduğu varsayılmıştır. Bu varsayımlar altında trend modelleri kestirimi Curve Expert programı ile yapılmıştır ve programda kayıtlı olan 33 adet istatistiksel, matematiksel ve ekonomik modelden anlamlılık derecesi (R^2) en yüksek olan model seçilmiştir. Aykırılık yaratacak değerler çıkartılarak yapılan trend modelleri kestirimi Tablo 9 gibidir.

Tablo 9: Aşırı Kamu Borçları Kriteri İçin Trend Modeli Kestirimleri

MODEL KESTİRİMİ	R^2
$Y_{BULG} = 110,582 - 9,102 * t - 0,075 * t^2 + 0,014 * t^3$	0,98
$Y_{\text{ÇEK}} = \frac{(13,7 * 1150189,7) + (30,965 * t^{7,424})}{(1150189,7 + t^{7,424})}$	0,98
$Y_{EST} = 12,042 - 3,593 * t + 0,71t^2 - 0,059t^3 + 0,00174t^4$	0,94
$Y_{GKRY} = 55,008 + 12,166 * \text{COS}(0,39 * t - 3,947)$	0,90
$Y_{LET} = 21,1 - 6,789 * t + 1,483 * t^2 - 0,1139 * t^3 + 0,00265 * t^4$	0,85
$Y_{LIT} = \frac{8,716 + 1,246 * t}{1 - 0,1198 * t + 0,01233 * t^2}$	0,91
$Y_{MAC} = \frac{118,944 + 13,245 * t}{1 + 0,5899 * t - 0,02503 * t^2}$	0,97
$Y_{MALT} = 67,92 * e^{\frac{-(t-10,37)^2}{2 * 8,408^2}}$	0,93
$Y_{POL} = 43,19 + 5,2 * \text{COS}(0,522t + 0,208)$	0,84
$Y_{ROM} = 18,495 + 7,121 * \text{COS}(0,565 * t - 3,972)$	0,95
$Y_{SLO} = 25,81 + 1,3238 * t - 0,2214 * t^2$	0,93
$Y_{SLVK} = \frac{17,39 + 1,919 * t}{1 - 0,1529 * t + 0,01456 * t^2}$	0,92
$Y_{TUR} = 76,43 + 37,53 * \text{COS}(0,3874 * t + 0,3216)$	0,98

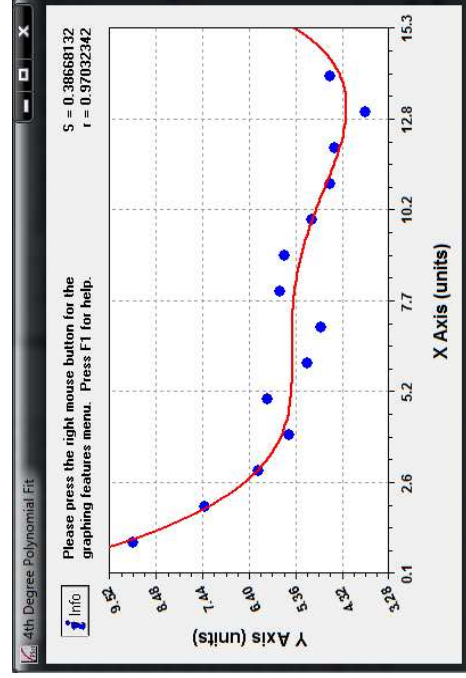
Şekil 2.1: Aşırı Kamu Borçları Kriteri İçin Trend Modelleri

Bulgaristan



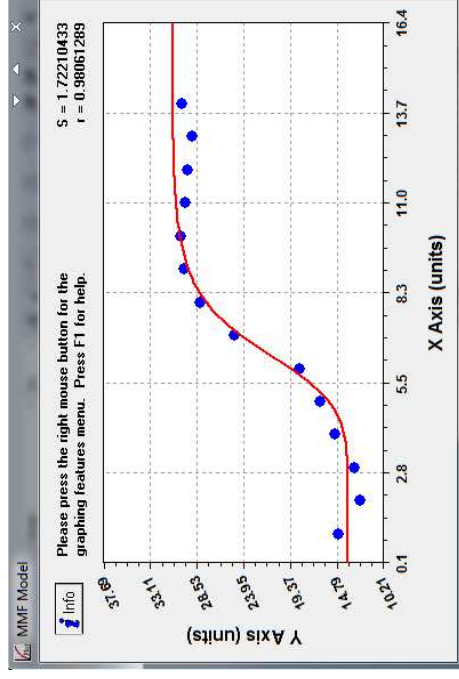
X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

Estonya



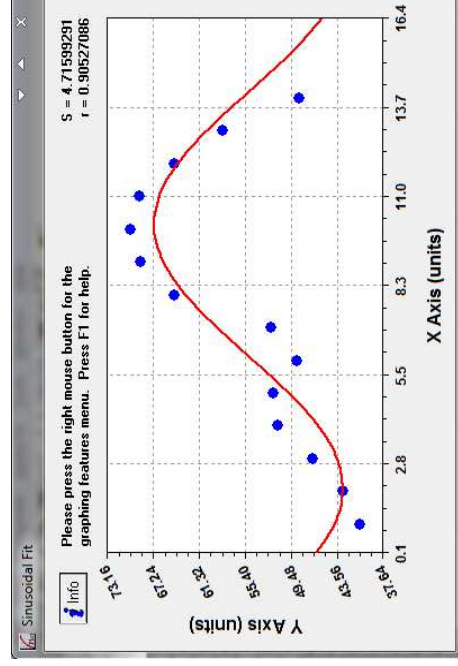
X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

Çek Cumhuriyeti



X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

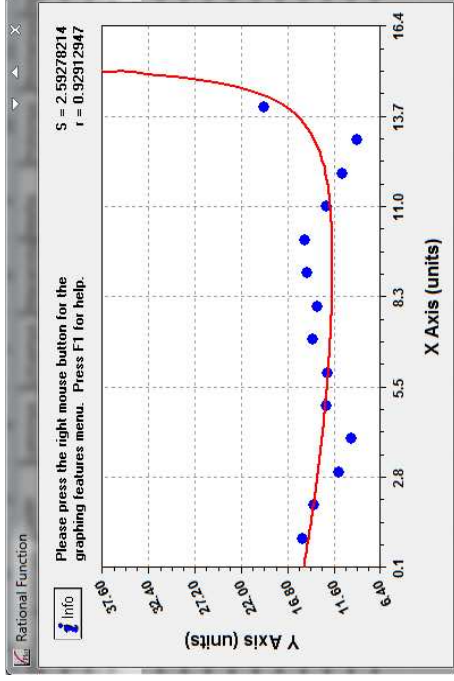
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi



X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

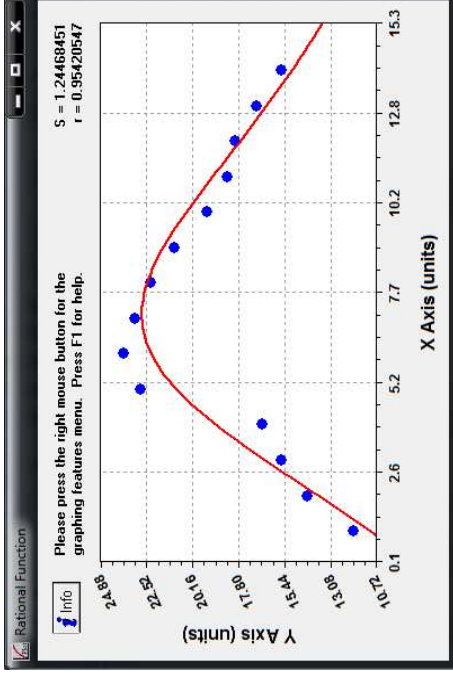
Şekil 2.2: Aşırı Kamu Borçları Kriteri İçin Trend Modelleri

Letonya



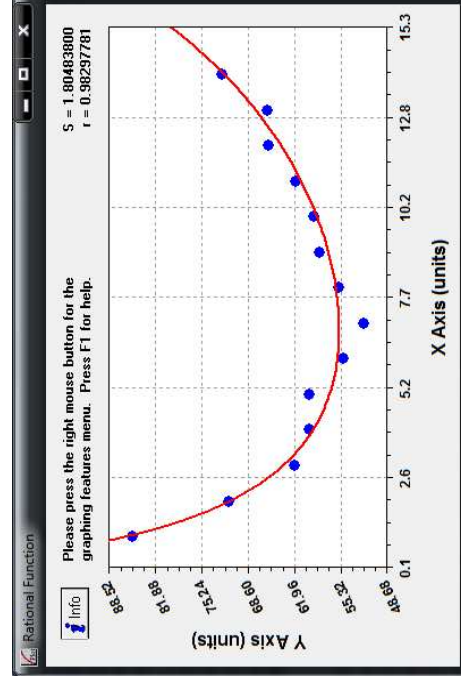
X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

Litvanya



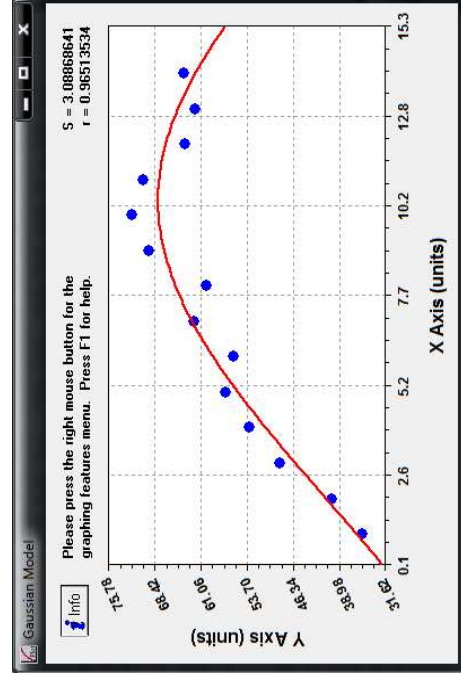
X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

Macaristan



X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

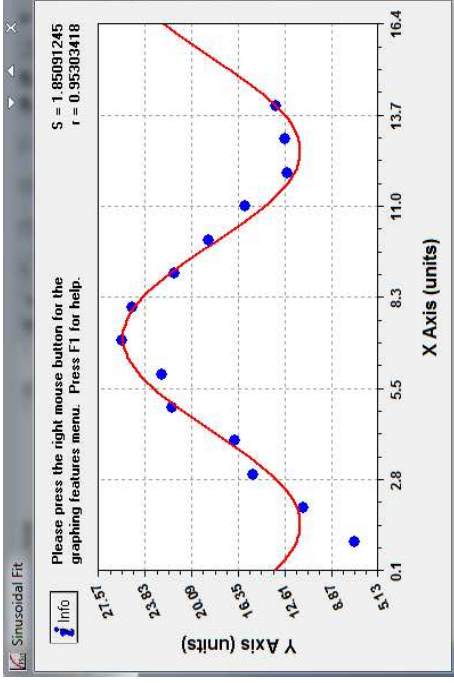
Malta



X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

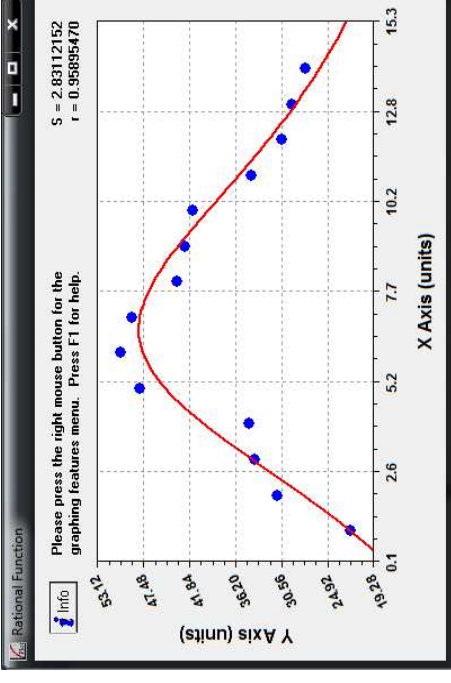
Şekil 2.3: Aşırı Kamu Borçları İçin Trend Modelleri

Romanya



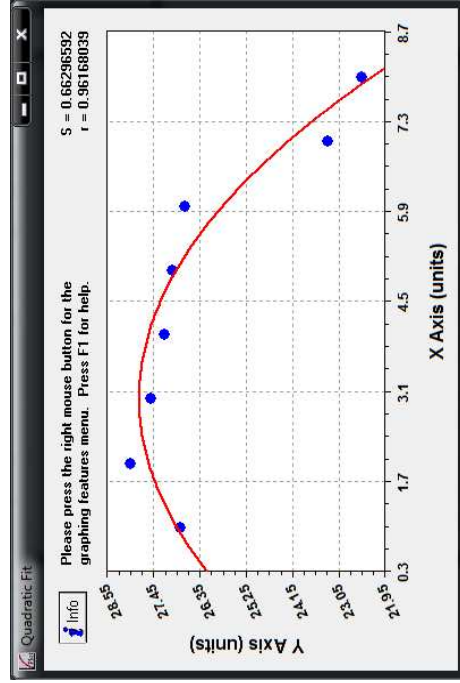
X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

Slovakya



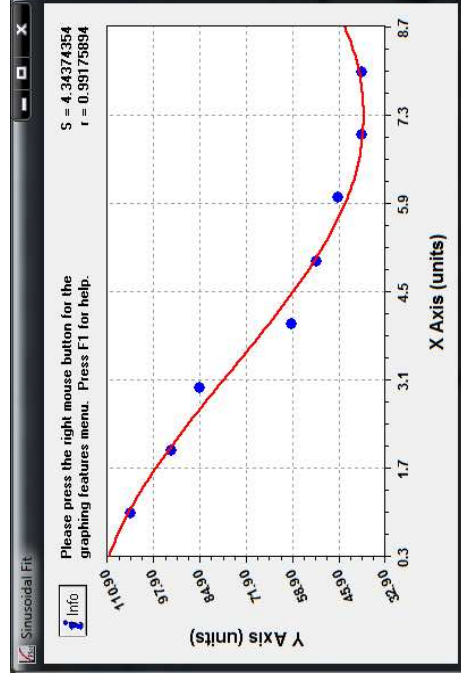
X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

Slovenya



X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

TÜRKİYE



X: Zaman
Y : Kamu Borcu/GSYİH

Tablo 9'deki kestirilen trend modellere göre yapılan tahminler Tablo 10'daki gibidir.

Tablo 10 : Aşırı Kamu Borcu Kriteri İçin Kestirilen Trend Modellerine Göre Tahmin Edilen Veriler

TAHMIN	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
BUL	-	-	101,42	92,19	82,98	73,87	64,95	56,29	48,00	40,13	32,80	26,06	20,02	14,75	10,34	6,87	4,43
ÇEK	13,70	13,70	13,75	14,13	15,75	19,61	24,41	27,77	29,47	30,25	30,60	30,77	30,86	30,90	30,93	30,94	30,95
EST	9,10	7,25	6,20	5,70	5,54	5,56	5,62	5,66	5,62	5,51	5,38	5,29	5,40	5,85	6,86	8,68	11,61
GKRY	43,88	42,85	43,64	46,14	49,98	54,57	59,22	63,25	66,03	67,16	66,47	64,05	60,28	55,71	51,04	46,97	44,10
LET	14,45	13,88	13,38	12,94	12,57	12,26	12,01	11,84	11,76	11,80	12,04	12,61	13,88	17,24	35,35	-18,68	-1,37
LİT	11,16	13,84	16,57	19,08	21,07	22,33	22,78	22,49	21,65	20,46	19,10	17,69	16,32	15,04	13,86	12,79	11,83
MAC	84,47	69,93	62,36	58,10	55,71	54,53	54,23	54,62	55,62	57,19	59,33	62,10	65,59	69,93	75,32	82,09	90,68
MAL	36,47	41,35	46,22	50,94	55,36	59,31	62,66	65,26	67,02	67,85	67,74	66,67	64,70	61,90	58,39	54,31	49,81
POL	47,06	44,82	42,14	39,74	38,26	38,09	39,28	41,51	44,19	46,60	48,10	48,30	47,13	44,91	42,24	39,82	38,29
ROM	11,62	11,69	13,87	17,49	21,42	24,44	25,61	24,57	21,64	17,73	14,06	11,77	11,56	13,52	17,01	20,97	24,16
SLVN	-	-	-	-	-	-	26,91	27,57	27,79	27,56	26,89	25,78	24,23	22,23	19,79	16,91	13,58
SLVK	22,41	28,21	34,43	40,34	45,01	47,64	47,93	46,20	43,15	39,46	35,65	32,03	28,74	25,83	23,29	21,08	19,17
TUR	-	-	-	-	-	-	104,92	93,57	79,69	65,32	52,60	43,42	39,12	40,35	46,93	57,89	71,59

AB'ne 2000 yılından sonra tam üye olan ülkelerin 2006-2011 arasında aşırı kamu borcu kriterini sağlama durumlarına göz atılırsa Tablo 11 ve Tablo 12'ye ulaşılır.

Tablo 11 : 2006-2008 Arası Aşırı Kamu Borcu Kriterine Uygunluk Durumu

	2006	UYGUNLUK	2007	UYGUNLUK	2008	UYGUNLUK
Bulgaristan	22,7	UYGUN	18,2	UYGUN	14,1	UYGUN
Çek Cumh.	29,4	UYGUN	29,0	UYGUN	30,0	UYGUN
Estonya	4,5	UYGUN	3,8	UYGUN	4,6	UYGUN
GKRY	64,6	UYGUN DEĞİL	58,3	UYGUN	48,4	UYGUN
Letonya	10,7	UYGUN	9,0	UYGUN	19,5	UYGUN
Litvanya	18,0	UYGUN	16,9	UYGUN	15,6	UYGUN
Macaristan	65,6	UYGUN DEĞİL	65,9	UYGUN DEĞİL	72,9	UYGUN DEĞİL
Malta	63,6	UYGUN DEĞİL	62,0	UYGUN DEĞİL	63,8	UYGUN DEĞİL
Polonya	47,7	UYGUN	45,0	UYGUN	47,2	UYGUN
Romanya	12,4	UYGUN	12,6	UYGUN	13,6	UYGUN
Slovenya	26,7	UYGUN	23,3	UYGUN	22,5	UYGUN
Slovakya	30,5	UYGUN	29,3	UYGUN	27,7	UYGUN
TÜRKİYE	46,1	UYGUN	39,4	UYGUN	39,5	UYGUN

Tablo 12 : 2009-2011 Arası Aşırı Kamu Borcu Kriterine Uygunluk Durumu

	2009	UYGUNLUK	2010	UYGUNLUK	2011	UYGUNLUK
Bulgaristan	10,34	UYGUN	6,87	UYGUN	4,43	UYGUN
Çek Cumh.	30,93	UYGUN	30,94	UYGUN	30,95	UYGUN
Estonya	6,86	UYGUN	8,68	UYGUN	11,61	UYGUN
GKRY	51,05	UYGUN	46,97	UYGUN	44,10	UYGUN
Letonya	35,35	UYGUN	-18,68	UYGUN	-1,37	UYGUN
Litvanya	13,86	UYGUN	12,79	UYGUN	11,83	UYGUN
Macaristan	75,32	UYGUN DEĞİL	82,09	UYGUN DEĞİL	90,68	UYGUN DEĞİL
Malta	58,39	UYGUN	54,31	UYGUN	49,81	UYGUN
Polonya	42,24	UYGUN	39,82	UYGUN	38,29	UYGUN
Romanya	17,01	UYGUN	20,97	UYGUN	24,16	UYGUN
Slovenya	19,79	UYGUN	16,91	UYGUN	13,58	UYGUN
Slovakya	23,29	UYGUN	21,08	UYGUN	19,17	UYGUN
TÜRKİYE	46,93	UYGUN	57,89	UYGUN	71,59	UYGUN DEĞİL

Sonuç olarak, AB'ne 2000 yılından sonra üye olan ülkeler, aşırı kamu borcu kriterini Macaristan hariç sağladığı görülmektedir. Macaristan ise gerek AB'ne üye olmadan gerekse üye olduktan sonra bu kriteri sağlamadığı ve 2011 yılına kadar

yapılan tahminde de sağlamayacağı anlaşılmaktadır. Türkiye ise 2005 yılından beri sağladığı kriteri 2011 yılında sağlayamayacağı görülmektedir. Macaristan hariç tüm üye ülkelerde söz konusu oran yıllar geçtikçe azalırken Türkiye’de artış gözlemlenmektedir. Yeni açıklanan verilere göre Türkiye’nin 2009 yılı kamu borcu/GSYİH oranı %47,3 olması geçmiş seneler ile aynı trendi izlediğini ortaya koymaktadır. Estonya, GKRY, Letonya ve Macaristan’ın tahmin edilen ve gerçekleşen verilerinin yakın olması geçmiş seneler ile benzer trendi izlediklerini göstermektedir. Trend modellerine bakarak, Litvanya, Macaristan, Romanya ve Slovakya zaman içinde benzer dalgalanmalar gösterdiği, Estonya, GKRY ve Letonya’nın da benzer dalgalanmalar gösterdiği tespit edilmiştir.

II. KAMU AÇIĞI KRİTERİ

Üye ülkelerin kamu açıklarının GSYİH’lerine oranı %3’ü geçmemelidir. (Avrupa Topluluğu’nu kuran Antlaşmanın 121. Maddesinde öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine ilişkin Protokol).

Tablo 13: AB’ye 2000’den Sonra Tam Üye Olan Ülkeler İle Türkiye’nin Yıllık Kamu Açığı / GSYİH Oranı (1995-2008)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
BULG	-	-	-	-	0,2	-0,3	0,6	-0,8	-0,3	1,6	1,9	3,0	0,1	1,8
ÇEK	-13,4	-3,3	-3,8	-5,0	-3,7	-3,7	-5,6	-6,8	-6,6	-3,0	-3,6	-2,6	-0,7	-2,1
EST	1,1	-0,3	2,2	-0,7	-3,5	-0,2	-0,1	0,3	1,7	1,6	1,6	2,3	2,6	-2,7
GKRY	-0,8	-3,2	-5,0	-4,1	-4,3	-2,3	-2,2	-4,4	-6,5	-4,1	-2,4	-1,2	3,4	0,9
LET	-1,6	-0,4	1,2	0,0	-3,9	-2,8	-2,1	-2,3	-1,6	-1,0	-0,4	-0,5	-0,3	-4,1
LİT	-1,6	-3,3	-11,9	-3,1	-2,8	-3,2	-3,6	-1,9	-1,3	-1,5	-0,5	-0,4	-1,0	-3,2
MAC	-8,7	-4,3	-5,9	-7,8	-5,4	-3,0	-4,0	-8,9	-7,2	-6,4	-7,9	-9,3	-5,0	-3,8
MALT	-4,2	-8,0	-7,7	-9,9	-7,7	-6,2	-6,4	-5,5	-9,9	-4,7	-2,9	-2,6	-2,2	-4,7
POL	-4,4	-4,9	-4,6	-4,3	-2,3	-3,0	-5,1	-5,0	-6,3	-5,7	-4,1	-3,6	-1,9	-3,6
ROM	-2,1	-3,7	-4,5	-3,2	-4,4	-4,7	-3,5	-2,0	-1,5	-1,2	-1,2	-2,2	-2,5	-5,5
SLVY	-8,4	-1,1	-2,4	-2,4	-3,0	-3,7	-4,0	-2,5	-2,7	-2,2	-1,4	-1,3	0,0	-1,8
SLVK	-3,4	-9,9	-6,3	-5,3	-7,4	-12,3	-6,5	-8,2	-2,8	-2,4	-2,8	-3,5	-1,9	-2,3
TÜR	-	-	-	-	-	-	-33,0	-12,9	-11,3	-4,5	-0,6	0,8	-1,0	-2,2

Kaynak: Eurostat

Not: Koyu renk ile gösterilen tarihler AB’ye tam üyelik tarihleridir.

Karşılaştırmalı analizde ilk olarak söz konusu ülkelerin Avrupa Birliği'ne girmeden önceki oran ile sonraki oranın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenecektir. İstatistiksel testlerde, yapılan testin anlamlı olabilmesi için minimum 5 veri olması gerekmektedir. Analize, tam üye olduktan sonra 2 verisi bulunan Bulgaristan, Romanya bu nedenle dahil edilmemiştir. İncelemede hangi istatistiksel testin kullanılacağı önemlidir. Bu anlamda tüm ülke verileri için Kolmogorov-Smirnov testi ile verilerin Normal Dağılıma uygunluğu % 5 anlam seviyesinde aşağıdaki hipotezlere göre test edilirse Tablo 14' e ulaşırız.

Kolmogorov- Smirnov Testi İçin Hipotezler

H₀: "Veriler Normal Dağılmaktadır"

H_A: "Veriler Normal Dağılmamaktadır"

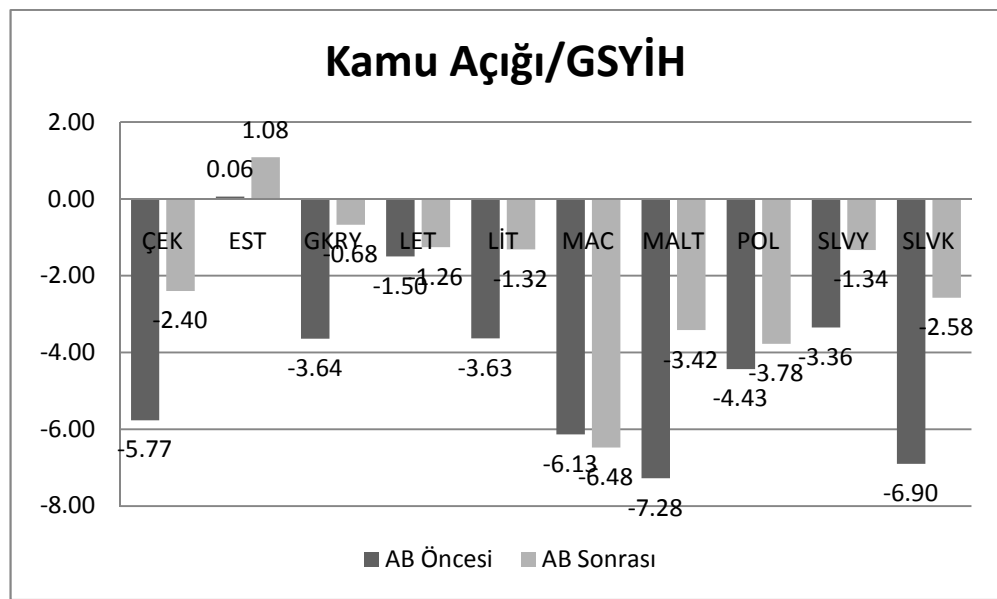
Tablo 14 : Kolmogorov-Smirnov Testi

		ÇEK	EST	GKRY	LET	LİT
N		14	14	14	14	14
Normal Parameters ^a	Mean	-4,5643	,4214	-2,5857	-1,4143	-2,8071
	Std. Deviation	3,04318	1,83730	2,56751	1,51346	2,83643
Most Extreme Differences	Absolute	,242	,168	,155	,156	,318
	Positive	,138	,118	,155	,104	,198
	Negative	-,242	-,168	-,102	-,156	-,318
Kolmogorov-Smirnov Z		,906	,628	,578	,583	1,192
Asymp. Sig. (2-tailed)		,385	,825	,892	,887	,117

		MAC	MALT	POL	SLVN	SLVK
N		14	14	14	14	14
Normal Parameters ^a	Mean	-6,2571	-5,9000	-4,2000	-2,6357	-5,3571
	Std. Deviation	2,07947	2,52282	1,23662	1,96101	3,20690
Most Extreme Differences	Absolute	,128	,119	,111	,212	,219
	Positive	,128	,119	,111	,145	,141
	Negative	-,112	-,111	-,091	-,212	-,219
Kolmogorov-Smirnov Z		,479	,447	,414	,793	,818
Asymp. Sig. (2-tailed)		,976	,988	,995	,555	,514

Tablo 14 incelendiğinde bütün ülkeler için H_0 hipotezinin ret edilemediği görülür (Asymp. Sig istatistikleri tüm üye ülkeler için anlamlılık düzeyi olan 0,05 değerinden büyüktür). Yani her ülkenin verileri Normal dağılmaktadır. Aşırı kamu açığı kriteri için AB'nin etkisinin istatistiksel olarak anlamlılığını test etmek için, parametrik istatistiksel testlerden bağımsız iki örneklem t testi uygun olacaktır. SPSS 16 paket programında gerekli atamalar yapıldığında Tablo 15'de ki sonuçlar elde edilir.

Şekil 3: Kamu Açığı/GSYİH İçin AB Öncesi ve Sonrası



Avrupa Birliğine 2007 yılında tam üye olan Bulgaristan ve Romanya'nın üyelik sonrası iki verisi olduğundan analiz dışında tutulmuştur. Tablo 15 incelendiğinde şu sonuçlara varılır;

Levene Testi İçin Hipotezler

H_0 : "Varyanslar Homojendir"

H_A : "Varyanslar Homojen Değildir"

T Testi İçin Hipotezler

H_0 : "Ortalamalar Arasında Fark Yoktur"

H_A : "Ortalamalar Farklıdır"

Tablo 15: Kamu Açığı Kriteri İçin Bağımsız İki Örneklem T Testi

Independent Samples Test

	Levene's Test		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
ÇEK_CMH	1,631	<u>,226</u>	-2,282	12	<u>,042</u>	-3,36667	1,47538	-6,58124	-,15209
			-2,908	10,850	,014	-3,36667	1,15766	-5,91897	-,81437
EST	,322	<u>,581</u>	-1,000	12	<u>,337</u>	-1,02444	1,02482	-3,25734	1,20846
			-,922	6,681	,389	-1,02444	1,11145	-3,67829	1,62940
GKRY	2,089	<u>,174</u>	-2,429	12	<u>,032</u>	-2,96444	1,22043	-5,62353	-,30536
			-2,082	5,569	,086	-2,96444	1,42413	-6,51554	,58665
LET	,006	<u>,938</u>	-,274	12	<u>,789</u>	-,24000	,87590	-2,14842	1,66842
			-,271	8,104	,793	-,24000	,88631	-2,27927	1,79927
LIT	,738	<u>,407</u>	-1,537	12	<u>,150</u>	-2,31333	1,50520	-5,59287	,96621
			-1,954	10,921	,077	-2,31333	1,18367	-4,92087	,29421
MAC	,029	<u>,868</u>	,288	12	<u>,778</u>	,34667	1,20308	-2,27461	2,96794
			,286	8,167	,782	,34667	1,21411	-2,44314	3,13648
MAL TA	1,022	<u>,332</u>	-4,055	12	<u>,002</u>	-3,85778	,95127	-5,93041	-1,78515
			-4,641	11,666	,001	-3,85778	,83120	-5,67457	-2,04098
POL	,020	<u>,889</u>	-,943	12	<u>,364</u>	-,65333	,69270	-2,16260	,85594
			-,903	7,397	,395	-,65333	,72377	-2,34632	1,03965
SLVNY	1,248	<u>,286</u>	-2,060	12	<u>,062</u>	-2,01556	,97855	-4,14763	,11651
			-2,576	11,395	,025	-2,01556	,78253	-3,73064	-,30047
SLVKY	4,785	<u>,049</u>	-3,125	12	,009	-4,32000	1,38237	-7,33193	-1,30807
			-4,163	9,116	<u>,002</u>	-4,32000	1,03766	-6,66281	-1,97719

Çek Cumhuriyeti için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,226 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,042 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Çek Cumhuriyeti'nin AB öncesindeki kamu açığı/GSYİH oranı -5,77 iken AB sonrası -2,4'e inmiştir (Şekil 3). Çek Cumhuriyeti için AB'ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmuştur.

Estonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,581 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi sonuçları incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,337 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Estonya'nın AB'ye üye olması bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,174 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi sonuçları incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,032 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. GKRY'nin AB öncesindeki kamu açığı/GSYİH oranı -3,64 iken AB sonrası -0,68'e inmiştir. GKRY için AB'ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmuştur.

Letonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,938 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi sonuçları incelendiğinde ise “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,789 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Letonya'yı AB'ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Litvanya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,407 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi sonuçları incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,15 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve

sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Litvanya'yı AB'ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Macaristan için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,868 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi sonuçları incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,778 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Macaristan'ı AB'ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Malta için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,332 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi sonuçları incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,002 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Malta'nın AB öncesindeki kamu açığı/GSYİH oranı -7,28 iken AB sonrası -3,42 'ye inmiştir. Malta için AB'ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmuştur.

Polonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,889 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi sonuçları incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,364 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Polonya'yı AB'ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Slovenya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,286 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi sonuçları incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,062 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Slovenya'yı AB'ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Slovakya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,049 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul etmeyen T testi sonuçları incelendiğinde ise, "AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur" olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,002 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasında ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Slovakya'nın AB öncesindeki kamu

açığı/GSYİH oranı -6,9 iken AB sonrası -2,58'e inmiştir. Slovakya için AB'ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmuştur.

Sonuç olarak, Kamu Açığı kriteri için AB'ne tam üye olmak 6 ülke açısından değişiklik yapmazken 4 ülkeyi olumlu yönde etkilemiştir.

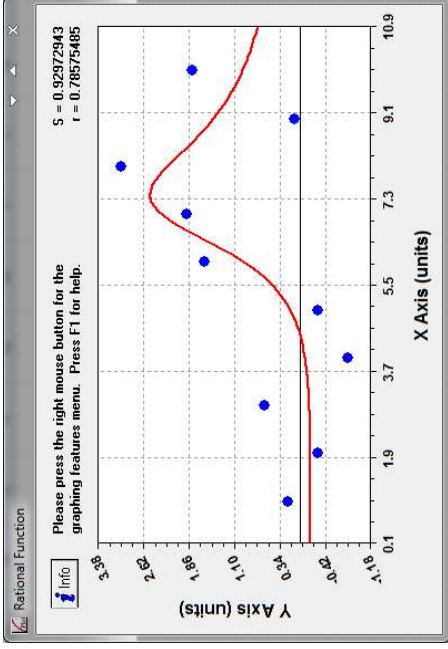
Kamu Açığı kriteri için, AB'ne 2000'den sonra tam üye olan ülkeler ile Türkiye'nin zaman içindeki gösterdikleri eğilimlerin incelemesi yapılmıştır. Bu incelemede, söz konusu ülkelerde herhangi bir olağandışı bir değişiklik (ekonomik, siyasi ve demografik anlamda) olmadığı yani geçmiş seneler ile aynı özelliklerini koruduğu varsayılmıştır. Bu varsayımlar altında trend modelleri kestirimi Curve Expert programı ile yapılmıştır ve programda kayıtlı olan 33 adet istatistiksel, matematiksel ve ekonomik modelden anlamlılık derecesi (R^2) en yüksek olan model seçilmiştir. Aykırılık yaratacak değerler çıkartılarak yapılan trend modelleri kestirimi Tablo 16 gibidir.

Tablo 16 : Kamu Açığı Kriteri İçin Trend Modeli Kestirimleri

MODEL KESTİRİMİ	R^2
$Y_{BULG} = 0,766 + 1,244 * \text{COS}(0,659 * t + 0,466)$	0,78
$Y_{CEK} = 1/(-0,491 + 0,102 * t - 0,0082 * t^2)$	0,78
$Y_{EST} = 0,299 + 1,867 * \text{COS}(0,595 * t + 0,00192)$	0,72
$Y_{GKRY} = -3,559 + 2,007 * \text{COS}(1,157 * t - 1,049)$	0,92
$Y_{LIT} = -2,84 + 2,537 * \text{COS}(0,47 * t + 1,377)$	0,64
$Y_{MAC} = -6,37 + 2,315 * \text{COS}(1,666 * t + 2,322)$	0,82
$Y_{MALT} = -10,955 + 0,58 * t + (6,246/t^2)$	0,77
$Y_{POL} = -4,215 + 1,404 * \text{COS}(0,854 * t + 1,655)$	0,85
$Y_{ROM} = 0,424 - 2,901 * t + 0,509 * t^2 - 0,0236 * t^3$	0,92
$Y_{SLVK} = -5,384 + 3,293 * \text{COS}(0,45 * t + 0,87)$	0,75
$Y_{TUR} = 1/(-0,01925 - 0,0112 * t^{2,133})$	0,98

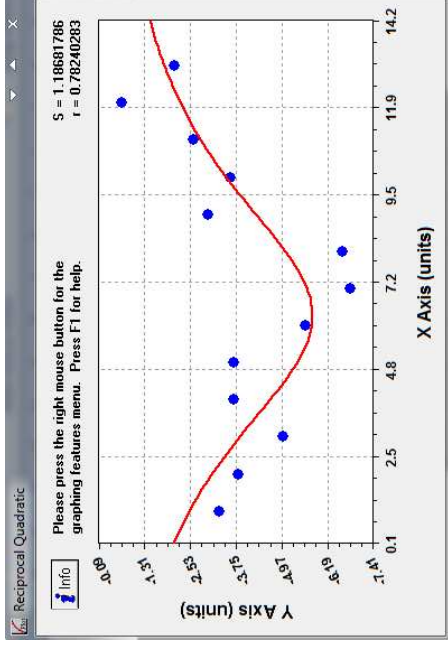
Şekil 4.1 : Aşırı Kamu Açığı Kriteri için Trend Modelleri

Bulgaristan



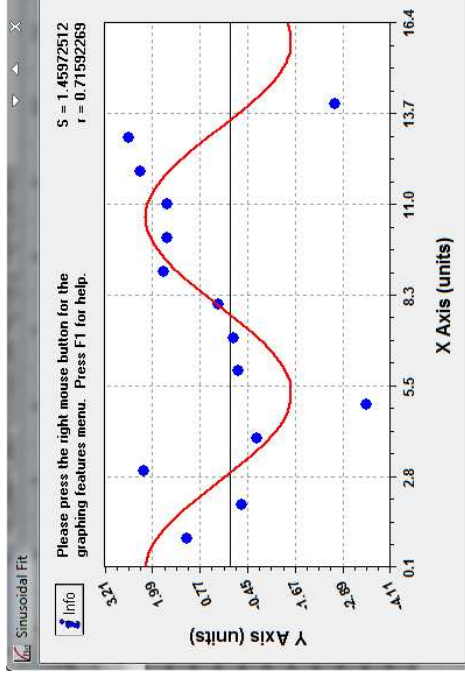
X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

Çek Cumhuriyeti



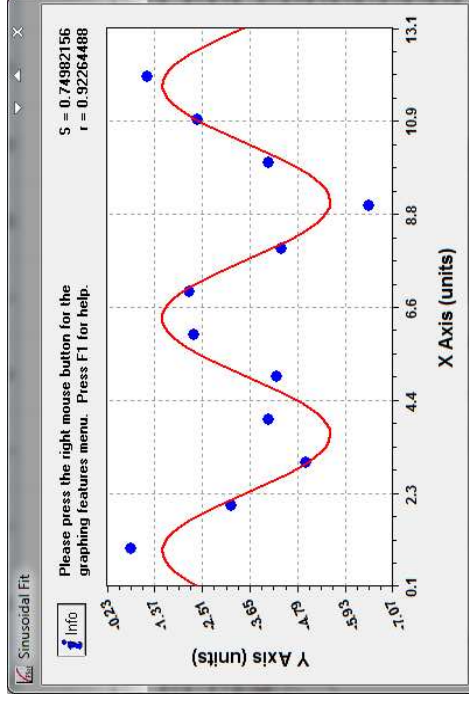
X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

Estonya



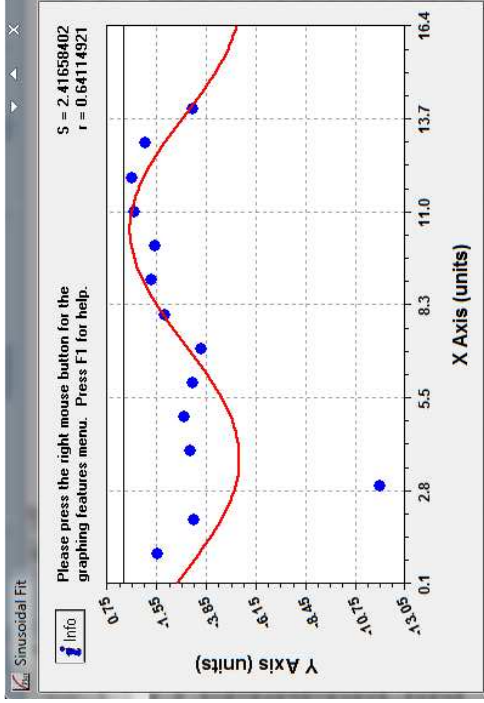
X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

GKRY



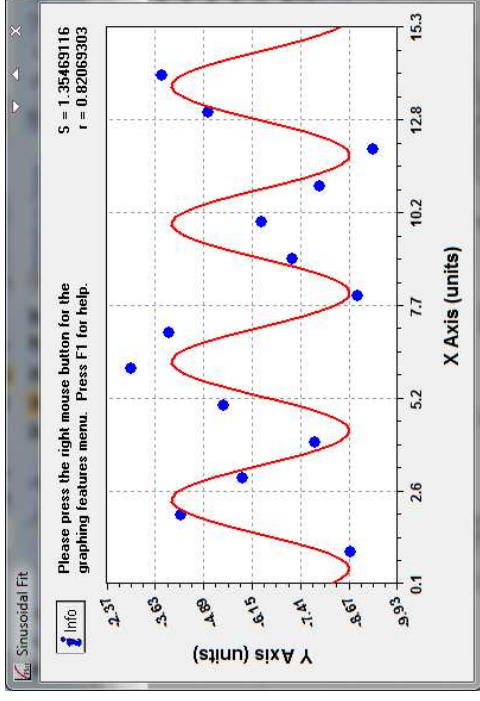
Şekil 4.2 : Aşırı Kamu Açığı Kriteri İçin Trend Modelleri

Litvanya



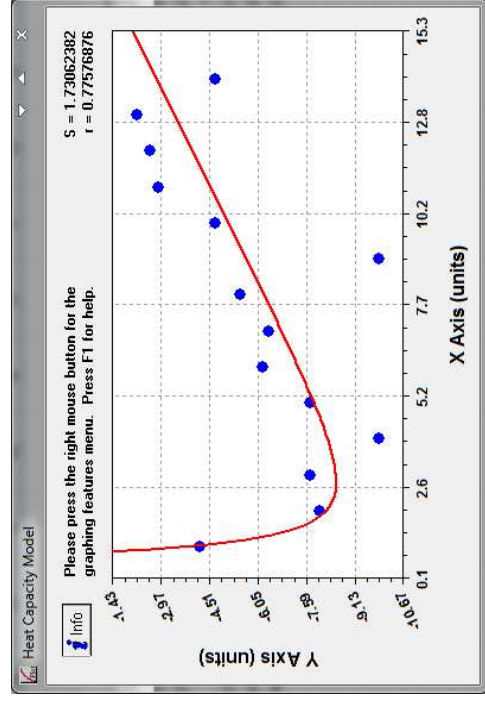
X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

Macaristan



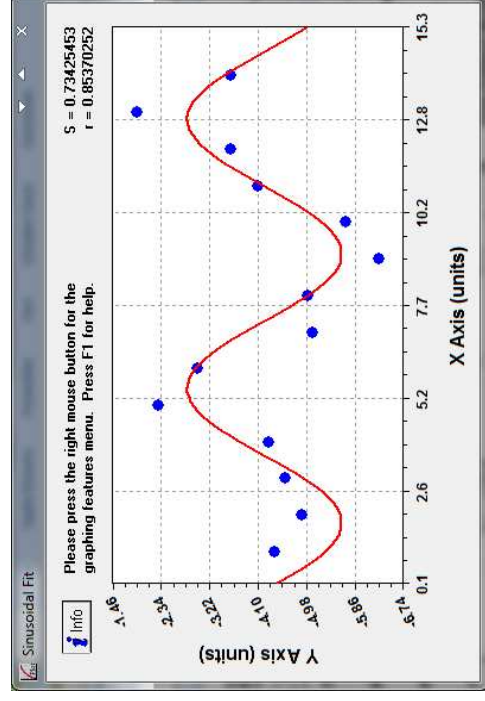
X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

Malta



X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

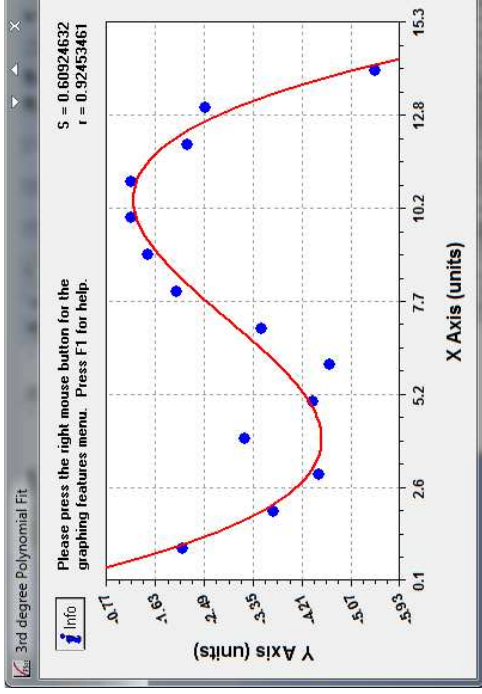
Polonya



X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

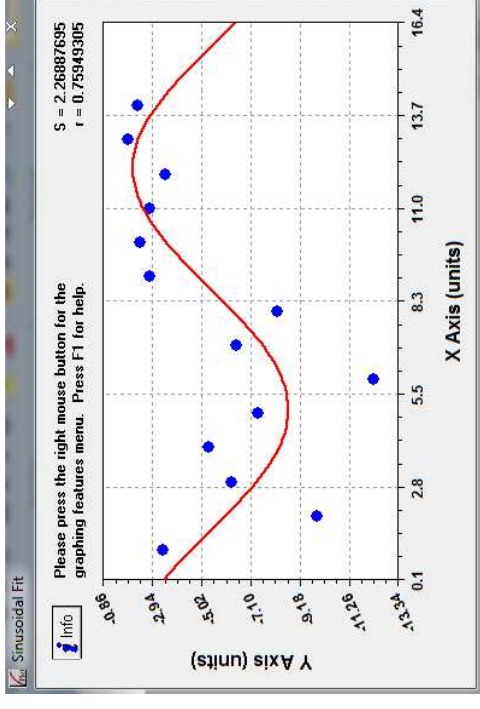
Şekil 4.3 : Aşırı Kamu Açığı Kriteri Trend Modelleri

Romanya



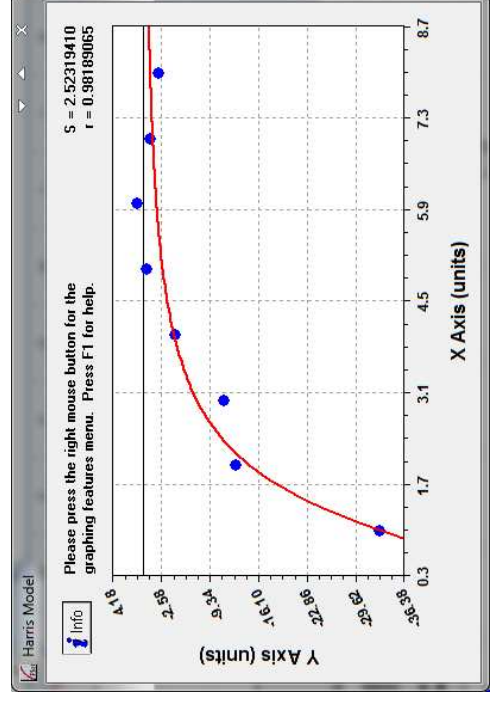
X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

Slovakya



X: Zaman
Y : KamuAçığı/GSYİH

TÜRKİYE



X: Zaman
Y : Kamu Açığı/GSYİH

Tablo 16'da ki kestirilen trend modellerine göre yapılan tahminler Tablo 17'de ki gibi elde edilmiştir.

Tablo 17: Aşırı Kamu Açığı Kriteri İçin Kestirilen Trend Modellerine Göre Tahmin Edilen Veriler

TAHMIN	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
BULG	-0,17	-0,17	-0,15	-0,07	0,18	0,97	2,29	2,16	1,42	0,96	0,69	0,53	0,43	0,36	0,31	0,27	0,24
ÇEK	-	-2,52	-3,13	-3,86	-4,67	-5,38	-5,74	-5,59	-5,01	-4,22	-3,44	-2,77	-2,23	-1,82	-1,49	-1,24	-1,04
EST	1,84	0,99	-0,10	-1,05	-1,54	-1,40	-0,67	0,39	1,42	2,06	2,10	1,52	0,52	-0,56	-1,34	-1,56	-1,14
GKRY	-1,56	-2,96	-5,07	-5,38	-3,51	-1,70	-2,11	-4,25	-5,56	-4,48	-2,29	-1,62	-3,27	-5,26	-5,22	-3,19	-1,61
LIT	-3,53	-4,56	-5,22	-5,36	-4,95	-4,09	-2,96	-1,79	-0,86	-0,36	-0,39	-0,96	-1,93	-3,10	-4,22	-5,03	-5,37
MAC	-7,90	-4,50	-5,19	-8,47	-7,15	-4,13	-6,02	-8,68	-6,28	-4,08	-6,89	-8,57	-5,43	-4,35	-7,69	-8,14	-4,71
MALT	-4,13	-8,23	-8,52	-8,25	-7,81	-7,30	-6,77	-6,22	-5,66	-5,09	-4,52	-3,95	-3,38	-2,80	-2,23	-1,65	-1,07
POL	-5,35	-5,59	-4,88	-3,72	-2,90	-2,98	-3,91	-5,05	-5,61	-5,22	-4,14	-3,11	-2,84	-3,51	-4,67	-5,51	-5,47
ROM	-1,99	-3,53	-4,34	-4,55	-4,31	-3,76	-3,04	-2,29	-1,66	-1,29	-1,31	-1,87	-3,12	-5,18	-8,22	-12,35	-17,74
SLVK	-4,57	-6,04	-7,37	-8,32	-8,68	-8,38	-7,49	-6,17	-4,71	-3,37	-2,44	-2,09	-2,40	-3,30	-4,62	-6,09	-7,42
TÜR	-	-	-	-	-	-	-	-32,84	-14,63	-7,36	-4,26	-2,73	-1,88	-1,37	-1,04	-0,81	-0,65

AB'ne 2000 yılından sonra tam üye olan ülkelerin 2006-2011 arasında aşırı kamu açığı kriterini sağlama durumlarına göz atılırsa aşağıdaki tablolar elde edilir.

Tablo 18 : 2006-2008 Arası Aşırı Kamu Açığı Kriterine Uygunluk Durumu

	2006	UYGUNLUK	2007	UYGUNLUK	2008	UYGUNLUK
Bulgaristan	3	UYGUN	0,1	UYGUN	1,8	UYGUN
Çek Cumh.	-2,6	UYGUN	-0,7	UYGUN	-2,1	UYGUN
Estonya	2,3	UYGUN	2,6	UYGUN	-2,7	UYGUN
GKRY	-1,2	UYGUN	3,4	UYGUN	0,9	UYGUN
Letonya	-0,5	UYGUN	-0,3	UYGUN	-4,1	UYGUN DEĞİL
Litvanya	-0,4	UYGUN	-1	UYGUN	-3,2	UYGUN DEĞİL
Macaristan	-9,3	UYGUN DEĞİL	-5	UYGUN DEĞİL	-3,8	UYGUN DEĞİL
Malta	-2,6	UYGUN	-2,2	UYGUN	-4,7	UYGUN DEĞİL
Polonya	-3,6	UYGUN DEĞİL	-1,9	UYGUN	-3,6	UYGUN DEĞİL
Romanya	-2,2	UYGUN	-2,5	UYGUN	-5,5	UYGUN DEĞİL
Slovenya	-1,3	UYGUN	0	UYGUN	-1,8	UYGUN
Slovakya	-3,5	UYGUN DEĞİL	-1,9	UYGUN	-2,3	UYGUN
TÜRKİYE	0,8	UYGUN	-1	UYGUN	-2,2	UYGUN

Tablo 19 : 2009-2011 Arası Aşırı Kamu Açığı Kriterine Uygunluk Durumu

	2009	UYGUNLUK	2010	UYGUNLUK	2011	UYGUNLUK
Bulgaristan	0,306	UYGUN	0,267	UYGUN	0,236	UYGUN
Çek Cumh.	-1,49	UYGUN	-1,24	UYGUN	-1,04	UYGUN
Estonya	-1,34	UYGUN	-1,55	UYGUN	-1,14	UYGUN
GKRY	-5,218	UYGUN DEĞİL	-3,191	UYGUN DEĞİL	-1,605	UYGUN
Litvanya	-4,22	UYGUN DEĞİL	-5,03	UYGUN DEĞİL	-5,37	UYGUN DEĞİL
Macaristan	-7,693	UYGUN DEĞİL	-8,135	UYGUN DEĞİL	-4,711	UYGUN DEĞİL
Malta	-2,227	UYGUN	-1,651	UYGUN	-1,073	UYGUN
Polonya	-4,667	UYGUN DEĞİL	-5,514	UYGUN DEĞİL	-5,470	UYGUN DEĞİL
Romanya	-8,22	UYGUN DEĞİL	-12,35	UYGUN DEĞİL	-17,74	UYGUN DEĞİL
Slovakya	-4,62	UYGUN DEĞİL	-6,09	UYGUN DEĞİL	-7,42	UYGUN DEĞİL
TÜRKİYE	-1,037	UYGUN	-0,810	UYGUN	-0,649	UYGUN

Aşırı kamu açığı kriterinde olduğu gibi bu kriteri de Macaristan'ın sağlamadığı ve ileriye dönük yapılan tahminlerde sağlayamayacağı görülmektedir. Özellikle 2008 yılından itibaren GKRY, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Romanya gibi

ekonomik gelişimini tamamlayamamış ülkeler bu kriter dışında kalacağı tahmin edilmektedir. Türkiye, bu kriter açısından AB'ne tam üye olmuş bu 12 ülkenin 11'in den daha iyi bir orana sahip olacağı belirlenmiştir. 2009 yılında açıklanan verilere bakarak (Ek-1) Estonya, GKRY, Malta ve Romanya verilerinin tahmin edilen verilere yakın çıkması bu ülkelerin geçmiş seneler ile aynı trendi sergilediğini ortaya koymaktadır. Trend modellerine bakarak, Estonya, GKRY, Litvanya, Macaristan, Polonya ve Slovakya zaman içinde benzer dalgalanmalar gösterdiği tespit edilmiştir.

III. DÜŞÜK ENFLASYON ORANI KRİTERİ

Toplulukta fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile bir üye ülkenin enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir.

$$\text{Max.} = (\text{Enflasyon Oranı İlgilenilen Ülke Ortalaması} - \text{Enflasyon Oranı En İyi Üç Ülke Ortalaması}) = 1,5$$

Tablo 20: AB'ye 2000'den Sonra Tam Üye Olan Ülkeler İle Türkiye'nin Yıllık Enflasyon Oranı (1997-2009)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
BULG	-	18,7	2,6	10,3	7,4	5,8	2,3	6,1	6	7,4	7,6	12	2,5
ÇEK	8	9,7	1,8	3,9	4,5	1,4	-0,1	2,6	1,6	2,1	3	6,3	0,6
EST	9,3	8,8	3,1	3,9	5,6	3,6	1,4	3	4,1	4,4	6,7	10,6	0,2
GKRY	-	2,3	1,1	4,9	2	2,8	4	1,9	2	2,2	2,2	4,4	0,2
LET	8,1	4,3	2,1	2,6	2,5	2	2,9	6,2	6,9	6,6	10,1	15,3	3,3
LİT	10,3	5,4	1,5	1,1	1,6	0,3	-1,1	1,2	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2
MAC	18,5	14,2	10	10	9,1	5,2	4,7	6,8	3,5	4	7,9	6	4
MALT	3,9	3,7	2,3	3	2,5	2,6	1,9	2,7	2,5	2,6	0,7	4,7	1,8
POL	15	11,8	7,2	10,1	5,3	1,9	0,7	3,6	2,2	1,3	2,6	4,2	4
ROM	154,8	59,1	45,8	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9	9,1	6,6	4,9	7,9	5,6
SLVN	8,3	7,9	6,1	8,9	8,6	7,5	5,7	3,7	2,5	2,5	3,8	5,5	0,9
SLVK	6	6,7	10,4	12,2	7,2	3,5	8,4	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9
TÜRKİYE	85,6	82,1	61,4	53,2	56,8	47	25,3	10,1	8,1	9,3	8,8	10,4	6,3
En İyi 3 Ülke Ort.	-	0,73	0,53	1,17	1,63	1,43	1	0,67	1,03	1,37	1,3	2,07	-0,87

Kaynak: Eurostat

Not: Koyu renk ile gösterilen tarihler AB'ye tam üyelik tarihleridir.

Karşılaştırmalı analizde ilk olarak söz konusu ülkelerin Avrupa Birliği'ne girmeden önceki oran ile sonraki oranın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenecektir. İstatistiksel testlerde, yapılan testin anlamlı olabilmesi için minimum 5 veri olması gerekmektedir. Analize, tam üye olduktan sonra 3 verisi bulunan Bulgaristan, Romanya bu nedenle dâhil edilmemiştir. İncelemede hangi istatistiksel testin kullanılacağı önemlidir. Bu anlamda tüm ülke verileri için Kolmogorov-Smirnov testi ile verilerin Normal Dağılıma uygunluğu % 5 anlam seviyesinde aşağıdaki hipotezlere göre test edilirse Tablo 21' e ulaşırız.

Kolmogorov- Smirnov Testi İçin Hipotezler

H_0 : "Veriler Normal Dağılmaktadır"

H_A : "Veriler Normal Dağılmamaktadır"

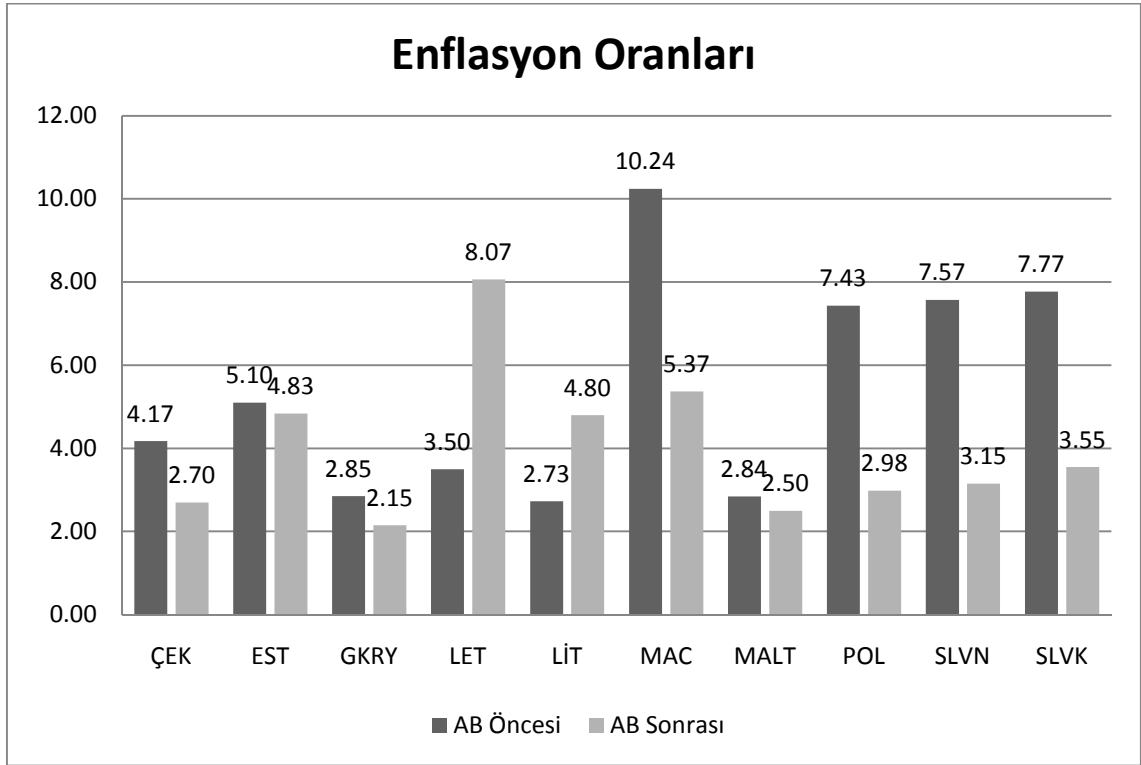
Tablo 21: Düşük Enflasyon Kriteri İçin Kolmogorov-Smirnov Testi

		ÇEK	EST	GKRY	LET	LİT
N		13	13	12	13	13
Normal Parameters ^a	Mean	3,4923	4,9769	2,5000	5,6077	3,6846
	Std. Deviation	2,92958	3,10219	1,34975	3,89154	3,69388
Most Extreme Differences	Absolute	,182	,189	,226	,185	,175
	Positive	,182	,189	,226	,185	,175
	Negative	-,110	-,122	-,162	-,177	-,117
Kolmogorov-Smirnov Z		,657	,682	,781	,667	,632
Asymp. Sig. (2-tailed)		,782	,741	,575	,765	,819

		MAC	MALT	POL	SLVY	SLVK
N		13	13	13	13	13
Normal Parameters ^a	Mean	7,9923	2,6846	5,3769	5,5308	5,8231
	Std. Deviation	4,41899	1,00982	4,41893	2,65279	3,34095
Most Extreme Differences	Absolute	,171	,186	,220	,156	,137
	Positive	,171	,186	,220	,128	,137
	Negative	-,155	-,121	-,145	-,156	-,070
Kolmogorov-Smirnov Z		,616	,671	,795	,561	,495
Asymp. Sig. (2-tailed)		,842	,758	,553	,911	,967

Tablo 21 incelendiğinde bütün ülkeler için H_0 hipotezinin ret edilemediği görülür (Asymp. Sig istatistikleri tüm üye ülkeler için anlamlılık düzeyi olan 0,05 değerinden büyüktür). Yani her ülkenin verileri Normal dağılmaktadır. Düşük enflasyon kriteri için AB'nin etkisinin istatistiksel olarak anlamlılığını test etmek için, parametrik istatistiksel testlerden bağımsız iki örneklem t testi uygun olacaktır. SPSS 16 paket programında gerekli atamalar yapıldığında Tablo 22'de ki sonuçlar elde edilir.

. Şekil 5: Enflasyon Oranları İçin AB Öncesi ve Sonrası



Levene Testi İçin Hipotezler

H_0 : "Varyanslar Homojendir"

H_A : "Varyanslar Homojen Değildir"

T Testi İçin Hipotezler

H_0 : "Ortalamalar Arasında Fark Yoktur"

H_A : "Ortalamalar Farklıdır"

Tablo 22: Düşük Enflasyon Kriteri İçin Bağımsız İki Örneklem T Testi

		Independent Samples Test						t-test for Equality of Means			
		Levene's Test		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
F	Sig.								Lower	Upper	
ÇEK_CMH	Equal variances assumed	2,373	<u>,152</u>	,895	11	<u>,390</u>	1,47143	1,64351	-2,14592	5,08878	
	Equal variances not assumed			,937	9,508	,372	1,47143	1,57064	-2,05290	4,99576	
EST	Equal variances assumed	,021	<u>,889</u>	,148	11	<u>,885</u>	,26667	1,80085	-3,69698	4,23031	
	Equal variances not assumed			,146	9,880	,887	,26667	1,82685	-3,81052	4,34385	
GKRY	Equal variances assumed	,299	<u>,597</u>	,890	10	<u>,395</u>	,70000	,78677	-1,05302	2,45302	
	Equal variances not assumed			,890	9,987	,395	,70000	,78677	-1,05332	2,45332	
LET	Equal variances assumed	2,100	<u>,175</u>	-2,546	11	<u>,027</u>	-4,56667	1,79380	-8,51480	-6,1853	
	Equal variances not assumed			-2,426	7,278	,044	-4,56667	1,88239	-8,98361	-1,14972	
LIT	Equal variances assumed	,159	<u>,698</u>	-1,009	11	<u>,335</u>	-2,07143	2,05359	-6,59136	2,44850	
	Equal variances not assumed			-1,019	10,973	,330	-2,07143	2,03331	-6,54803	2,40518	
MAC	Equal variances assumed	2,339	<u>,154</u>	2,316	11	<u>,041</u>	4,87619	2,10526	,24255	9,50983	
	Equal variances not assumed			2,468	7,826	,039	4,87619	1,97573	,30243	9,44995	
MALTA	Equal variances assumed	,396	<u>,542</u>	,594	11	<u>,565</u>	,34286	,57762	-,92847	1,61419	
	Equal variances not assumed			,568	7,587	,586	,34286	,60366	-1,06248	1,74820	
POL	Equal variances assumed	8,594	<u>,014</u>	2,030	11	,067	4,44524	2,19024	-,37544	9,26591	
	Equal variances not assumed			2,190	6,659	<u>,067</u>	4,44524	2,03000	-4,0530	9,29578	
SLVNY	Equal variances assumed	,247	<u>,629</u>	5,713	11	<u>,000</u>	4,42143	,77398	2,71790	6,12495	
	Equal variances not assumed			5,603	9,522	,000	4,42143	,78908	2,65121	6,19165	
SLVKY	Equal variances assumed	,365	<u>,558</u>	2,880	11	<u>,015</u>	4,22143	1,46592	,99496	7,44790	
	Equal variances not assumed			2,933	10,969	,014	4,22143	1,43931	1,05243	7,39042	

Çek Cumhuriyeti için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,152 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,39 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Çek Cumhuriyeti'nin AB'ye üye olması bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Estonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,889 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,885 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Estonya'nın AB'ye üye olması bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,597 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,395 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. GKRY'nin AB'ye üye olması bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Letonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,175 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,027 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Letonya'nın AB öncesindeki enflasyon oranı 3,5 iken AB sonrası 8,07'ye yükselmiştir. Letonya için AB'ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmamıştır.

Litvanya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,698 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,335 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Litvanya'nın AB'ye üye olması bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Macaristan için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,154 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,041 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Macaristan’ın AB öncesindeki enflasyon oranı 10,24 iken AB sonrası 5,37’ye inmiştir. Macaristan için AB’ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmuştur.

Malta için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,542 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,565 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Malta’nın AB’ye üye olması bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Polonya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliği % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,014 < 0,05). Varyans eşitliğini kabul etmeyen T testi sonuçları incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,067 > 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlı değildir. Polonya’yı AB’ye üye olmak bu oran ölçüsünde etkilememiştir.

Slovenya için, Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,629 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,00 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Slovenya’nın AB öncesindeki enflasyon oranı 7,57 iken AB sonrası 3,15’e inmiştir. Slovenya için AB’ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmuştur.

Slovakya için Levene test sonuçları incelendiğinde varyans eşitliğini % 5 anlam seviyesinde ret edilemez (Sig=0,558 > 0,05). Varyans eşitliğini kabul eden T testi istatistiği incelendiğinde ise, “AB öncesinde ve sonrasında fark yoktur” olan H_0 hipotezi % 5 anlam seviyesinde ret edilir (Sig=0,015 < 0,05). Yani AB öncesindeki ve sonrasındaki ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Slovakya’nın AB öncesindeki

enflasyon oranı 7,57 iken AB sonrası 3,55'e inmiştir. Slovakia için AB'ne üye olmak bu oran ölçüsünde olumlu olmuştur.

Bulgaristan ve Romanya için, AB'ye üye olduktan sonra 2 tane veri olduğundan karşılaştırma yapılamamıştır. Ancak Romanya için AB'ye tam üye olmak olumlu bir şekilde etkilediği açıktır.

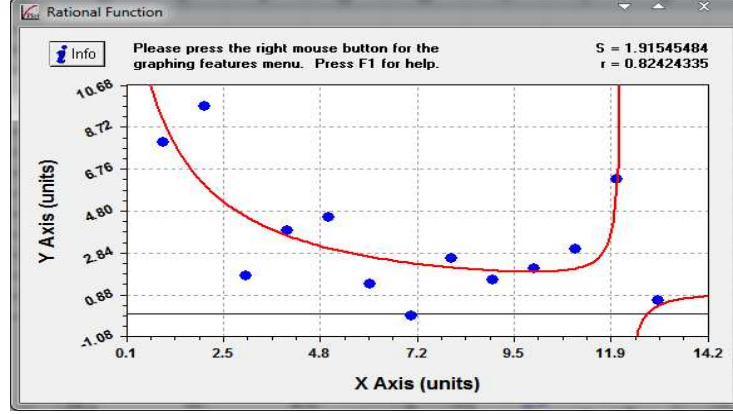
Sonuç olarak Düşük Enflasyon Oranı kriteri için AB'ne tam üye olmak 6 ülke açısından değişiklik yapmazken 3 ülkeyi olumlu ve 1 ülkeyi de olumsuz yönde etkilemiştir.

Düşük Enflasyon Oranı kriteri için, AB'ne 2000'den sonra tam üye olan ülkeler ile Türkiye'nin zaman içindeki gösterdikleri eğilimlerin incelemesi yapılmıştır. Bu incelemede, söz konusu ülkelerde herhangi bir olağandışı bir değişiklik (ekonomik, siyasi ve demografik anlamda) olmadığı yani geçmiş seneler ile aynı özelliklerini koruduğu varsayılmıştır. Bu varsayımlar altında trend modelleri kestirimi Curve Expert programı ile yapılmıştır ve programda kayıtlı olan 33 adet istatistiksel, matematiksel ve ekonomik modelden anlamlılık derecesi (R^2) en yüksek olan model seçilmiştir. Aykırılık yaratacak değerler çıkartılarak yapılan trend modelleri kestirimi Tablo 23 gibidir.

Tablo 23 : Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Trend Modeli Kestirimleri

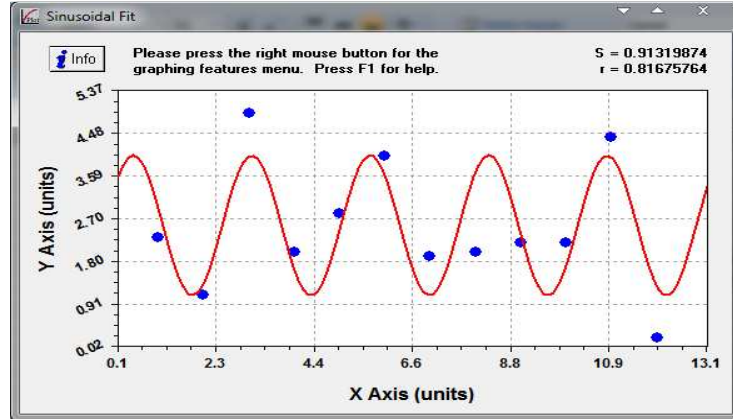
MODEL TAHMİNİ	R^2
$Y_{CEK} = 17,77 - 1,393 * t / (1 + 0,914 * t - 0,082 * t^2)$	0,68
$Y_{GKRY} = 2,554 + 1,464 * COS(2,403 * t - 1,043)$	0,67
$Y_{LET} = 12,736 - 5,569 * t + 0,828 * t^2 - 0,031 * t^3$	0,64
$Y_{LIT} = 16,815 - 7,462 * t + 0,991 * t^2 - 0,0366 * t^3$	0,78
$Y_{MAC} = 23,39 - 5,595 * t + 0,572 * t^2 - 0,019 * t^3$	0,90
$Y_{POL} = 18,271 - 3,642 * t + 0,199 * t^2$	0,90
$Y_{ROM} = \exp(4,91 + \left(\frac{0,126}{t}\right) - 1,06 * \ln t)$	0,98
$Y_{SLVN} = 1 / (0,152 - 0,021 * t + 0,0034 * t^2)$	0,73
$Y_{SLVK} = 7,637 * 0,721^t * t^{1,088}$	0,67
$Y_{TUR} = 48,594 + 43,11 * COS(0,253 * t + 0,311)$	0,97
$Y_{ORT} = 1,058 + 0,677 * COS(1,167 * t + 1,172)$	0,69

**Şekil 6.1 : Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Trend Modelleri
Çek Cumhuriyeti**



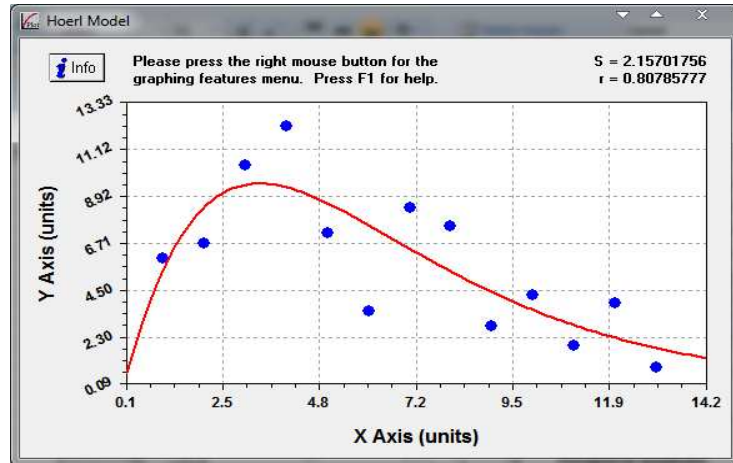
X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi



X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

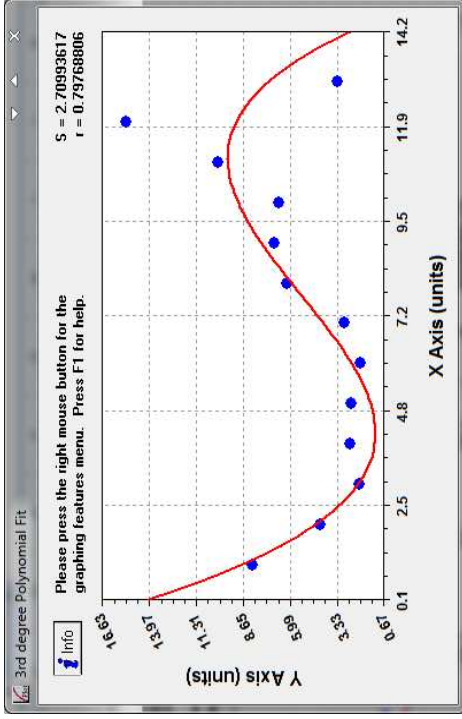
Slovakya



X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

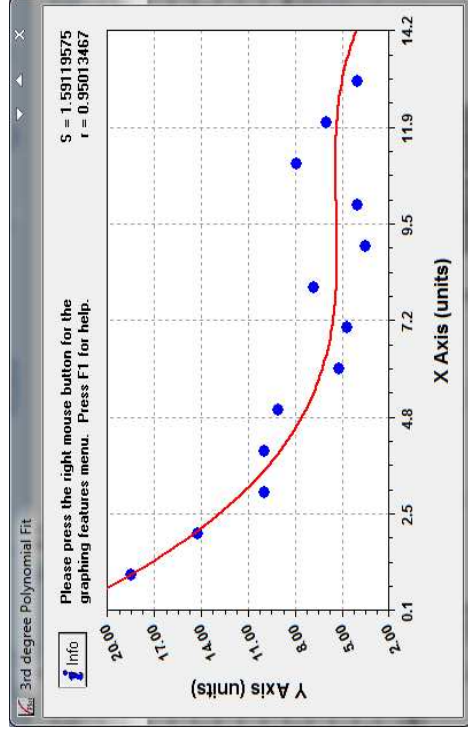
Şekil 6.2 : Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Trend Modelleri

Letonya



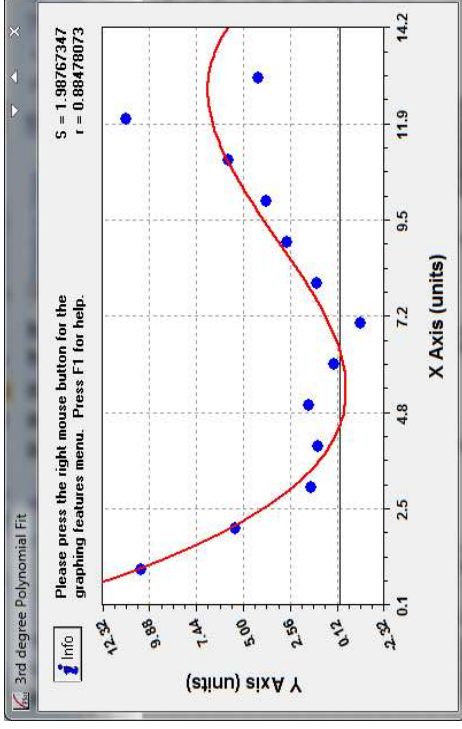
X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

Macaristan



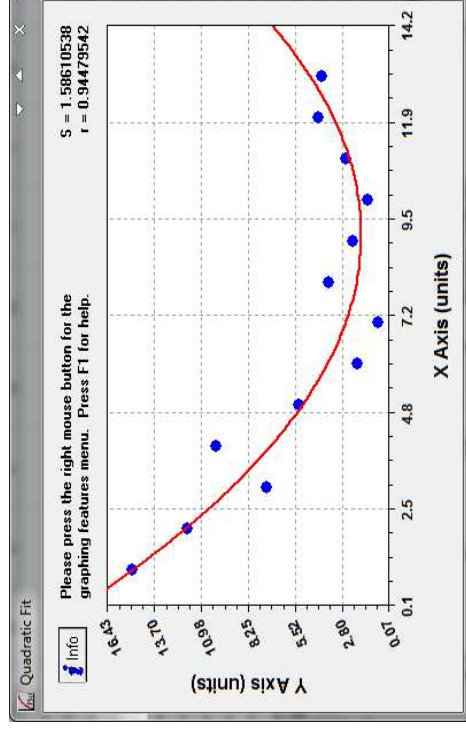
X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

Litvanya



X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

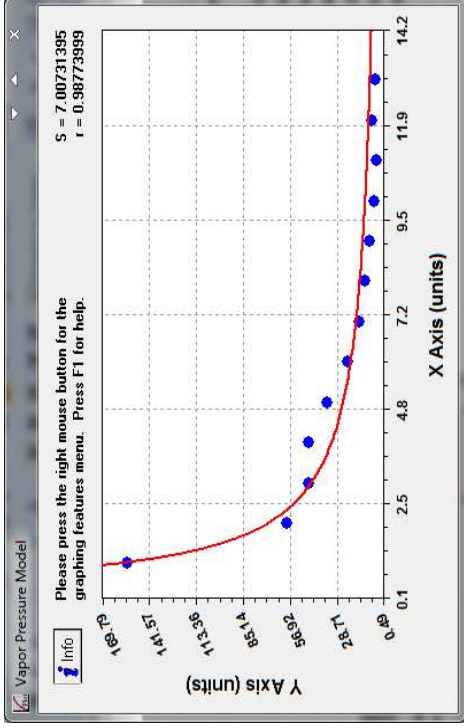
Polonya



X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

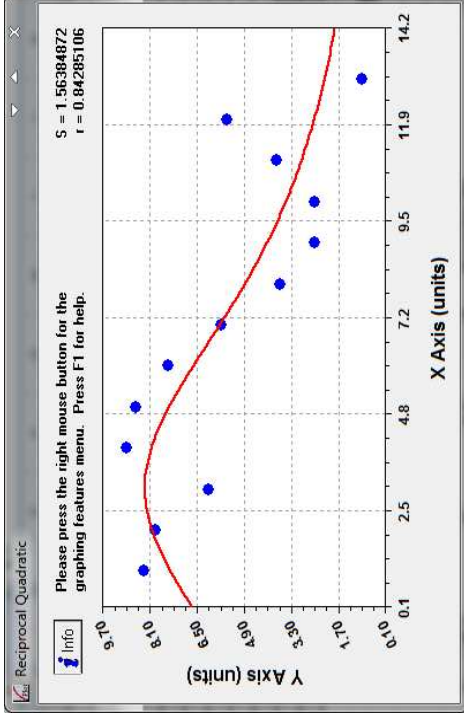
Şekil 6.3 : Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Trend Modelleri

Romanya



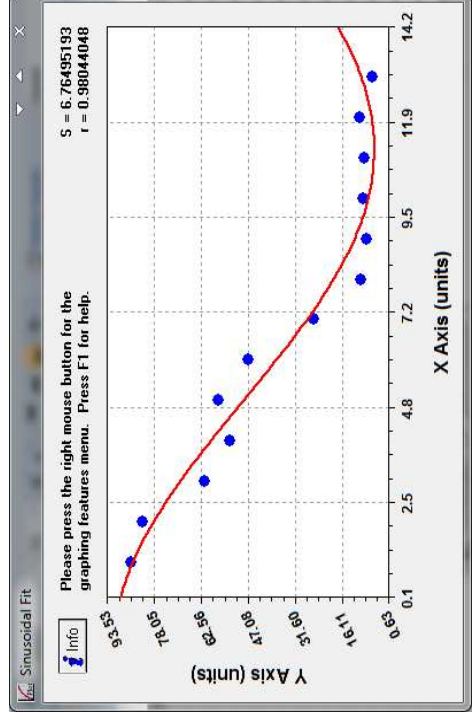
X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

Slovenya



X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

TÜRKİYE



X: Zaman
Y : Enflasyon Oranı

Tablo 24 : Düşük Enflasyon Oranı Kriteri İçin Kestirilen Modellere Göre Tahmin Edilen Veriler

TAHMİN	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ÇEK	8,94	5,99	4,52	3,65	3,07	2,66	2,37	2,16	2,03	1,98	2,16	6,59	0,35	0,76	0,84	0,84
GKRY	-	2,86	1,36	4,01	1,59	2,52	3,56	1,09	3,70	2,32	1,76	3,97	1,26	3,06	3,11	1,23
LET	7,96	4,66	2,64	1,72	1,71	2,43	3,69	5,30	7,07	8,84	10,39	11,56	12,15	11,98	10,86	8,61
LIT	10,31	5,56	2,36	0,48	-0,30	-0,19	0,59	1,80	3,25	4,69	5,93	6,73	6,88	6,15	4,33	1,21
MAC	18,35	14,34	11,24	8,95	7,34	6,31	5,74	5,51	5,52	5,64	5,77	5,79	5,58	5,04	4,04	2,48
POL	14,83	11,79	9,14	6,90	5,06	3,62	2,57	1,93	1,68	1,84	2,40	3,35	4,71	6,46	8,62	11,17
ROM	153,77	69,26	44,13	32,19	25,25	20,73	17,55	15,20	13,39	11,96	10,80	9,84	9,03	8,34	7,75	7,23
SLVN	7,44	8,09	8,36	8,17	7,58	6,74	5,83	4,96	4,19	3,55	3,01	2,57	2,20	1,91	1,66	1,46
SLVK	5,51	8,44	9,46	9,33	8,57	7,54	6,43	5,36	4,39	3,55	2,84	2,25	1,77	1,38	1,08	0,83
TÜR	85,03	78,10	69,29	59,17	48,37	37,59	27,50	18,76	11,92	7,42	5,53	6,39	9,93	15,94	24,03	33,67
E3 ORT	-	0,59	0,43	1,03	1,67	1,57	0,85	0,38	0,74	1,48	1,71	1,14	0,47	0,51	1,21	1,725

Tablo 25 : 2007-2009 Arası Düşük Enflasyon Kriterine Uygunluk Durumu

ÜLKELER	2007			2008			2009		
	Enflasyon Oranı	En İyi 3 Ülke Ortalaması	Uygunluk	Enflasyon Oranı	En İyi 3 Ülke Ortalaması	Uygunluk	Enflasyon Oranı	En İyi 3 Ülke Ortalaması	Uygunluk
BULG	7,6	1,3'	Uygun Değil	12	2,7''	Uygun Değil	2,5	-0,87'''	Uygun Değil
ÇEK	3		Uygun Değil	6,3		Uygun Değil	0,6		Uygun Değil
EST	6,7		Uygun Değil	10,6		Uygun Değil	0,2		Uygun
GKRY	2,2		Uygun	4,4		Uygun Değil	0,2		Uygun
LET	10,1		Uygun Değil	15,3		Uygun Değil	3,3		Uygun Değil
LİT	5,8		Uygun Değil	11,1		Uygun Değil	4,2		Uygun Değil
MAC	7,9		Uygun Değil	6		Uygun Değil	4		Uygun Değil
MALT	0,7		Uygun	4,7		Uygun Değil	1,8		Uygun Değil
POL	2,6		Uygun	4,2		Uygun	4		Uygun Değil
ROM	4,9		Uygun Değil	7,9		Uygun Değil	5,6		Uygun Değil
SLVN	3,8		Uygun Değil	5,5		Uygun Değil	0,9		Uygun Değil
SLVK	1,9		Uygun	3,9		Uygun	0,9		Uygun Değil
TÜRKİYE	8,8		Uygun Değil	10,4		Uygun Değil	6,3		Uygun Değil
' : Malta=0,7 + Fransa=1,6 + İtalya =1,6									
'' : Hollanda= 2,2 + Danimarka= 2,8 + İrlanda = 3,1									
''' : İrlanda=-1,7 + Portekiz= -0,9+ Belçika= 0									

Tablo 26 : 2010-2012 Arası Düşük Enflasyon Kriterine Uygunluk Durumu

ÜLKELER	2010			2011			2012		
	Enflasyon Oranı	En İyi 3 Ülke Ortalaması	Uygunluk	Enflasyon Oranı	En İyi 3 Ülke Ortalaması	Uygunluk	Enflasyon Oranı	En İyi 3 Ülke Ortalaması	Uygunluk
ÇEK	0,761	0,51	Uygun	0,836	1,21	Uygun	0,842	1,725	Uygun
GKRY	3,057		Uygun Değil	3,108		Uygun Değil	1,232		Uygun
LET	11,980		Uygun Değil	10,861		Uygun Değil	8,608		Uygun Değil
LİT	6,153		Uygun Değil	4,335		Uygun Değil	1,205		Uygun
MAC	5,036		Uygun Değil	4,040		Uygun Değil	2,478		Uygun
POL	6,463		Uygun Değil	8,619		Uygun Değil	11,173		Uygun Değil
ROM	8,343		Uygun Değil	7,750		Uygun Değil	7,234		Uygun Değil
SLVN	1,907		Uygun	1,661		Uygun	1,457		Uygun
SLVK	1,384		Uygun	1,075		Uygun	0,832		Uygun
TÜRKİYE	15,941		Uygun Değil	24,025		Uygun Değil	33,675		Uygun Değil

Sonuç olarak, 2007 yılında AB'ne tam üye olan Bulgaristan'ın ve Romanya'nın bu kriteri sağlamadıkları ve yapılan 3 senelik tahminde de sağlayamayacağı görülmektedir. 2004 senesinde üye olan ülkeler arasında ise GKRY, Malta, Slovya ve Polonya'nın düşük enflasyon kriterini sağladığı ve ilerleyen senelerde ise istikrarlı bir şekilde kriteri sağlayacakları saptanmıştır. Düşük enflasyon kriteri için en istikrarlı ve

gelecekte sağlayacağı saptanan tek ülke Slovakya'dır. Diğer ülkeler bu konuda istikrarsızdır, bir sene kriteri sağlayan ülke diğer sene kriterin çok uzağında kalabileceği gözlemlenmektedir. Çek Cumhuriyeti ise yapılan tahminlerin üçünde de kriteri rahat olarak sağlayacağı görülmüştür. Türkiye için, mevcut veriler ışığında bu kriteri sağlamadığı ve oldukça uzağında kaldığı görülmüştür. Trend modellerine bakarak, Letonya, Litvanya ve Macaristan zaman içinde benzer dalgalanmalar gösterdiği tespit edilmiştir.

IV. MAASTRICHT KRİTERLERİNİN ÜLKELERİN AB'YE TAM ÜYE OLABİLMESİNE ETKİSİNİN LOJİSTİK REGRESYON İLE SINANMASI

Lojistik regresyon, bağımlı değişkenin (AB'ne üyelik durumu) ikili, üçlü ve çoklu kategoriler halinde gözlemlendiği durumlarda, açıklayıcı değişkenlerle (Enflasyon, Kamu Borcu, Kamu Açığı) neden sonuç ilişkisini belirlemede yararlanılan bir yöntemdir. Bu çalışmada, Enflasyon, Kamu Borcu ve Kamu Açığı kriterlerinin AB'ne tam üye olma hususunda etkileri incelenecektir. AB'ne tam üye olmadan önceki ülke verileri 0 (Türkiye'de bu kategoridedir) ile AB'ne tam üye olduktan sonraki ülke verileri ise 1 ile kodlanarak Minitab 15.1 paket programında ikili (binary) lojistik regresyon analizi gerçekleştirilirse şu sonuçlara varılır.

Tablo 27 : Lojistik Regresyon Tablosu (Enflasyon-K.Açığı-K.Borcu)

Logistic Regression Table						
Predictor	Coef	SE Coef	Z	P	Odds Ratio	95% CI Lower Upper
Constant	1,98892	1,49849	1,33	0,184		
K. Açığı/GSYİH	0,334560	0,218290	1,53	0,125	1,40	0,91 2,14
K.Borcu/GSYİH	0,0078587	0,0263263	0,30	0,765	1,01	0,96 1,06
Enflasyon Oranı	-0,241940	0,218904	-1,11	0,269	0,79	0,51 1,21

Tablo 27'deki sonuçlara göre AB'ne tam üye olunabilmesinde ekonomik kriterlerin belirleyicilik açısından iyi bir ayrımcılığa sahip olmadığını gösterir ($P_{enf.} = 0,269 \geq 0,05$, $P_{k.borcu} = 0,765 \geq 0,05$ ve $P_{k.açığı} = 0,125 \geq 0,05$) Yani her üç kriter için de Wald istatistiği anlamsız çıkmıştır. Bunun anlamı, AB'ne tam üye olunmasında ekonomik kriter olarak belirlenmiş söz konusu kriterler açıklayıcı olamadığı sonucuna varılır.

Tablo 28 : Uyum İyiliği Testi

Goodness-of-Fit Tests			
Method	Chi-Square	DF	P
Pearson	22,0767	21	0,395
Deviance	27,4970	21	0,155
Hosmer-Lemeshow	8,1098	8	0,423

Tablo 28'deki sonuçlara göre, yapılan regresyon analizinin anlamlılığını test eden Hosmer-Lemeshow istatistiği incelendiğinde, analizin anlamlı olduğu sonucu çıkmaktadır ($P=0,423 > 0,05$ H_0 ret edilemez). Sonuç olarak, mevcut veriler ile Maastricht kriterlerinden Düşük Enflasyon ,Aşırı Kamu Açığı ve Aşırı Kamu Borcu kriterlerinin AB'ne tam üye olma durumunu açıklayamadığı ve bu sonucunda anlamlı olduğu bulgularına ulaşılmıştır. AB'ne 2000 yılından sonra tam üye olmuş ülkelerin bu kriterler özelinde AB'ne tam üye olmadan önceki ve sonraki istatistiklerindeki fark istatistiksel olarak anlamlı olmadığından bu sonucun çıkması normal olarak değerlendirilebilir.

II. İNSANİ GELİŞME ENDEKSİNE GÖRE KARŞILAŞTIRMA

İnsani Gelişme Göstergesi (*Human Development Index*), Dünya'daki ülkeler için yaşam uzunluğu, okuryazar oranı, eğitim ve yaşam düzeyi doğrultusunda hazırlanan bir ölçümdür. İnsanların düzgün yaşaması, özellikle çocuk hakları için bir gösterge niteliğindedir. Bu araştırma sonucunda bir ülkenin gelişmiş, gelişmekte olan ya da gelişmemiş bir ülke olduğu, bunun yanı sıra ekonomisindeki etkinin yaşam niteliği ne düzeyde etkilediğini gösterir. Dağılım ilk olarak 1990 yılında Pakistanlı ekonomist Mahbub ul Haq tarafından geliştirilmiştir ve 1993 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından yıllık Gelişme Raporu'nda sunulur.

İnsani Gelişme Göstergesi ülkelerde üç başlıca gelişimleri göz önünde tutar:

- Uzun ve sağlıklı bir yaşam ölçümü, beklenen yaşam süresi ile yapılır.
- Bilgi ölçümü, okuryazar oranı (2/3'ü) ve ilkokul, lise ve üniversite kayıtları yüzdesi (1/3'ü) ile yapılır.
- Yaşam düzeyi ölçümü, kişi başına düşen gelir ve alım gücünün Amerikan Doları'ndan hesaplanmasıyla yapılır.⁴¹

I. GSYİH ENDEKSİNE GÖRE KARŞILAŞTIRMA

GSYİH endeksi satın alma gücü paritesine göre düzenlenmiş kişi başı GSYİH değeriyle ölçülür. Endeksin kullanımında 100 dolar alt düzey kişi başı gelir olarak alınırken 40000 dolar üst düzey kişi başı gelir olarak kullanılmıştır.

$$GSYİH \text{ Endeksi} = \frac{\log(x) - \log(100)}{\log(40000) - \log(100)}$$

x: Kişi başı GSYİH

Karşılaştırma için kullanılacak veriler aşağıdaki gibidir.

⁴¹ http://hdr.undp.org/en/media/Fu_HDI.pdf

Tablo 29 : GSYİH Endeksi Tablosu (1970-2010)

Ülkeler/Yıllar	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Bulgaristan	0,461	0,515	0,559	0,583	0,598	0,584	0,583	0,629	0,657
Kıbrıs	0,593	0,548	0,656	0,689	0,73	0,746	0,765	0,776	0,781
Çek Cumh.	0,609	0,664	0,687	0,7	0,719	0,712	0,725	0,754	0,772
Estonya	0,569	0,609	0,634	0,65	0,651	0,607	0,665	0,726	0,728
Macaristan	0,601	0,64	0,66	0,675	0,682	0,664	0,696	0,73	0,734
Letonya	0,544	0,585	0,611	0,632	0,643	0,566	0,618	0,683	0,678
Litvanya	0,57	0,61	0,635	0,662	0,674	0,592	0,63	0,691	0,701
Malta	0,5	0,537	0,617	0,639	0,678	0,711	0,74	0,741	0,753
Polonya	0,574	0,611	0,631	0,62	0,611	0,626	0,667	0,692	0,729
Romanya	0,482	0,559	0,614	0,635	0,618	0,605	0,597	0,645	0,674
Slovakya	0,577	0,632	0,655	0,672	0,68	0,655	0,684	0,721	0,759
Slovenya	0,629	0,684	0,707	0,723	0,715	0,71	0,743	0,77	0,785
Türkiye	0,538	0,561	0,566	0,586	0,615	0,626	0,643	0,667	0,679

Kaynak: <http://hdr.undp.org/en/data/trends/>

Tablo 29’da ki veriler, AB’ne 2000 yılından sonra üye olmuş ülkeler ile Türkiye’yi insani yaşam endeksi ölçüsü olan GSYİH endeksine göre karşılaştırmak için uygundur. Yapılacak çoklu karşılaştırmaların hangi test ile yapılacağını karar vermek için verilerin Normal dağılıma uygunluğunu test edilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki hipotezler % 5 anlam düzeyinde SPSS 16 paket programı ile test edilirse Tablo 30 elde edilir.

Kolmogorov- Smirnov Testi İçin Hipotezler

H₀: “Veriler Normal Dağılmaktadır”

H_A: “Veriler Normal Dağılmamaktadır”

Tablo 30 : Kolmogorov-Smirnov Testi

	BULG	GKRY	ÇEK_CUMH	EST	MAC	LET	LİT
N	9	9	9	9	9	9	9
Normal Parameters ^a							
Mean	0,57433	0,69822	0,70467	0,64878	0,67578	0,61778	0,64056
Std. Deviation	0,058337	0,083785	0,048451	0,052938	0,041889	0,047386	0,044984
Most Extreme Differences							
Absolute	0,226	0,203	0,135	0,157	0,131	0,12	0,128
Positive	0,12	0,162	0,115	0,157	0,108	0,089	0,105
Negative	-0,226	-0,203	-0,135	-0,15	-0,131	-0,12	-0,128
Kolmogorov-Smirnov Z							
	0,677	0,61	0,406	0,472	0,393	0,361	0,383
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,749	0,851	0,996	0,979	0,998	0,999	0,999

		MALTA	POL	ROM	SLVK	SLVN	TUR
N		9	9	9	9	9	9
Normal Parameters ^a	Mean	0,65733	0,64011	0,60322	0,6706	0,7184	0,609
	Std. Deviation	0,09185	0,04753	0,05567	0,0517	0,0463	0,04933
Most Extreme Differences	Absolute	0,165	0,243	0,233	0,175	0,18	0,142
	Positive	0,149	0,243	0,115	0,175	0,127	0,142
	Negative	-0,165	-0,159	-0,233	-0,159	-0,18	-0,104
Kolmogorov-Smirnov Z		0,495	0,728	0,7	0,525	0,54	0,425
Asymp. Sig. (2-tailed)		0,967	0,664	0,712	0,945	0,932	0,994

Tablo 30 incelendiğinde bütün ülkeler için H_0 hipotezinin ret edilemediği görülür (Asymp. Sig istatistikleri tüm üye ülkeler için anlamlılık düzeyi olan 0,05 değerinden büyüktür). Yani tüm ülkenin verileri Normal dağılmaktadır. Bundan sonra yapılacak analiz, çoklu veri ortalaması karşılaştırmak için elverişli olan varyans analizidir. Varyans analizi sayesinde, AB'ne 2000 yılından sonra tam üye olmuş ülkeler ile Türkiye'nin GSYİH endeksine göre bir fark olup olmadığını, fark var ise Türkiye'nin bu ülkeler arasındaki durumunu ikili karşılaştırmalar ile görülebilenmesi sağlanır. SPSS 16 paket programı ile bu analiz gerçekleştirilirse çıktılar ve çıktıların yorumları şu şekildedir.

Tablo 31 : GSYİH Endeksi İçin Tanımlayıcı İstatistikler

GSYİH	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
BULG	9	,57433	,058337	,019446	,52949	,61918	,461	,657
GKRY	9	,69822	,083785	,027928	,63382	,76263	,548	,781
ÇEK	9	,70467	,048451	,016150	,66742	,74191	,609	,772
EST	9	,64878	,052938	,017646	,60809	,68947	,569	,728
MAC	9	,67578	,041889	,013963	,64358	,70798	,601	,734
LET	9	,61778	,047386	,015795	,58135	,65420	,544	,683
LİT	9	,64056	,044984	,014995	,60598	,67513	,570	,701
MALTA	9	,65733	,091849	,030616	,58673	,72793	,500	,753
POL	9	,64011	,047525	,015842	,60358	,67664	,574	,729
ROM	9	,60322	,055668	,018556	,56043	,64601	,482	,674
SLVK	9	,67056	,051675	,017225	,63083	,71028	,577	,759
SLVY	9	,71844	,046250	,015417	,68289	,75400	,629	,785
TUR	9	,60900	,049331	,016444	,57108	,64692	,538	,679
Total	117	,65068	,068144	,006300	,63820	,66315	,461	,785

Tablo 31 incelenirse GSYİH endeksi için en iyi ülkenin Slovenya (0,718), en kötü ülkenin ise Bulgaristan (0,574) olduğu görülmektedir. Ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlılığını Varyans Analizi ile incelenmesi gerekmektedir. Yapılacak varyans analizi ve ikili karşılaştırmalar için varyans homojenliği testi için gerekli hipotezler aşağıdaki gibidir.

Levene Testi İçin Hipotezler

H₀: “Varyanslar Homojendir”

H_A: “Varyanslar Homojen Değildir”

Varyans Analizi İçin Hipotezler

H₀: “Ortalamalar Arasında Fark Yoktur”

H_A: “En Az Bir Ortalamalar Farklıdır”

Tablo 32 : GSYİH Endeksi İçin ANOVA

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,198	12	,016	5,021	,000
Within Groups	,341	104	,003		
Total	,539	116			

Tablo 32 incelendiğinde, söz konusu 13 ülke, GSYİH endeksine göre %95 güvenilirlik düzeyinde istatistiksel olarak farklılığı anlamlıdır. Yani, ortalamalar aynıdır olan yokluk hipotezi ret edilmiştir (Sig= 0 < 0,05). Farklılığı ispatladıktan sonra Türkiye'nin, AB'ye tam üye olan ülkeler arasındaki durumunu görmek için ikili karşılaştırmaları yapılacaktır. Ancak yapılacak ikili karşılaştırmaların hangi test ile yapılacağına karar vermek için varyans homojenliği testi olan Levene testi yapılırsa çıktı aşağıdaki gibidir.

Tablo 33 : GSYİH Endeksi İçin Levene Testi

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1,481	12	104	,143

Tablo 33 incelendiğinde, varyans homojenliği %95 güvenirlilik düzeyinde ret edilemez ($\text{Sig}=0,143 \geq 0,05$). Yani yapılacak ikili karşılaştırmalarda varyans homojenliğine dayanan testlerden Dunnett testi kullanılacaktır. Dunnett testinin kullanılmasının diğer bir sebebi ise, bir değişkeni kontrol değişkeni olarak tutup diğer değişkenlerle karşılaştırma yapmasıdır. Bu durum Türkiye'nin diğer ülkeler ile karşılaştırma amacına uygundur. Test gerçekleştirilirse Tablo 34 elde edilir.

Tablo 34 : GSYİH Endeksi İçin İkili Karşılaştırmalar (Dunnett Testi)

(I) ÜLKELER	(J) ÜLKELER	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
BULG	TUR	-,034667	,026996	,806	-,11074	,04141
GKRY	TUR	,089222 [*]	,026996	,013	,01315	,16530
ÇEK	TUR	,095667 [*]	,026996	,006	,01959	,17174
EST	TUR	,039778	,026996	,669	-,03630	,11585
MAC	TUR	,066778	,026996	,116	-,00930	,14285
LET	TUR	,008778	,026996	1,000	-,06730	,08485
LİT	TUR	,031556	,026996	,876	-,04452	,10763
MALTA	TUR	,048333	,026996	,435	-,02774	,12441
POL	TUR	,031111	,026996	,884	-,04496	,10718
ROM	TUR	-,005778	,026996	1,000	-,08185	,07030
SLVK	TUR	,061556	,026996	,177	-,01452	,13763
SLVY	TUR	,109444 [*]	,026996	,001	,03337	,18552

Tablo 34 incelendiğinde, Türkiye'nin Çek Cumhuriyeti, GKRY ve Slovenya'dan GSYİH endeksine göre %95 güvenirlilik düzeyinde ortalamalarının farklı olduğu görülmektedir ($\text{Sig}_{\text{ÇEK}}=0,006 < 0,05$, $\text{Sig}_{\text{GKRY}} = 0,013 < 0,05$ ve $\text{Sig}_{\text{SLVY}}=0,001 < 0,05$). Farklılık tespit edildikten sonra hangi ülkenin daha iyi olduğunu görmek için Tablo 34'de Mean Difference sütunu incelenir. Buna göre, Türkiye GSYİH endeksine göre, ortalama farkı pozitif olan Çek Cumhuriyeti, GKRY ve Slovenya'dan daha kötü orana sahip bir ülke konumundadır. Geriye kalan dokuz ülkeden ise ortalama farkları istatistiksel olarak anlamsızdır. Yani Türkiye, Bulgaristan, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta,

Polonya, Romanya ve Slovakya ile bu oran ölçüsünde fark yoktur. Sonuç olarak, Türkiye GSYİH endeksi ölçüsünde AB'ne 2000 yılından sonra üye olmuş ülkelerden dokuzu ile aynı, üçünden daha kötü orana sahiptir.

II. YAŞAM BEKLENTİSİ ENDEKSİNE GÖRE KARŞILAŞTIRMA

İnsani Gelişme Endeksi'ne göre ülkelerin karşılaştırılmasında diğer bir unsurda ortalama yaşam süresidir. Ortalama yaşam süresi, toplumlar arası farklılıkları gösteren önemli bir istatistiktir. Yaşam Beklentisi Endeksi minimum insan yaşam süresi 25 ve maksimum 85 değerlerini dikkate alınarak hesaplanır. İnsani Gelişme Endeksi'ne göre yaşam beklentisi endeksi şu şekilde hesaplanmaktadır.⁴²

$$\text{Yaşam Beklentisi Endeksi} = \frac{\text{Yaşam Uzunluğu} - 25}{80 - 25}$$

Karşılaştırma için kullanılacak veriler aşağıdaki gibidir.

Tablo 35 : Yaşam Beklentisi Endeksi Tablosu (1970-2010)

Ülkeler/Yıllar	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Bulgaristan	0,808	0,807	0,809	0,812	0,811	0,805	0,814	0,834	0,851
Kıbrıs	0,804	0,832	0,862	0,88	0,895	0,909	0,927	0,94	0,949
Çek Cumh.	0,791	0,797	0,803	0,808	0,825	0,851	0,871	0,886	0,901
Estonya	0,8	0,793	0,784	0,795	0,782	0,77	0,798	0,828	0,851
Macaristan	0,781	0,782	0,779	0,779	0,782	0,792	0,818	0,838	0,853
Letonya	0,797	0,786	0,778	0,79	0,777	0,76	0,787	0,818	0,839
Litvanya	0,814	0,808	0,802	0,813	0,804	0,792	0,813	0,821	0,824
Malta	0,791	0,814	0,837	0,86	0,882	0,9	0,919	0,938	0,951
Polonya	0,795	0,803	0,806	0,805	0,809	0,825	0,851	0,873	0,887
Romanya	0,76	0,784	0,785	0,786	0,782	0,782	0,799	0,824	0,842
Slovakya	0,796	0,794	0,8	0,804	0,816	0,83	0,843	0,859	0,873
Slovenya	0,782	0,798	0,808	0,819	0,84	0,861	0,883	0,91	0,931
Türkiye	0,565	0,607	0,638	0,665	0,706	0,753	0,791	0,814	0,827

Kaynak: <http://hdr.undp.org/en/data/trends/>

⁴² http://hdr.undp.org/en/media/Fu_HDI.pdf

Tablo 35’de ki veriler, AB’ne 2000 yılından sonra üye olmuş ülkeler ile Türkiye’yi insani yaşam endeksi ölçüsü olan yaşam beklentisi endeksine göre karşılaştırmak için uygundur. Yapılacak çoklu karşılaştırmaların hangi test ile yapılacağını karar vermek için verilerin Normal dağılıma uygunluğunu test edilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki hipotezler % 5 anlam düzeyinde SPSS 16 paket programı ile test edilirse Tablo 36 elde edilir.

Kolmogorov- Smirnov Testi İçin Hipotezler

H₀: “Veriler Normal Dağılmaktadır”

H_A: “Veriler Normal Dağılmamaktadır”

Tablo 36 : Kolmogorov-Smirnov Testi

		BULG	GKRY	ÇEK_CUMH	EST	MAC	LET
N		9	9	9	9	9	9
Normal Parameters ^a	Mean	,81678	,88867	,83700	,80011	,80044	,79244
	Std. Deviation	,015425	,049199	,041391	,024857	,028571	,023501
Most Extreme Differences	Absolute	,349	,115	,203	,280	,296	,208
	Positive	,349	,110	,203	,280	,296	,208
	Negative	-,223	-,115	-,133	-,122	-,226	-,144
Kolmogorov-Smirnov Z		1,048	,346	,608	,839	,889	,624
Asymp. Sig. (2-tailed)		<u>,222</u>	<u>1,000</u>	<u>,853</u>	<u>,483</u>	<u>,408</u>	<u>,831</u>

		LİT	MALTA	POL	ROM	SLVK	SLVN	TUR
N		9	9	9	9	9	9	9
Normal Parameters ^a	Mean	,81011	,87689	,82822	,79378	,8239	,84800	,70733
	Std. Deviation	,009867	,055643	,033785	,024793	,02904	,051827	,094677
Most Extreme Differences	Absolute	,171	,109	,271	,290	,198	,157	,145
	Positive	,125	,097	,271	,290	,198	,157	,117
	Negative	-,171	-,109	-,163	-,206	-,152	-,106	-,145
Kolmogorov-Smirnov Z		,512	,326	,813	,869	,593	,470	,435
Asymp. Sig. (2-tailed)		<u>,956</u>	<u>1,000</u>	<u>,524</u>	<u>,436</u>	<u>,873</u>	<u>,980</u>	<u>,992</u>

Tablo 36 incelendiğinde bütün ülkeler için H₀ hipotezinin ret edilemediği görülür (Asymp. Sig istatistikleri tüm üye ülkeler için anlamlılık düzeyi olan 0,05 değerinden büyüktür). Yani tüm ülkenin verileri Normal dağılmaktadır. Bundan sonra yapılacak analiz, çoklu veri ortalaması karşılaştırmak için elverişli olan varyans analizidir.

Varyans analizi sayesinde, AB'ne 2000 yılından sonra tam üye olmuş ülkeler ile Türkiye'nin yaşam beklentisi endeksine göre bir fark olup olmadığını, fark var ise Türkiye'nin bu ülkeler arasındaki durumunu ikili karşılaştırmalar ile görülebilmesi sağlanır. SPSS 16 paket programı ile bu analiz gerçekleştirilirse çıktılar ve çıktıların yorumları şu şekildedir.

Tablo 37 : Yaşam Beklentisi Endeksi İçin Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
BULG	9	,81678	,015425	,005142	,80492	,82863	,805	,851
GKRY	9	,88867	,049199	,016400	,85085	,92648	,804	,949
ÇEK	9	,83700	,041391	,013797	,80518	,86882	,791	,901
EST	9	,80011	,024857	,008286	,78100	,81922	,770	,851
MAC	9	,80044	,028571	,009524	,77848	,82241	,779	,853
LET	9	,79244	,023501	,007834	,77438	,81051	,760	,839
LİT	9	,81011	,009867	,003289	,80253	,81770	,792	,824
MALTA	9	,87689	,055643	,018548	,83412	,91966	,791	,951
POL	9	,82822	,033785	,011262	,80225	,85419	,795	,887
ROM	9	,79378	,024793	,008264	,77472	,81284	,760	,842
SLVK	9	,82389	,029041	,009680	,80157	,84621	,794	,873
SLVY	9	,84800	,051827	,017276	,80816	,88784	,782	,931
TUR	9	,70733	,094677	,031559	,63456	,78011	,565	,827
Total	117	,81721	,059212	,005474	,80636	,82805	,565	,951

Tablo 37 incelenirse yaşam beklentisi endeksi için en iyi ülkenin GKRY (0,889), en kötü ülkenin ise Türkiye (0,707) olduğu görülmektedir. Ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlılığını Varyans Analizi ile incelenmesi gerekmektedir. Yapılacak varyans analizi ve ikili karşılaştırmalar için varyans homojenliği testi için gerekli hipotezler aşağıdaki gibidir.

Levene Testi İçin Hipotezler

H₀: "Varyanslar Homojendir"

H_A: "Varyanslar Homojen Değildir"

Varyans Analizi İçin Hipotezler

H₀: "Ortalamalar Arasında Fark Yoktur"

H_A: "En Az Bir Ortalamalar Farklıdır"

Tablo 38 : Yaşam Beklentisi Endeksi İçin ANOVA

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,216	12	,018	9,845	.000
Within Groups	,190	104	,002		
Total	,407	116			

Tablo 38 incelendiğinde, söz konusu 13 ülke, yaşam beklentisi endeksine göre %95 güvenirlik düzeyinde istatistiksel olarak farklılığı anlamlıdır. Yani, ortalamalar aynıdır olan yokluk hipotezi ret edilmiştir (Sig= 0 < 0,05). Farklılığı ispatladıktan sonra Türkiye'nin, AB'ye tam üye olan ülkeler arasındaki durumunu görmek için ikili karşılaştırmaları yapılacaktır. Ancak yapılacak ikili karşılaştırmaların hangi test ile yapılacağına karar vermek için varyans homojenliği testi olan Levene testi yapılırsa çıktı aşağıdaki gibidir.

Tablo 39 : Yaşam Beklentisi Endeksi İçin Levene Testi

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
7,350	12	104	.000

Tablo 39 incelendiğinde, varyans homojenliği %95 güvenirlik düzeyinde ret edilir (Sig=0,00 < 0,05). Yani yapılacak ikili karşılaştırmalarda varyans homojenliğine dayanmayan testlerden Tamhane T2 testi kullanılacaktır. Tamhane T2 testinin kullanılmasının diğer bir sebebi ise, bir değişkeni kontrol değişkeni olarak tutup diğer değişkenlerle karşılaştırma yapmasıdır. Bu durum Türkiye'nin diğer ülkeler ile karşılaştırma amacına uygundur. Test gerçekleştirilirse Tablo 40 elde edilir.

**Tablo 40 : Yaşam Beklentisi Endeksi İçin İkili Karşılaştırmalar
(TamhaneT2Testi)**

(I) ÜLKELER	(J) ÜLKELER	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
TUR	BULG	-,109444	,031975	,481	-,27720	,05832
	GKRY	-,181333*	,035566	,020	-,34331	-,01935
	ÇEK	-,129667	,034443	,218	-,29157	,03224
	EST	-,092778	,032629	,778	-,25793	,07237
	MAC	-,093111	,032965	,776	-,25726	,07104
	LET	-,085111	,032517	,891	-,25064	,08042
	LİT	-,102778	,031730	,596	-,27178	,06622
	MALTA	-,169556*	,036606	,036	-,33260	-,00651
	POL	-,120889	,033508	,312	-,28384	,04207
	ROM	-,086444	,032623	,875	-,25161	,07872
	SLVK	-,116556	,033010	,369	-,28059	,04748
	SLVY	-,140667	,035978	,141	-,30297	,02163

Tablo 40 incelendiğinde, Türkiye'nin GKRY ve Malta'dan yaşam beklentisi endeksine göre %95 güvenilirlik düzeyinde ortalamalarının farklı olduğu görülmektedir ($Sig_{GKRY} = 0,02 < 0,05$ ve $Sig_{MALTA} = 0,036 < 0,05$). Farklılık tespit edildikten sonra hangi ülkenin daha iyi olduğunu görmek için Tablo 34'de Mean Difference sütunu incelenir. Buna göre, Türkiye yaşam beklentisi endeksine göre, ortalama farkı negatif olan GKRY ve Malta'dan daha kötü orana sahip bir ülke konumundadır. Geriye kalan on ülkeden ise ortalama farkları istatistiksel olarak anlamsızdır. Yani Türkiye, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovenya ve Slovakya ile bu oran ölçüsünde fark yoktur.

Sonuç olarak, Türkiye ve AB'ne 2000 yılından sonra tam üye olmuş ülkeler arasında yaşam beklentisi açısından istatistiksel olarak fark olmadığı çıkarılmıştır. Ancak oranlar sıralandığında Türkiye'nin en kötü orana sahip olması düşündürücüdür. Yaşam uzunluğunu etkileyen faktörler arasında bölgesel faktörler olsa da hastane ve doktor başına düşen hasta sayısı, ülkelerin ekonomik yapıları, tüketilen gıdaların içerikleri, suç oranı gibi faktörler bu oranı önemli derecede etkiledikleri ortadadır. Bu faktörlerin her birini içerdiğinden dolayı, Birleşmiş Milletler Yaşam Beklentisi Endeksi'ni ülkelerin sosyal olarak gelişmişlik düzeyini kıyasladıkları bir oran olarak kullanmaktadır. Bu açıdan Türkiye'nin sosyal açıdan AB'ye yeni üye olmuş kendisine yakın ülkelerle

durumu irdelenmiş oldu. Türkiye'nin söz konusu ülkelerden çok önde olması gerekli olan bu oran için, oranı etkileyen faktörlerde iyileştirme yapması gerekmektedir.

III. EĞİTİM ENDEKSİNE GÖRE KARŞILAŞTIRMA

Eğitime verilen önem ülkelerin gelişebilmesi için gerekli unsurların arasında en önde geldiğini söylemek mümkündür. Eğitim endeksine ulaşmak için okur yazar oranının (15 yaş ve üstü) 2/3 ' ü ile okullaşma oranının 1/3'ü alınarak hesaplanır. İnsani Gelişme Endeksi'nin önemli unsurlarından olan bu endeksi aşağıdaki gibi formülize edebiliriz.⁴³

$$\text{Eğitim Endeksi} = \frac{2}{3} * \text{Okur Yazar Oranı (Adult Literacy)} + \frac{1}{3} * \text{Okullara Kayıtlı Öğrenci Oranı}$$

Karşılaştırma için kullanılacak veriler aşağıdaki gibidir.

Tablo 41 Eğitim Endeksi Tablosu (1970-2010)

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Bulgaristan	0,746	0,762	0,761	0,79	0,804	0,801	0,824	0,839	0,848
Kıbrıs	0,625	0,618	0,666	0,67	0,706	0,8	0,794	0,812	0,821
Çek Cumh.	0,76	0,781	0,802	0,805	0,794	0,792	0,799	0,846	0,855
Estonya	0,737	0,777	0,825	0,825	0,818	0,808	0,873	0,892	0,884
Macaristan	0,717	0,706	0,746	0,793	0,768	0,785	0,833	0,877	0,882
Letonya	0,739	0,769	0,808	0,818	0,8	0,771	0,854	0,887	0,875
Litvanya	0,764	0,796	0,84	0,811	0,805	0,782	0,866	0,897	0,893
Malta	0,642	0,695	0,702	0,725	0,751	0,756	0,773	0,809	0,8
Polonya	0,755	0,748	0,754	0,784	0,806	0,832	0,863	0,87	0,871
Romanya	0,725	0,709	0,737	0,764	0,783	0,733	0,761	0,809	0,851
Slovakya	0,743	0,721	0,729	0,743	0,75	0,785	0,789	0,823	0,837
Slovenya	0,704	0,712	0,705	0,775	0,793	0,803	0,858	0,888	0,898
Türkiye	0,466	0,507	0,523	0,588	0,615	0,645	0,705	0,734	0,764

Kaynak: <http://hdr.undp.org/en/data/trends/>

⁴³ http://hdr.undp.org/en/media/Fu_HDI.pdf

Tablo 41’de ki veriler, AB’ne 2000 yılından sonra üye olmuş ülkeler ile Türkiye’yi insani yaşam endeksi ölçüsü olan eğitim endeksine göre karşılaştırmak için uygundur. Yapılacak çoklu karşılaştırmaların hangi test ile yapılacağını karar vermek için verilerin Normal dağılıma uygunluğunu test edilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki hipotezler % 5 anlam düzeyinde SPSS 16 paket programı ile test edilirse Tablo 42 elde edilir.

Kolmogorov- Smirnov Testi İçin Hipotezler

H₀: “Veriler Normal Dağılmaktadır”

H_A: “Veriler Normal Dağılmamaktadır”

Tablo 42 : Kolmogorov-Smirnov Testi

	BULG	GKRY	ÇEK	EST	MAC	LET	LİT	
N	9	9	9	9	9	9	9	
Normal Parameters ^a	Mean	,79722	,72356	,80378	,82656	,78967	,81344	,82822
	Std. Deviation	,035933	,083268	,029798	,050792	,063953	,050490	,048254
Most Extreme Differences	Absolute	,170	,246	,261	,179	,146	,133	,195
	Positive	,170	,184	,261	,179	,146	,133	,195
	Negative	-,105	-,246	-,144	-,153	-,136	-,122	-,132
Kolmogorov-Smirnov Z	,510	,737	,784	,537	,438	,399	,585	
Asymp. Sig. (2-tailed)	,958	,649	,570	,936	,991	,997	,884	

	MALTA	POL	ROM	SLVK	SLVN	TUR	
N	9	9	9	9	9	9	
Normal Parameters ^a	Mean	,73922	,80922	,76356	,7689	,79289	,61633
	Std. Deviation	,053758	,051606	,044998	,04155	,076587	,105121
Most Extreme Differences	Absolute	,142	,187	,167	,231	,188	,146
	Positive	,097	,187	,167	,231	,188	,146
	Negative	-,142	-,185	-,113	-,126	-,136	-,134
Kolmogorov-Smirnov Z	,427	,560	,501	,693	,564	,438	
Asymp. Sig. (2-tailed)	,993	,913	,963	,724	,908	,991	

Tablo 42 incelendiğinde bütün ülkeler için H₀ hipotezinin ret edilemediği görülür (Asymp. Sig istatistikleri tüm üye ülkeler için anlamlılık düzeyi olan 0,05 değerinden büyüktür). Yani tüm ülkenin verileri Normal dağılmaktadır. Bundan sonra yapılacak analiz, çoklu veri ortalaması karşılaştırmak için elverişli olan varyans analizidir. Varyans analizi sayesinde, AB’ne 2000 yılından sonra tam üye olmuş ülkeler ile Türkiye’nin eğitim endeksine göre bir fark olup olmadığını, fark var ise Türkiye’nin bu ülkeler arasındaki durumunu ikili karşılaştırmalar ile görülebilenmesi sağlanır. SPSS 16

paket programı ile bu analiz gerçekleştirilirse çıktılar ve çıktıların yorumları şu şekildedir.

Tablo 43 : Eğitim Endeksi İçin Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
BULG	9	,79722	,035933	,011978	,76960	,82484	,746	,848
GKRY	9	,72356	,083268	,027756	,65955	,78756	,618	,821
ÇEK	9	,80378	,029798	,009933	,78087	,82668	,760	,855
EST	9	,82656	,050792	,016931	,78751	,86560	,737	,892
MAC	9	,78967	,063953	,021318	,74051	,83883	,706	,882
LET	9	,81344	,050490	,016830	,77463	,85225	,739	,887
LİT	9	,82822	,048254	,016085	,79113	,86531	,764	,897
MALTA	9	,73922	,053758	,017919	,69790	,78054	,642	,809
POL	9	,80922	,051606	,017202	,76955	,84889	,748	,871
ROM	9	,76356	,044998	,014999	,72897	,79814	,709	,851
SLVK	9	,76889	,041553	,013851	,73695	,80083	,721	,837
SLVY	9	,79289	,076587	,025529	,73402	,85176	,704	,898
TUR	9	,61633	,105121	,035040	,53553	,69714	,466	,764
Total	117	,77481	,079244	,007326	,76030	,78932	,466	,898

Tablo 43 incelenirse eğitim endeksi için en iyi ülkenin Litvanya (0,828), en kötü ülkenin ise Türkiye (0,616) olduğu görülmektedir. Ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlılığını Varyans Analizi ile incelenmesi gerekmektedir. Yapılacak varyans analizi ve ikili karşılaştırmalar için varyans homojenliği testi için gerekli hipotezler aşağıdaki gibidir.

Levene Testi İçin Hipotezler

H₀: “Varyanslar Homojendir”

H_A: “Varyanslar Homojen Değildir”

Varyans Analizi İçin Hipotezler

H₀: “Ortalamalar Arasında Fark Yoktur”

H_A: “En Az Bir Ortalamalar Farklıdır”

Tablo 44 : Eğitim Endeksi için ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,353	12	,029	8,166	,000
Within Groups	,375	104	,004		
Total	,728	116			

Tablo 44 incelendiğinde, söz konusu 13 ülke, eğitim endeksine göre %95 güvenilirlik düzeyinde istatistiksel olarak farklılığı anlamlıdır. Yani, ortalamalar aynıdır olan yokluk hipotezi ret edilmiştir (Sig= 0 < 0,05). Farklılığı ispatladıktan sonra Türkiye'nin, AB'ye tam üye olan ülkeler arasındaki durumunu görmek için ikili karşılaştırmaları yapılacaktır. Ancak yapılacak ikili karşılaştırmaların hangi test ile yapılacağına karar vermek için varyans homojenliği testi olan Levene testi yapılırsa çıktı aşağıdaki gibidir.

Tablo 45 : Eğitim Endeksi için Levene Testi

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
3,186	12	104	,001

Tablo 45 incelendiğinde, varyans homojenliği %95 güvenilirlik düzeyinde red edilir (Sig=0,001 < 0,05). Yani yapılacak ikili karşılaştırmalarda varyans homojenliğine dayanmayan testlerden Tamhane T2 testi kullanılacaktır. Tamhane T2 testinin kullanılmasının diğer bir sebebi ise, bir değişkeni kontrol değişkeni olarak tutup diğer değişkenlerle karşılaştırma yapmasıdır. Bu durum Türkiye'nin diğer ülkeler ile karşılaştırma amacına uygundur. Test gerçekleştirilirse Tablo 46 elde edilir.

Tablo 46 : Eğitim Endeksi İçin İkili Karşılaştırmalar (TamhaneT2 Testi)

(I) ÜLKELER	(J) ÜLKELER	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
TUR	BULG	-,180889	,037031	,051	-,36215	,00037
	GKRY	-,107222	,044702	,905	-,29793	,08348
	ÇEK	-,187444*	,036421	,042	-,37021	-,00468
	EST	-,210222*	,038916	,014	-,38986	-,03058
	MAC	-,173333	,041016	,072	-,35492	,00826
	LET	-,197111*	,038873	,024	-,37674	-,01748
	LİT	-,211889*	,038556	,013	-,39154	-,03224
	MALTA	-,122889	,039357	,501	-,30267	,05689
	POL	-,192889*	,039035	,029	-,37255	-,01323
	ROM	-,147222	,038116	,191	-,32707	,03262
	SLVK	-,152556	,037679	,153	-,33280	,02768
	SLVY	-,176556	,043354	,079	-,36330	,01019

Tablo 46 incelendiğinde, Türkiye'nin Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'dan eğitim endeksine göre %95 güvenirlilik düzeyinde ortalamalarının farklı olduğu görülmektedir (Sig_{ÇEK} = 0,042 < 0,05 , Sig_{EST} = 0,014 < 0,05 , Sig_{LET} = 0,024 < 0,05 , Sig_{LİT} = 0,013 < 0,05 ve Sig_{POL}=0,029 < 0,05) . Farklılık tespit edildikten sonra hangi ülkenin daha iyi olduğunu görmek için Tablo 46'da Mean Difference sütunu incelenir. Buna göre, Türkiye eğitim endeksine göre, ortalama farkı negatif olan Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'dan daha kötü orana sahip bir ülke konumundadır. Geriye kalan yedi ülkeden ise ortalama farkları istatistiksel olarak anlamsızdır. Yani Türkiye, Bulgaristan, GKRY, Macaristan, Malta, Romanya, Slovenya ve Slovakya ile bu oran ölçüsünde fark yoktur.

Sonuç olarak, Türkiye'nin eğitim endeksi ölçüsünde Avrupa'da ki en kötü orana sahip ülkelerden biri olması düşündürücüdür. Türkiye'nin son dönemlerde bu oranı 0,764'e (gelişmekte olan ülke) çıkartması da Avrupa ülkeleri ile aynı kategoride olmasına yetmemiştir ve ortalamasının 0,62 olması (az gelişmiş ülke), ekonomik göstergelerde iyi olmasına rağmen kaynakların eğitim alanında daha etkin kullanılması gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ

Yapılan çalışmanın konusu, Türkiye ile Avrupa Birliği'ne 2000 yılından sonra üye olmuş, ekonomik ve demografik açıdan Türkiye'ye yakın ülkelerin karşılaştırmalı istatistiksel analizidir. Dolayısıyla Türkiye'nin söz konusu ülkelere kıyasla Maastricht ve İnsani Gelişme Endeksi kriterlerini kullanarak iyi ve kötü olduğu yönlerini istatistiksel olarak ortaya koymak amaçlanmıştır.

Söz konusu kriterlere göre istatistiksel olarak karşılaştırmalarda, verilenin Normal dağılımına uygunluğunu Kolmogorov-Smirnov testi ile, ortalamaları karşılaştırmalarda parametrik testlerden Bağımsız İki Örneklem T testi ve Varyans Analizi, AB'ne tam üye olmada hangi kriterin daha anlamlı olduğunu test etmek için Lojistik Regresyon Analizi kullanılmıştır. Söz konusu testler SPSS 16 ve Minitab 15 paket programları ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca model kestirimlerinde Curve Expert programından yararlanılmıştır.

Ekonomik kriterlere göre yapılan incelemelerde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne 2000 yılından sonra tam üye olmuş ülkelere olumsuz anlamda farkı olmadığı hatta bazı kriterlerde daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Bazı tam üye olmuş ülkelerin Maastricht kriterlerini henüz sağlamamış olmasına ve kestirilen trend modellerine göre yapılan tahminlerde de sağlayamayacak olmasına rağmen Avrupa Birliği'ne tam üye olması sorgulanması gereken bir durumdur. Günümüzde Türkiye'nin Aşırı Kamu Borcu ve Aşırı Kamu Açığı kriterlerini sağladığı ancak Düşük Enflasyon Oranı kriterini sağlamadığı görülmüştür ancak bu kriteri AB'ne tam üye olan 11 ülkeden sadece ikisinin sağladığı da ortaya koyulmuştur. Yapılan lojistik regresyon analizi de Avrupa Birliği'ne tam üye olmada her üç kriterinde açıklayıcılığı anlamlı bulunmamıştır.

Demografik kriterlere göre yapılan karşılaştırma, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olma konusunda ekonomik değil demografik kriterleri iyileştirme yönünde çaba sarf etmesi gerektiğini göstermiştir. Bir ülkenin sağlık ve adalet alanlarında gerçekleştirdiği yatırımı gösteren Yaşam Beklentisi Endeksine göre Türkiye'nin söz konusu bu ülkelere oldukça kötü bir orana sahip olduğunu ortaya koymuştur ve bu alanlara yatırım yapılması gerektiğinin habercisidir. Ayrıca Eğitim Endeksi'ne göre yapılan karşılaştırmada Avrupa Birliği'ne 2000 yılından sonra üye olmuş ülkeleri 2010

yılı oranı en kötü 0,8 iken Türkiye'nin oranının 0,796 olması acil olarak bu alanda yatırım yapılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Türkiye, uzun zamandır peşinden koştuğu Avrupa Birliği trenini kaçırmamak için yatırım yapması gereken alanlar ekonomik alanlar değil aksine sağlık, eğitim ve adalet gibi sosyal alanlardır. İnsani Gelişme Endeksi, insanların düzgün yaşaması ve özellikle çocuk hakları için bir gösterge olmasından dolayı Türkiye'nin Avrupa ortalamaları olan 0,85 ve üzeri puanlara çıkması gerekmektedir. Avrupa Birliği'ne tam üyelik bunun tetikleyicisi olarak gelecektir. İleride yapılacak çalışmalarda, karşılaştırmalarda kullanılacak veri sayısı daha fazla olacağından gerçeğe daha yakın sonuçlar elde edileceğini düşünmekteyiz.

EKLER

ÜLKELERİN KAMU BORÇLARININ GSYİH'A ORANI

GEO/TIME	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
Bulgaria	14,8	14,1	18,2	22,7	29,2	37,9	45,9	53,6	67,3	74,3	79,3	79,6	105,1	:	:
Czech Republic	35,4	30,0	29,0	29,4	29,7	30,1	29,8	28,2	24,9	18,5	16,4	15,0	13,1	12,5	14,6
Estonia	7,2	4,6	3,8	4,5	4,6	5,0	5,6	5,7	4,8	5,1	6,0	5,5	6,2	7,4	9,0
Cyprus	56,2	48,4	58,3	64,6	69,1	70,2	68,9	64,6	52,1	48,7	51,8	51,2	46,7	42,8	40,6
Latvia	36,1	19,5	9,0	10,7	12,4	14,9	14,6	13,5	14,0	12,3	12,5	9,6	11,1	13,9	15,1
Lithuania	29,3	15,6	16,9	18,0	18,4	19,4	21,1	22,3	23,1	23,7	22,8	16,6	15,6	14,3	11,9
Hungary	78,3	72,9	65,9	65,6	61,8	59,1	58,4	55,6	52,0	55,0	59,8	59,9	62,0	71,4	85,2
Malta	69,1	63,7	61,9	63,7	70,1	72,3	69,3	60,1	62,1	55,9	57,1	53,4	48,4	40,1	35,3
Poland	51,0	47,2	45,0	47,7	47,1	45,7	47,1	42,2	37,6	36,8	39,6	38,9	42,9	43,4	49,0
Romania	23,7	13,3	12,6	12,4	15,8	18,7	21,5	24,9	25,7	22,5	21,7	16,6	15,2	11,1	7,0
Slovenia	35,9	22,6	23,4	26,7	27,0	27,2	27,5	28,0	26,8	:	:	:	:	:	:
Slovakia	35,7	27,7	29,3	30,5	34,2	41,5	42,4	43,4	48,9	50,3	47,9	34,5	33,8	31,1	22,1
Turkey	:	:	38,8	46,1	52,3	59,2	85,1	93,0	104,4	:	:	:	:	:	:

ÜLKELERİN KAMU AÇIKLARININ GSYİH'A ORANI

GEO/TIME	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
Bulgaria	-3,9	1,8	0,1	3,0	1,9	1,6	-0,3	-0,8	0,6	-0,3	0,2	1,3	:	:	:
Czech Republic	-5,9	-2,7	-0,7	-2,6	-3,6	-3,0	-6,6	-6,8	-5,6	-3,7	-3,7	-5,0	-3,8	-3,3	-13,4
Estonia	-1,7	-2,7	2,6	2,5	1,6	1,6	1,7	0,3	-0,1	-0,2	-3,5	-0,7	2,2	-0,3	1,1
Cyprus	-6,1	0,9	3,4	-1,2	-2,4	-4,1	-6,5	-4,4	-2,2	-2,3	-4,3	-4,1	-5,0	-3,2	-0,8
Latvia	-9,0	-4,1	-0,3	-0,5	-0,4	-1,0	-1,6	-2,3	-2,1	-2,8	-3,9	0,0	1,2	-0,4	-1,6
Lithuania	-8,9	-3,3	-1,0	-0,4	-0,5	-1,5	-1,3	-1,9	-3,6	-3,2	-2,8	-3,1	-11,9	-3,3	-1,6
Hungary	-4,0	-3,8	-5,0	-9,3	-7,9	-6,4	-7,2	-8,9	-4,0	-3,0	-5,4	-7,8	-5,9	-4,3	-8,7
Malta	-3,8	-4,5	-2,2	-2,6	-2,9	-4,7	-9,8	-5,5	-6,4	-6,2	-7,7	-9,9	-7,7	-8,0	-4,2
Poland	-7,1	-3,7	-1,9	-3,6	-4,1	-5,4	-6,2	-5,0	-5,3	-3,0	-2,3	-4,3	-4,6	-4,9	-4,4
Romania	-8,3	-5,4	-2,5	-2,2	-1,2	-1,2	-1,5	-2,0	-3,5	-4,7	-4,4	-3,2	-4,5	-3,7	-2,1
Slovenia	-5,5	-1,7	0,0	-1,3	-1,4	-2,2	-2,7	-2,5	-4,0	-3,7	-3,0	-2,4	-2,4	-1,1	-8,4
Slovakia	-6,8	-2,3	-1,9	-3,5	-2,8	-2,4	-2,8	-8,2	-6,5	-12,3	-7,4	-5,3	-6,3	-9,9	-3,4
Turkey	:	:	-1,2	-0,1	-0,6	-4,5	-11,3	-12,9	-33,0	:	:	:	:	:	:

KAYNAKÇA

- Armutlulu, İsmail H. , **İşletmelerde Uygulamalı İstatistik**, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Basım, 2008
- Armutlulu, İsmail H. , **İşletme İstatistiğine Giriş**, 1. Baskı, İstanbul: Alfa Basım, 1999
- Avrupa Birliği Kronolojisi 1946-2002, DPT AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2002, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/992/tarihce.pdf, ss.22.
- Barchard, David. Turkey And The European Union, London, www.cer.org.uk/pdf/p093_turkey.pdf, 1998,ss. 1.
- Bilici, Nurettin. **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri (İspanya Deneyimi Işığında)**, Ankara: Turhan Kitapevi, 1996
- Bozkurt, Veysel. **Türkiye ve Avrupa Topluluğu**, İstanbul: Ağaç Yayın, 1992
- Ceyhan, Ayşe. **Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Alfa Basım, 1991
- Çayhan, Esra. ve Ateşoğlu, G. Nurşin. **Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye**, İstanbul: Alfa Basım, 1996
- Danimarka, İrlanda ve İngiltere Katılım Antlaşması, L 073 Sayılı Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi, 27.03.1972
- Davies, Norman. **Europe A History**, New York: Oxford University Press, 1996
- Dilekli, S. Ve Yeşilkaya, K. Maastricht Kriterleri, Ankara: DPT AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2002, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/maastricht/dileklis/kriter.pdf>, ss.1.
- Kabaalioğlu Haluk, **Turkey And The European Union- Converging Or Drifting Apart ?**, İstanbul: Marmara Journal Of European Studies, 1999, ss. 142
- Karluk, Rıdvan S. , **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 9. Baskı, İstanbul: Beta Basım, 2007
- Kavalalı, Murat. Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci, Ankara: DPT AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/genislem.pdf>, ss. 7.
- Tarı, Recep. **Ekonometri**, 4. Baskı, İstanbul: Avcı Ofset, 2006
- Uysal, Ceren. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler, Antalya: Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt 1 Sayı 1, 2001

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>

<http://hdr.undp.org/en/data/trends/>

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf